

Проект „Фантастично читалище“

Сборник от научно-фантастични произведения

Списание „Наука и техника за младежта“

1973 г.

София, 2014

Библиография

[Марципанов, или 1001-ят научно-фантастичен разказ](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Генадий Файбусович. Преведе Елка Хаджиева. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 1 от 1973 г.

[Подаръкът](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Рей Бредбъри. Превела от английски Надя Тънкова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 2 от 1973 г.

[Ключът](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Айзък Азимов. Преведе от руски Лиляна Георгиева. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 2 от 1973 г.

[Ключът](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Айзък Азимов. Преведе от руски Лиляна Георгиева. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 3 от 1973 г.

[Ехидната планета](#)

Фантастична хумореска. Автор Юрий Медведев. Преведе от руски Маргарита Стефанова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 4 от 1973 г.

[Параграф трети](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Ришард Сава. Преведе Елка Хаджиева. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 5 от 1973 г.

[Теменужката](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Иля Варшавски. Преведе от руски Лиляна Георгиева. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 6 от 1973 г.

[Роб на коректурата](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Айзък Азимов. Преведе от руски А. Грозданова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 6 от 1973 г.

[Роб на коректурата](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Айзък Азимов. Преведе от руски А. Грозданова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 7 от 1973 г.

[Роб на коректурата](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Айзък Азимов. Преведе от руски А. Грозданова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 8 от 1973 г.

[Да настигнеш орела](#)

Фантастичен разказ. Автор Дмитрий Биленкин. Преведе Елка Хаджиева. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 9 от 1973 г.

[Фантастиката навлиза в криминалния роман](#)

Фантастична новела. Автор Иля Варшавски. Преведе Л. Георгиева. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 10 от 1973 г.

[Фантастиката навлиза в криминалния роман](#)

Фантастична новела. Автор Иля Варшавски. Преведе Л. Георгиева. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 11 от 1973 г.

[Фантастиката навлиза в криминалния роман](#)

Фантастична новела. Автор Иля Варшавски. Преведе Л. Георгиева.
Списание „Наука и техника за младежта”, брой 12 от 1973 г.

Марципанов, или 1001-ят научно-фантастичен разказ

Научно-фантастичен разказ

Генадий Файбусович

С какво ли само не се занимават хората!

И. Илф, Е. Петров

„Златният телец“

Всяка седмица, в петък, Марципанов отиваше на среща с нея. На Савелиевската гара, когато се качваше в турбовлака, той сякаш не забелязваше тълпата, не усещаше блъскащите го юмруци и лакти, не се обиждаше, ако го настъпваха по краката. Цял час и половина, под гроздове от мрежи и чанти, притиснат до прозореца гледаше прелитащите край влака поля, горички, бариери – и нищо не виждаше. През целия път непрестанно мислеше за нея, само за нея.

И днес всичко беше пак така.

Със същия втренчен поглед, като омагьосан Марципанов стана, протегна ръка за мрежата си, след три минути слезе по още влажния лентоход. Мина покрай пощата, покрай павилиона и трансформаторния кантон. Зави при вилата с верандата, на която негов познат пенсионер винаги човъркаше нещо в своя домашен радиотелескоп. Отново започваше да ръми, но Марципанов не забеляза това.

Когато стигна до вилата, вече се мръкваше и не срещна никого. Още по-добре – не се налагаше да поздравява минувачите. Засили

се да прескочи канавката, но се подхлъзна и едва се измъкна, като изтръскваше пешовете на шлифера си. Оправи многострадалната си шапка. Потайно изскърца градинската вратичка.

Тя го чакаше. В полумрака проблясваха никелираните ѝ пултове. Матово блещукаха циферблатите. Беше прекрасна.

Като се убеди, че докато го е нямало, никой не е надниквал в бараката, Марципанов забърза по мократа пътека към вилата. Влезе в стаята си и изсипа върху масата съдържанието на пазарската мрежа. Разкъсаните опаковки с разни неща за ядене не разваляха впечатлението от обстановката. Напротив, хармонираха с нея. В стаята на изобретателя цареше хаос, да не кажем нещо по-лошо.

Кой знае защо великите хора прекарват по-голямата част от живота си в нищета, ходят облечени в рухо или в краен случай с шлифер, оплескан с кал, купуват си за обяд телешки салам и вдигат чаша само пред големи празници. Казват, че роялът замествал цялата домашна обстановка на Бетховен, а същевременно изпълнявал и ролята на маса: по него най-спокойно се разполагали останки от трапезата му, кредиторски писма, стари чорапи, впрочем и партитурата на Деветата симфония с хор по текст на Шилер.

На работната маса на Марципанов имаше консервена кутия със синтетични попчета в доматиен сос. Тук човек можеше да види отворен бръснач, четка за обувки и флаконче с таблетки витамин „Щ“ (подобрява умствените способности, укрепва паметта, допринася за нарастването на големите полукълба и за по-бързото окапване на косата). Под масата имаше ръкописи... Този сирашко-ергенски натюрморт повече или по-малко сполучливо се допълваше

от камара угарки, явно превишила товароподемността на пепелника, алгоритмичен справочник и вехта библия, отворена там, където се разказва за убийството на Авел.

От книгата на битието погледът на страничния наблюдател естествено би се обърнал към рафтовете с книги; тук се долавяше някаква система, но доста странна. Солидни томове с векторни изчисления, линейни и рекурсивни функции неочаквано се смесваха със съмнителните съчинения на посредствени романисти. От обложките на фантастичните повести се устремяваха към космическата бездна звездолети, планетоходи, астровози и галактически брички. Невинно развлечение на учения отшелник, подслада на кратката му почивка!

Като дъвчеше телешкия салам, Марципанов седна до масата, с лакът отмести житейските боклуци и житейската суета. Възцари се тишина, подчертавана от равномерните удари на стенния цезиев часовник на хазяйката. И повече от три часа ръката на мислителя покриваше с редове от знаци и цифри някакъв сложен чертеж, озаглавен: „Принципна схема на последователността в събития с максимална невероятност и програмиран изход (при инвариантност на събитийното правдоподобие по формулата на Крювелие-Марципанов $\delta=0,015$)”.

Най-сетне стрелките на уморения часовник с усилие се покатериха на върха и се сляха на дванадесет. Кукувичката предрече на Марципанов велико бъдеще. Хълмът от угарки се извисяваше пред него като скитска могила. Той остави писалката и се просна на раздрънканото походно легло, обвит в тютюнев дим и упоителни мечти.

* * *

...А наистина защо пък не? Какво необикновено има тук?

Той си даваше сметка, че въпреки цялата сензационност на изобретението му, то отдавна вече е на дневен ред, ако може така да се изразим. Духът на времето му продиктува волята си и той я изпълни, без ни най-малко да засяга самия дух.

Впрочем, може ли с увереност да твърдим, че технологията на културата при своето усъвършенствуване не влияе пряко върху културата? Замяната на гъшето перо със стоманено дали не е повлияла върху духовните стремежи на пишещия? Словото, произнасяно от телевизионния екран, не придобива ли по-друг смисъл от словото на актьора на сцената?

Както и да е, но справедливостта налага да отбележим, че проблемът за промишленото производство на духовните ценности – да го наречем така – беше отчасти решен и преди Марципанов. Кой например в наше време би се заловил да реди с пот на чело естрадни песнички, кой ще вземе да хаби силите си, за да съчинява танцови пиеси? Тази задача отдавна и много по-успешно от занаятчиите композитори решават машините, съчиняващи музика. Достатъчно е да споменем американския „Орфеус-8“ или японските „пеещи бедра“. Нито един телецентър сега не може да съществува без подобни апарати... А какво да се каже за печатните издания? Можем ли да си представим в наши дни редакция на илюстрирано списание или на спортен преглед, която да не е снабдена с машини за съставяне на кръстословици, ребуси, картинки за отгатване „В събота вечер“, литературни викторини и крос-крипинги – особен вид цветни главоблъсканици, станали напоследък любимо развлечение

на интелигентната публика. Сравнително неотдавна са предложени и вече се внедряват устройства за съчиняване на научно-популярни статии, на бележки от серията „Знаете ли?“ и „Направи сам“, задочни медицински консултации по въпросите на храненето, растежа на косата, половия живот и др.

Компютърът „Сократ“ отговаря на въпроси от текущата политика. Бързодействащата електронна машина „Настрадаин ходжа“ съставя анекдоти от живота на великите хора. Ще се ограничим с тези немногобройни примери, въпреки че бихме могли да продължим списъка им.

* * *

...Призори дъждът спря. Съботното слънце надникна в прозореца на Марципанов и го завари да подготвя перфокартите – това вече беше чисто техническа работа и не изискваше умствени усилия. Гениалният труд, нечуван по своята сложност алгоритъм, беше завършен снощи. Честолюбието накара Марципанов да се откаже от помощници. Той самичък беше и конструктор, и програмист, и оператор.

Сега оставаше само да заложи перфокартите в машината и... и с това всъщност завършваше цялата му работа. Останалото беше дело на друг вид разум, на друг вид – свръхчовешки – творчески потенци.

Само някой средновековен алхимик, вцепенен от възторг пред чудото – създаване на човек в реторта, би могъл да разбере какво изпитваше в този паметен ден Марципанов, седнал пред пулта на разумната машина, готова всяка минута по негова заповед да изпълни делото, което досега изглеждаше непосилно за

електронния ум. И тя се зае, без нито за секунда да се усъмни в своите способности, тъй като мозъкът ѝ не знаеше какво е колебание. Тя плъзна тесен лъч по отворите на шифровата карта и ги превърна в стройна последователност от събития. Фабулното устройство изгради експозиция, завръзка, развръзка и моделира интригата. Контролиращият табулатор зафиксира ефекта на неочакваност, въз основа на който машината приведе в съответствие показателя за невероятност и константите на събитийно правдоподобие. Като използва гениалната формула на Крювелие – Марципанов, тя извърши необходимите преобразования за петнадесет минути.

След това сюжетният блок предаде готовата програма в блока за сценарно програмиране, където фабулните ходове бяха разгърнати в повествователната лента. Касата издаде деветстотин епитета, две хиляди сравнения и една разгърната метафора.

Угаснаха цветните индикаторни лампички над командния пулт, потъмня светлинният екран в горния край на таблото. Вместо него светна таблото в предната плоскост. Изобретателят хвърли поглед към стрелката на ектометъра и от радост запляска с длани: индексът на сюжетната занимателност на макета беше 90,6! Това с много превъзхождаше всички известни образци. Достатъчно е дапомним, че показателят на занимателността в „Граф Монте Кристо“ е равен средно на 48,4-48,6 единици, „Убийството на улица Морг“ от Едгар По дава 54 и дори в най-увлекателните новели на Конан Дойл равнището на занимателност едва достига 65.

А що се отнася до научната фантастика, то там изобщо никой не е и сънувал такива цифри. Някакъв си Уелз със своя „Невидимият“

едва-едва събира 40. Детинското бръщолевене на Жул Верн трудно дава дори 30.

Марципанов прехвърли в ума си съвременните автори. Айзек Азимов? – 38. Рей Бредбъри? – 30-32. Стругацки? Тук няма какво и да се говори; пряко сили 25. А колко шум, колко разговори! Опашки за абониране... Чудо невиджано!

Дори „Фаршированият Йог“ – прословутият бестселър на Генадий Файбусович, донесъл скандална слава на автора си, не можа да достигне до 68. С една дума кибернетичната литературна машина на Марципанов постави рекорд, абсолютно непостижим за досегашната примитивно-занаятчийска проза.

...Таблото, над което пишеше „Блок В“, все още сияеше с червеникава светлина също като прозорче към преизподнята. Докато запали цигарата си, Марципанов счупи няколко клечки; ръката му трепереше. Предстоеше последният, заключителният етап. Натисна клавиша за пускане в действие. Редиците индикатори, светвайки последователно в горната част на наблюдателното табло, известиха за съвременното включване на речниковите, граматическите и ритмико-композиционните устройства. Лексионният табулатор оптимизираше подбора на термините, като довеждаше до пределна емоционална наситеност любовния диалог (показател на емфазата – 100). Електромагнитният редактор редуваше умело еротичните сцени и научно-популярните отстъпления.

И най-сетне цитиращият механизъм, работейки по принципа фидбег, съчини за бъдещия разказ ефектен халдейски епиграф, избран въз основа на сходството между думите.

Слънцето приближаваше зенита, когато изобретателят с угарка в уста излезе от бараката. Сети се, че още не е закусвал. Няколко минути преди това автоматичното печатащо устройство, монтирано в задната част на съчинителя, започна да печата върху един въртящ се барабан готовия текст.

...Нарочно не разказваме по какъв начин Марципанов бе стигнал до идеята на своето изобретение, откъде се бе снабдил с апаратури и детайли за машината и как седмица след седмица, месец след месец ги мъкнеше в притулената пластмасова барака до вилата. Подробности от този род биха удължили твърде много нашето повествование. Ще премълчим и събитията, последвали непосредствено след първия опит, чак до следващия петък, когато в уречения час Марципанов отново слезе от влака на тихата горичка и тръгна по засъхналата кал на познатия ни път покрай павилиона и пенсионера с радиотепескопа.

Пред вратичката го чакаше тукашният пощенски раздавач. Той почтително му връчи шумолящ плик.

Върху плика се мъдреше емблемата на месечното илюстрирано списание „Научна мисъл“: гол, неправдоподобно мускулест „Мислителят“ на Роден, подпрял с ръка брадата си умува над някаква кръстословица... Развълнуван Марципанов отвори писмото.

„Многоуважаеми Еди кой си...”

(Сърцето на изобретателя учестено затуптя, ръката му машинално посегна към салама...)

„Разказът, изпратен от Вас, е написан на правилен език, чете се леко и с интерес” – така започваше писмото и Марципанов се почувствува на седмото небе. – „Вие несъмнено сте талантлив,

можете и трябва да работите... Обаче замисълът на разказа за съжаление е лишен от оригиналност. Използваният от Вас сюжет се среща многократно в художествената литература. Така например в XXVI Сборник фантастични новели от 197... година в произведенията под №№ РГ-2768 и РГ-2769 (които в художественото производство са пуснати под названията „Смъртоносният лъч“ и „Душата на поета“), има аналогичен мотив с енергетичен шнур, изпращан на разстояние с цел да разрушава крупни обекти. Същият мотив е използван в повестта Щ Э-0788, автор А. Толстой (в производството – „Хиперболоидът на инженер Гарин“). Освен това във Вашия разказ се срещат преки заимствувания от горепосочените произведения, напр. на стр. 24 от думите: „Муся мълчаливо вдигна ресници пред Николай“ до думите: „Николай навъсен включи релето на стабилизатора. В пещта лумна и забуча пламък...“ Предвид горепосоченото редакцията е принудена да се въздържа от публикуването на Вашия ръкопис. Желаем Ви по-нататъшни творчески успехи. С привет...”

Марципанов запокити писмото на масата.

Около петнадесет минути яростно барабанеше с пръсти по перваза на прозореца. После направи крачка към рафтовете с книги. На пода полетяха голи жени, грабители, до ноздрите омотани с карирани кърпи, алуминиеви витла на звездни корвети...

Той не можеше да разбере едно – с какво е по-лош от другите!

Мисълта му трескаво работеше. Търсеше конструктивна грешка. Би трябвало да повтори още веднъж цикъла на електромагнитното редактиране... Дали пък нещо в генералната формула? Но тя беше безупречна!

После реши, че в края на краищата това беше само изпробване на силите. Тъй да се каже първа бука за поука. А като за пръв опит май не е лошо. И великите писатели не са постигали успеха си изведнъж; навярно и тях в началото също са ги упреквали в заимствуване и подражателство. Но да говорим сериозно – какво може обикновеният съчинител да противопостави на неговата машина? Ха-ха! Все едно да накараш някоя кранта да се надпреварва с ракетен автомобил. Наследница на знаменития апарат за съставяне на книги, изобретен от мъдреците Лапути, машината на Марципанов притежава не само фантастична производителност, тя е способна и да се самоусъвършенствува!

В миг Марципанов се намери отново до масата. Мушна пет пръста в оредялата си коса. Челюстите му сдъвкаха цялата денонощна доза мозъчен витамин – 30 таблетки. Новият алгоритъм вече се раждаше в ума му...

В тишината сухо цъкаше махалото. Часовниковата стрелка нечуто извървя четвърт кръг и над главата на Марципанов закука кукувичката...

Историята е запазила за потомството лист хартия с ясна миризма на синтетични попчета в доматен сос; на листа със стремителния почерк на Марципанов са написани основните показатели:

Време за съчиняване – 24 минути

Обем – 5,5 авторски коли

Брой на действащите лица – 30

Брой на любовните колизии – 30

В това число: любовни триъгълници – 3,

разводи – 1,

щаст. романи – 1

Законни бракове – 1,5

Убийства – 1

Гениални открития – 1

Други – 18

Индекс на занимателност – 89,9

Индекс на правдоподобие – 0,00003

Вероятност за използване на аналогичен замисъл 1:90000

Това беше третият ден от работата. Научен от опита, изобретателят отдели специално внимание на последния показател.

Пред градинската вратичка раздавачът разменяше новини с хазайката. Беше краят на юли. Уморен от жегата и небивало нарасналата интензивност на труда му, вестителят на Марципановата слава, свалил фуражка, бършеше потното си чело.

– Господи боже – дивеше се хазайката, – колко писма! И все за него?!

Раздавачът с пъшкане свали от рамо чудовищно надутата чанта.

– Че за кого друг?

В гласа му звучеше гордото съзнание за неговата мисия. Хазайката изказа предпазливата хипотеза:

– И май все от жени... а?...

Отговор не последва. Раздавачът загадъчно гледаше в далечината. После запя: „На този свят не се живее без жени, не...”

Зад гърба му се чу шум. Изобретателят изтича отвътре, без да погледне раздавача, грабна в обятията си снопа писма и

бандеролни пратки и ги помъкна към стаята си. Челото му беше навъсено, той не произнесе нито дума.

Минаха десетина минути. „Амбулантният търговец“ с празна чанта приканващо свирукаше с уста арията на Силва. Но Марципанов не се яви. Отчаян раздавачът плюна и продължи пътя си.

В своето кътче хазайката дълбокомислено клатеше глава.

„И върви после, та вярвай на хората – мислеше си тя. – А се правеше на светец. Аз, майчице, казва, се занимавам с наука. Хубава наука, няма що“.

Това беше ден на изненади или на несполуки – Марципанов не проумя веднага странния смисъл на сюрприза, поднесен му от неговата рожба. Както обикновено от бараката се чуваше равномерно бръмчене, но днес някакво леко изпращяване го прекъсваше от време на време. За миг проблясваше зеленикава мълния... После отново продължаваха да жужат гаустроновите батерии.

Печатащото устройство се залови да печата текста на новия разказ. Изобретателят запали цигара. Потриваше ръце и чакаше да спрат барабаните.

...Този път епиграфът беше заимствуван от древните новгородски грамоти, писани върху брезова кора. Той изобилствуваше със загадъчни символи, интегрални и диференциални знаци и фамилни имена на езически богове, съставени само от съгласни.

„Първа глава – прочете Марципанов. – Тайнственият непознат.“

Настани се по-удобно, предвкусвайки дългоочакваната сполука.

„Веднъж в една студена зима излязох от...”

Като че ли беше чел нещо подобно... Но какво? Все пак не звучеше лошо. Но да видим по-нататък?

„Веднъж в една студена зима излязох от гората. Беше голям студ. Студ! Бррр. Веднъж от гората излязох. От гората веднъж излязох. От гората – излязох. Веднъж.”

Марципанов се почеса по врата. Очевидно машината е решила да започне повест в съвременен маниер, с подтекст и свръхзадача.

Но по-нататък следваше нещо съвсем неразбираемо.

„Кон Золата изруга и натисна дръжката на атомния дървосекач. В илюминатора лумна и забуча пламък. Браво! – възкликна разгневен професор Семьочкин. – Кукуригу! – откликна ехото. Параболата анаболизира хипербола. Хиперболата катапултира капака. „Мю-мезони, мю-мезони, мю-мезони! На вашите услуги” – произнесе непознатият и измъкна изпод нокътя си лъчев пистолет. Роботът направи крачка и смачка под себе си изумената Муся. Любима! – изскърца той. – Звездите бледнеят и гаснат. В огъня на облаците. Крр... Сигналът е даден. Четири, три, две, едно: Бум! Т-т-т-т-т. Кукукукукуку, 1234567. § + глава XXII пролог епилог диалог подлог.”

Марципанов се хвана за главата. Втурна се към бараката. Свали задната плоскост и десетина минути човърка нещо в сложно преплетените разноцветни проводници, преди да открие, че в батериите на табулатора е станало късо съединение. Загуби почти целия предиобед от скъпоценния си почивен ден, за да ликвидира повредата.

Марципанов седеше в стаята си, слепешката бодеше с вилицата в кутията сардела и преглеждаше поредното писмо. Беше от

временно изпълняващия длъжността зам-завеждащ на художника в научнобелетристичния алманах „Кръстчета и нули“:

„Уважаеми др. Имярек,

Редакцията ми възложи да се запозная с Вашия ръкопис... Повестта, изпратена от Вас, е написана на правилен език, четете се леко и с интерес. Вие безспорно сте талантлив. Можете и трябва да работите. Затова свидетелствуват редица места от Вашата повест, например на стр. 24 от думите: „Николай развълнуван отвори вратичката. В самовара лумна и забуча пламък...“ Обаче образът на Николай не е самостоятелен, създали сте го под влияние на образа на Ермолай от повестта „Лъч иззад облак“ с регистрационен номер Л-670/12, автор Лукошкин, поместена в нашия алманах. Сюжетът сте заимствували от автора Жул Верн, който го е използвал в романа си... (по-нататък не беше интересно). Предвид всичко гореизложено...”

Марципанов сложи писмото настрана и дълго крачи от ъгъл до ъгъл. През прозореца косо светеше залязващото слънце. Тракаше часовникът.

Машината неотклонно повишаваше индекса на занимателност и успя да го доведе до пределното равнище – 100,0. Постигна максимално насищане на текста с художествени детайли, като в последния, хилядния поред разказ доведе броя им до 35,000 в една печатна кола. Научи се да завърта интригата на десет и половина оборота... Но сякаш някакъв зъл дух преследваше изобретателя.

Списание „Физика и живот“ отказа да помести великолепната му увлекателна повест, в която се разказваше как е открито вещество, неподчиняващо се на земното притегляне: хитрецът Уелз, дяволите

да го погъделичат на онзи свят с електромагнитна бобина, вече бил използвал тази идея в своето нищо и никакво книжле, озаглавено „Първите хора на Луната“!

„Химия – сила“ върна на Марципанов разказа за лекарство, което лекува рака: още някой си Чапек бил писал за това.

Всеки път се повтаряше едно и също. Вече използвано, вече било... Буквално всички сюжети вече бяха изразходвани. Употребени са всички варианти. Най-малко за триста години напред не бе останало нито едно откритие, нито една що-годе прилична идея, която да не е изсмукана, облизана и оглозгана до последното хрущялче от авторите на научно-фантастични повести и разкази. Тези автори бяха толкова много, че се наложи да бъде заведена специална регистрация. Човек можеше да си помисли, че цялото човечество се е превърнало от читатели в писатели!

Марципанов едва не плачеше от досада. Той беше закъснял със своята машина! Писателите занаятчийски като бръмбари короеди бяха надупчили цялата литература и разничили цялата фантастика!

Без желание слезе по стъпалата и тръгна бавно по пътеката към бараката. Отключи ръждивия катинар. Пултовете на писателката унило поблясваха. Марципанов постави поредния комплект перфокарти, натисна клавишите. В прозорчето нещо лумна и забуча... впрочем не. Нищо не лумна и не забуча. Залязваше слънцето. Всичко си беше като обикновено.

Фабулното устройство обработи експозицията и изгради сюжета. Табулаторът попремига с разноцветните си лампички и отчете ефекта на неочакваност. Еротизаторът скалпи любовната интрига. Машината схруска като орех формулата на Крювेलие –

Марципанов, предаде програмата в сценарния блок и ето най-сетне печатащото устройство за хиляда и първи път се зае да печата текста. Завъртяха се барабаните...

Внезапно Марципанов свъси вежди. Изтръгна от барабана парче от лентата и изтича от бараката навън. Изгряваше луната. Марципанов се втурна към вилата. След минута очите му вече трескаво пробягваха по текста. И тогава той прозря: прехвърлила всички сюжети, машината беше намерила онова, което диреше. Беше намерила нещо неизползувано от никого досега...

Отдавна угаснаха светлините на вилното селище. Замлъкна кучешкият лай, затихнаха воплите на радиоприемниците. Зад шперплатената стена сладко похъркваше хазайката. Спеше целият състав на пощенската станция, спеше притежателят на радиотелескопа, мирно спяха редакторите на столичните седмичници. Спеше целият свят.

Марципанов седеше до масата и захласнат четеше...

„Всяка седмица, в петък, Марципанов отиваше на среща с нея. На Савелиевската гара, когато се качваше в турбовлака, той сякаш не забелязваше тълпата. Цял час и половина гледаше прелитащите край влака поля и мислеше за нея, само за нея.

Със същия втренчен поглед Марципанов стана, след три минути слезе по още влажния лентоход. Мина покрай пощата, покрай павилиона. Отново започваше да ръми, но Марципанов не забеляза това...”

Подаръкът

Научно-фантастичен разказ

Рей Бредбъри

На другия ден беше Нова година, и още по пътя към ракетното летище майката и бащата започнаха да се безпокоят. Това беше първото пътуване на момчето в космоса, първото му качване на космически кораб, и те искаха всичко да бъде идеално. А когато, на митническото гише, бяха принудени да оставят подаръка му, който надхвърляше с не повече от няколко унции допустимото тегло, както и малката елхичка с прелестните бели свещи, те се почувствуваха ограбени, цялата им радост от празника и от пътуването беше помрачена.

Момчето ги чакаше в салона на ракетната гара. И когато след безполезни спор с чиновниците от Междупланетната митница, майката и бащата отиваха да го вземат, те тихо се питаха:

- Какво ще правим сега?
- Нищо... какво... Какво можем да направим?
- Глупави ограничения!
- Той толкова много искаше да има елха!

Разнесе се силният вой на сирената и пътниците, забързаха към ракетата за Марс. Майката и бащата тръгнаха последни. Малкият им бледничък син вървеше мълчаливо между тях.

- Все ще измисля нещо – каза бащата.
- Какво...? – попита момчето.

Ракетата се откъсна от земята и те излетяха стремително в тъмния безкрай.

Ракетата летеше и оставяше огнена диря след себе си, оставяше зад себе си Земята, на която беше 31 декември 2051 година, отвеждаше ги в един свят, където нямаше време, нямаше месеци, години, часове. През останалата част от „първия“ ден на пътуването те спаха. Към полунощ — по техните часовници, които показваха нюйоркско земно време — момчето се събуди и каза: „Искам да погледам при илюминатора.“

Имаше само един илюминатор, на горната палуба — голям „прозорец“ с много, много дебело стъкло.

– Още не – каза бащата. – Ще те заведе горе по-късно.

– Искам да видя къде сме... И къде отиваме.

– Почакай да стане време – каза бащата.

Той беше лежал буден през цялото време, като се въртеше неспокойно и мислеше непрестанно за оставения на земята подарък, за настъпващия празник, за пропадналата елха и белите свещи. Най-после, преди не повече от пет минути, внезапно се надигна, сигурен, че му е хрумнала блестяща идея. Сега оставаше само да я осъществи и пътуването им щеше да мине чудесно.

– Точно след половин час ще бъде Нова година, момчето ми – каза той.

– О... – каза майката, уплашена, че той заговори за празника. Тя все се надяваше, че момчето може да забрави.

Лицето на момчета пламна и устните му трепнаха.

– Зная, зная... Ще има ли подарък за мен? Има ли елха? Ти ми обеща...

– Да, да, ще има всичко... и даже повече от това – каза бащата.

Майката се опита да възрази:

– Но...

– Говоря съвсем сериозно – каза бащата – не се шегувам. Всичко това и даже много повече... А сега, почакайте ме малко. Ще се върна веднага.

Той се забави около двадесет минути. Когато се върна, на лицето му светеше усмивка.

– Остават още няколко минути.

– Дай ми, моля те, часовника си – каза момчето.

Бащата му го подаде, то го стисна в ръчичката си и слушаше цъкането му, докато последните минути изтичаха в пламък, мълчание и неусетно движение.

– Нова година! Вече е Нова година! Къде е подаръкът?

– Да вървим – каза бащата и прегърна момчето през раменете, изведе го от кабината, поведе го по коридора, нагоре по стълбите. Майката вървеше след тях.

– Нищо не разбирам – повтаряше тя.

– Сега ще разбереш. Ето че стигнахме – каза бащата.

Бяха спрели пред затворената врата на голяма кабина. Бащата почука три пъти, после два пъти – беше някакъв сигнал. Вратата са отвори и светлината в кабината угасна. Чуваше се шепот на гласове.

– Влез вътре, момчето ми – каза бащата.

– Тъмно е.

– Дай ми ръка. Хайде, майко.

Те влязоха и вратата се затвори след тях. В кабината наистина баща много тъмно. И пред тях постепенно се открояваше голямо стъклена око – илюминаторът на ракетата – истински прозорец, висок четири и широк шест фута, през който се виждаше безкрайното космическо пространство навън.

Момчето затаи дъх, поразено.

Бащата и майката зад него също занемяха. И тогава, в тъмната кабина, няколко души започнаха да пеят.

– Честита Нова година, момчето ми – каза бащата.

Гласовете в кабината пееха старите, познати песни. Момчето тръгна бавно напред. Опря лице в студеното стъкло на илюминатора и стоя там дълго и дълго гледа очаровано навън, в безкрая и тъмната нощ, как светят и трепкат десет билиона бели, прелестни свещи.

Ключът

Научно-фантастичен разказ

Айзък Азимов

Карл Дженингс знаеше, че умира. Останаха му само няколко часа живот, а трябваше да свърши още толкова много неща.

Дженингс си светна с фенера и хвърли настрани остро парче камък. Лопатата му отново се заби в скалата. Още малко и ще скрие Прибора в изкопаната дупка, ще го насипе отгоре. Щраус не бива да го намери.

Щраус!

Другият участник в експедицията. Откритието е и негово. Славата също.

Ако ставаше дума само за слава и известност, Дженингс може би щеше да му отстъпи лаврите. Откритието бе толкова важно, че би могъл и да се откаже от славата. Но Щраус се стремеше към още нещо и Дженингс би дал всичко, за да му попречи.

За да попречи на Щраус, той бе готов да умре.

И умираше.

Бяха го намерили двамата заедно. Впрочем, корабът, или по-точно останките му бяха открити от Щраус...

– Метал – бе казал Щраус. Острият му глас се чуваше ясно в ушите на Дженингс.

Дженингс, който работеше на половин миля от Щраус, отиде да види находката му.

– Странно – каза той. – На Луната няма чисти метали.

– Не би трябвало да има. Но много добре знаете, че досега е изследвана само една стотна част от цялата повърхност на Луната. Кой знае какво още може да намерим тук.

Дженингс промърмори нещо в знак на съгласие.

На Луната наистина може да се намери какво ли не. Това бе първата лунна експедиция, финансирана от частни пожертвувания. Досегашните отделни експедиции, изпращани от правителството, имаха да изпълняват многобройни задачи и фактът, че Геоложкото дружество можеше да си позволи да изпрати на Луната двама души, с единствената цел да извършат селенологични изследвания, означаваше, че космическата ера вече настъпва.

– Повърхността му като че ли е била шлифувана някога – забеляза Щраус.

– Прав сте – съгласи се Дженингс. – Може би наоколо има още нещо.

Намериха още три парчета метал – едното от тях ръбесто и по него ясно личаха следи от шев.

Върнаха се на кораба с малката ракета, наречена лунен глисер. Свалиха скафандрите и Щраус веднага се залови за работа. Той насочи лазерния лъч към парчетата метал и върху спектографа се появиха данните: титанова стомана с незначителен примес от кобалт и молибден.

– Това тук, разбира се, има изкуствен произход – каза Щраус – доколкото ми е известно никога нито един кораб не е кацал на тази част на Луната, нито пък някой някога е претърпявал авария. Ако тези парчета бяха част от кораб, повърхността им щеше да е гладка, шлифувана. Обаче тя е някак разядена и тъй като на Луната

няма атмосфера, това може да се обясни само с продължително микрометеоритно въздействие.

– Този изкуствен предмет не е създаден от човешка ръка – изрече Дженингс цял тържествуващ. – Значи някога Луната е била посетена от извънземни същества. В рапорта...

– Чакайте! – властно каза Щраус. – Не бързайте да съставите рапорта, преди да има за какво да докладваме.

На изток, ниско над хоризонта, висеше яркосинята Земя и много приличаше на своя спътник при пълнолуние.

Докато се хранеха, Дженингс честичко поглеждаше към нея, обзет от нов, остър пристъп на носталгия.

– Тя изглежда съвсем мирна – въздъхна той, – а на нея има шест милиарда...

Щраус сякаш се отърси от мислите си, известни единствено нему:

– Шест милиарда, които я разрушават – довърши той.

– Вие какво, да не сте Краен? – смръщи вежди Дженингс.

– Дявол да ви вземе, какви ги приказвате?

Дженингс почувствува, че се изчервява. Винаги когато се вълнуваше, по бледите му бузи избиваше руменина.

После, преди да заспи, изведнъж си помисли, че всъщност нищо не знае за Щраус.

През следващите три дни те самоотвержено търсеха нови следи.

Този път находката беше изцяло заслуга на Дженингс. Това вече бе наистина нещо ценно! Щраус намери първото парче метал, но пък Дженингс откри изкуствения предмет.

Той бе скрит под голям, неравен камък, образувал при падането си малка пещера. В нея, защитен от радиацията, микрометеоритите и температурните колебания, предметът бе стоял милиони години и се бе запазил цял и невредим.

Дженингс го нарече Приборът...

Приборът бе на масата пред тях...

– Хайде да изпратим предварителен рапорт – предложи Дженингс.

– Не. Дума да не става, дявол да го вземе!

– Но защо?

– Защото, ако постъпим според съвета Ви, Приборът ще стане собственост на Дружеството, а щом то веднъж се докопа до него, ще споменават имената ни само в бележките под линия. Не! – Лицето на Щраус придоби лукав израз. – Дайте да го изследваме, доколкото можем, преди да е налетяла глутницата хищници.

Дженингс се замисли. Дълбоко в себе си не отричаше, че и самият той би искал да получи някаква гаранция, че честта на откритието ще принадлежи изцяло на тях двамата. И все пак...

– Не мога да се съглася с Вас, Щраус, не бива да изчакваме. Ако Приборът има извънземен произход, значи той е от друга планетна система. В цялата Слънчева система няма друга планета освен Земята, на която би могъл да се развие високоорганизиран живот.

– Още не е доказано – измърмори Щраус. – Но и така да е, какво от това?

– От това следва, че съществата, долетели с този кораб, са осъществили междузвездно пътешествие и сигурно ни превъзхождат в техническо отношение. И кой знае какво може да ни

разкаже Приборът за тяхната изумително развита техника. Той може да се окаже ключ към... към каквото искате. Може да се окаже ключ към невиджана научна революция.

– Безпочвени фантазии. Ако това е продукт на техника, отишла далеч напред в сравнение с нашата, той с нищо няма до ни помогне. Да не мислите, че ако бяха показали на Айнщайн един микропроторп, той щеше да разбере за какво служи.

– Слушайте, Щраус – Дженингс едва ли не със сълзи на очи се стараеше да накара Щраус да разбере огромното значение на откритието, – ами ако катастрофираме заедно с Прибора? Ако не съумеем да го опазим до Земята? Не можем да поемем такъв риск. – Той нежно погали Прибора. – Трябва незабавно да докладваме за него и да помолим да изпратят още няколко кораба. Той е твърде ценен, за да...

Когато вълнението му достигна върхната си точка, Приборът под ръката му неочаквано се затопли. Част от повърхността му, полускрита под тънка пластинка метал, заблещука с фосфоресцираща светлина.

Дженингс рязко отдръпна ръката си и Приборът отново потъмня.

Но и това му стигаше – сега изведнъж разбра всичко.

– Аз сякаш гледах през някакво прозорче в черепа Ви – задъхан от вълнение промълви той. – Четях мислите Ви.

– И аз Вашите – отвърна Щраус. – Четях ги или ги почувствувах, както щете. – Той докосна Прибора с присъщата му студена разсъдъчност, но не се случи нищо.

– Вие сте Краен – гневно каза Дженингс. – Когато го докоснах... – и той отново сложи ръка върху Прибора – ...да, ето пак. Виждам.

Вие сте безумец! Вие какво, сериозно ли смятате, че е хуманно да се осъди човечеството на измиране? Че е хуманно да се унищожи цялата многоликост и разнообразие на човешкия род само защото Земята е пренаселена?

Разгневен, той дръпна ръката си от Прибора и повърхността му отново потъмня. Щраус още веднъж го докосна, този път внимателно, но и сега не последва никакъв резултат.

– За бога, да не се караме повече – каза Щраус. – Това тук е ключ за общуване, нещо като телепатичен предавател.

Дженингс се извърна – не искаше да разговаря с Щраус.

– Още сега ще изпратим рапорт – каза той. – Не ме интересува славата, можете да си я присвоите всичката. Аз искам само да предам прибора в сигурни ръце.

Щраус потъна в мрачни размисли.

– Това не е просто предавател – каза той най-после. – Той реагира на чувствата и ги предава.

– Какво искате да кажете?

– Той току-що два пъти реагира на Вашето докосване, макар че преди това цял ден го държахте в ръце и не се случи нищо. А когато аз го докосна, бездействува.

– Е, и какво?

– Той реагира на допира Ви, когато бяхте силно възбуден. Това е условието, необходимо, за да заработи той... Но изслушайте ме. Толкова ли сте сигурен в своята правота? Всеки здравомислещ човек на Земята съзнава, че за планетата ще е по-добре ако населението ѝ е един милиард, а не шест. Ако използваме автоматиката докрай – нещо, което тълпите в момента не ни

позволяват да направим – Земята ще бъде пак така развита и жизнеспособна като сега, но населението ѝ ще е, да речем, не повече от пет милиона.

Толкова му се искаше да бъде убедителен, че рязкостта в гласа му почти изчезна.

– Но ние не можем да намалим броя на населението, ако разчитаме на демократичния подход. Добре знаете това. И работата съвсем не е в половия инстинкт – хапчетата отдавна решиха проблема за контрола върху раждаемостта. Това също Ви е много добре известно. Работата е в национализма. Всяка етническа група иска останалите първи да намалят броя си и всички те за себе си са прави. А аз искам да господствува моята етническа група, НАШАТА група. Искам Земята да бъде населена с елит – с хора като нас, защото ние сме истински хора, а тълпата от полумаймуни, които ни дърпат надолу, ни пречи, унищожава ни. Те тъй или иначе са обречени на гибел, но защо и ние да загинем заедно с тях!

– Не – отсече Дженингс. – Ни една етническа група не бива да има предимство пред останалата част от човечеството.

– Глупости, Дженингс. Вие самият не вярвате в това, което говорите, просто ония тиквеници, които непрекъснато приказват за равенство, твърде дълго са Ви вътлпявали тези неща. Приборът е тъкмо оръжието, което ми е необходимо. Дори и да не успеем да направим други като него или да не разберем принципа му на действие, не е страшно. Все едно, Приборът ще ни помогне. Ако съумеем да направляваме действията на влиятелните хора, ще завладеем света. Вече имаме своя организация. Сигурно знаете това, нали надникнахте в мозъка ми. Имаме най-добре изградената

и решителна организация по цялата Земя. Всеки ден към нас се присъединяват такива талантиливи хора. Защо и Вие да не бъдете сред тях? Приборът е ключ, но не просто ключ, към малко по-големи знания. Той е ключ към окончателното разрешение на всички човешки проблеми. Застанете и Вие сред нас, в нашите редици.

Щраус докосна прибора с ръка – той заблещука за миг и отново угасна.

Дженингс се усмихна. Разбра, че Щраус се опитва да се настрои силно емоционално и да задействува прибора. На той не успя.

– Не можете да го командувате – каза Дженингс. – По дяволите Вие сте прекалено студен и винаги се владеете.

Дженингс вдигна прибора с треперещи ръце и той веднага светна.

– Но Вие можете да го командувате. Вие ще спасите човечеството.

– За нищо на света – отвърна Дженингс, като едва си поемаше дъх, цял обзет от възмущение. – Още сега ще изпратя рапорт.

– Няма да го направите – каза Щраус. Той сграбчи един нож от масата. – Във всеки случай, не Ви съветвам. Ножът е много остър и добре наточен.

– Нямахте защо да поставяте въпроса така остро – каза Дженингс, който даже и сега не можеше да се откаже от любимата си игра на думи, от която се увличаше още като студент. – Виждам плановите Ви. С прибора в ръце ще можете да убедите всекиго, че никога не съм съществувал. Ще можете да донесете победа на Крайните.

– Чудесно четете мислите ми – викна Щраус.

– Но няма да успеете – произнесе задъхан Дженингс. – Поне докато Приборът е в мои ръце. – Той пожела Щраус да застане на място и да не мърда.

Щраус яростно се дръпна напред, но безуспешно. Продължаваше да стиска ножа в треперещата си ръка, но не можеше да мръдне от мястото си.

И двамата дишаха тежко.

– Няма да издържите... цял ден така – процеди през зъби Щраус.

Чувството, което Дженингс изпитваше, бе съвсем определено, макар че едва ли би могъл да го опише. Сякаш държеше в ръце някакво плъзгаво, невероятно силно животно, което прави отчаяни опити да се освободи. Трябваше да напегне всичките си сили и да мисли само за това Щраус да стои все така неподвижен.

Още не бе свикнал с Прибора и не знаеше как да си служи с него. Приличаше на човек, който за пръв път държи в ръцете си шпага и се опитва да я размахва с ловкостта на мускетар.

– Съвсем вярно – отвърна Щраус, който следеше хода на мисълта му и внимателно се придвижи напред.

Дженингс ясно съзнаваше, че няма шансове за победа в борбата с фанатичната упоритост на Щраус. И двамата разбираха това. Дженингс си спомни за лунния глисер. Трябва да се опита да напусне кораба. И да вземе със себе си Прибора.

Но сега Дженингс не можеше вече да има тайни от Щраус. Той схвана мисълта му и се помъчи да застане между глисера и Дженингс. Дженингс удвои усилията си. Сега бе решил да приспи противника си.

– Спи, Щраус – настойчиво повтаряше той. – Спи!

Щраус се строполи на колене и клепачите му, натегнали като олово, започнаха да се затварят.

Дженингс се втурна напред с разтуптяно сърце. Само да може да го зашемети и да изтръгне ножа от ръцете му...

Сега вече мислите му не бяха съсредоточени върху внушението и ръката на Щраус се вкопчи в крака му и силно го дръпна. Дженингс се спъна, ръката на Щраус мигновено се стрелна нагоре и нанесе удар. Дженингс усети остра болка, ужас и отчаяние изпълниха мозъка му.

В този миг тревогата и вълнението на Дженингс достигнаха своя предел и слабото блещукане на Прибора се превърна в ярко сияние. Ръката на Щраус омекна, след като в продължение на няколко минути Дженингс мълком и несвързано предаваше на чуждия мозък своя страх и обзелата го ярост.

Щраус се бе строполил на пода със сгърчена лице.

Дженингс с усилие на волята се бе изправил и се бе отдалечил. Мислеше само за това, че Щраус не бива да идва в съзнание. Всеки опит да предприеме каквото и да е би му струвал твърде много сили: непривикналият му мозък не можеше да работи с пълен капацитет.

Той се бе насочил към глисера. В него би трябвало да има скафандър и бинтове...

* * *

Лунният глисер не бе предназначен за далечни полети. Както впрочем и самият Дженингс сега не бе в състояние да лети надалеч. Кръвта бе избила през превръзката отстрани и бе изцапала вътрешната част на скафандъра.

Корабът още не се виждаше, но Дженингс знаеше, че рано или късно той ще го настигне. Мощността на кораба бе много по-голяма от тази на мъничкия глисер, а радиолокаторите бързо щяха да уловят следите от реакторите на глисера, използващ йонна тяга.

Дженингс се бе опитал да се свърже по радиото със станция „Луна“. Но отговор нямаше и, изгубил надежда, той изключи радиото, чиито сигнали само щяха да помогнат на Щраус да го открие.

Би могъл да се опита да стигне до станцията пеш, но съзнаваше, че едва ли ще успее. Щраус ще го догони, преди да се е добрал до станцията и с него е свършено. Не, той не бива да допусне това. Трябва да скрие Прибора.

Приборът...

Приборът би могъл да унищожи човечеството и същевременно той бе безценен. Имаше ли право да го разруши? Това бе единствената следа от разумен извънземен живот, в него са скрити тайните на извънредно високо развита техника, той е продукт на висша мисловна дейност. Да, опасността продължава да съществува, но като помисли човек за ценността на Прибора, за неговата потенциална ценност...

Той непременно трябва да го скрие и то така, че да могат пак да го намерят... И трябва да го намерят само Здравомислещите и в никакъв случай Крайните.

Глисерът бе кацнал на северния, вътрешен склон на един кратер. Дженингс познаваше този кратер. Трябва да скрие Прибора тук. Ако след това не успее да се добере до станцията, или поне да се свърже с нея по радиото, ще трябва да се отдалечи от

скривалището, за да не го издаде с присъствието си. И трябва да остави някакъв ключ, подсказващ местонахождението на Прибора.

Карл Дженингс знаеше, че умира. Оставаха му само няколко часа живот, а трябваше да свърши още толкова много неща.

(Крайт в следващия брой)

Ключът

Научно-фантастичен разказ

Айзък Азимов

Продължение от миналия брой

Сетън Дейвънпорт от американския отдел на Земното бюро за разследвания разсеяно разтърка с ръка звездообразния белег върху лявата си буза.

– Аз добре разбирам, сър, че Крайните са много опасни.

Началникът на отдела, М. Т. Ешли го погледна втренчено.

– Вие нямате представа колко опасни са те – каза той. – И, страхувам се, никой няма представа за това. Те са малко, но имат поддръжката на влиятелни и облечени с власт хора, понеже последните отдавна са започнали да се смятат за елит. Никой не знае със сигурност кои са те и какъв е броят им.

– Дори и Бюрото ли?

– Бюрото засега се въздържа от каквито и да е действия. Междувпрочем, и ние самите като че ли не можахме да се опазим от тази зараза. Например вие...

– Аз не съм Краен! – пламна Дейвънпорт.

– Не съм казал такова нещо – отвърна Ешли. – Искях само да ви попитам не сте ли се заразили и вие от тази болест. Мислили ли сте върху това, което става на Земята през последните два века? Не ви ли е хрумвало понякога, че не би било лошо да се понамали населението на Земята, в разумни граници, разбира се? Колко

хубаво би било да можем да се избавим от глупавите, неспособните и грубите, нали? Дявол да го вземе, на мен често са ни минавали през ума такива мисли.

– Признавам, и аз понякога съм си мислил такива нещо. Но да искаш нещо е едно, а да разработваш план за практически действия в духа на фашизма е съвсем друго.

– Разликата между желанието и действието не е чак толкова голяма, колкото ви се струва. Познавате ли агента Ферант?

– Оня, който изчезна ли? Не го познавах лично.

– Работата е следната: преди два месеца на повърхността на Луната бил намерен кораб. Той е правил селенографски изследвания, финансирани от частни лица. Геоложкото дружество, изпратило експедицията, се оплакало, че корабът му не отговаря на повикванията. Корабът бил намерен сравнително бързо. Той бил на значително разстояние от мястото, откъдето е бил изпратен последният рапорт.

По кораба нямало никакви следи от повреди, но липсвал Карл Дженингс, единият от членовете на екипажа. Заедно с него бил изчезнал и лунният глисер. Вторият космонавт, Джеймс Щраус, бил жив, но побъркан. Не са открити следи от насилие върху него, но бил полудял. Състоянието му и досега си е все същото, и това е много важно.

– Защо? – прекъсна го Дейвънпорт.

– Защото лекарите, които го прегледали, открили у него неврохимични и невроелектрични отклонения, непознати досега, които не са били предизвикани от човек.

Лицето на Дейвънпорт се изкриви в лека насмешка:

– Подозирате космически пришелци?

– Може би, – съвсем сериозно отвърна Ешли. – Позволете ми да продължа разказа си. Упоритото търсене на глисера близо до кораба не дала никакъв резултат. Скоро след това станция „Луна“ съобщила, че е уловила слаби сигнали от неизвестен произход откъм западния бряг на Ибрийско море. Спасителите се насочили към този район и намерили там глисера. Дженингс бил в него. Мъртъв. Отстрани на тялото му зеела дълбоко рана от нож – чудно как е успял да се добере чак дотам. Междувременно, странните бълнувания на Щраус започнали доста да тревожат лекарите. Те се свързаха с Бюрото и двама от нашите хора на Луната – единият от тях бе Ферант – се заеха със случая.

Ферант прослушал лентата със записа от бълнуванията на Щраус. Безсмислено е да се пита Щраус за каквото и да е – между него и останалия свят се издига непроницаема стена, може би завинаги. Но дори и от повтарящите се несвързани фрази на лудия станаха ясни някои неща. Ферант състави от тях цялостна картина – като в детска мозайка.

Щраус и Дженингс очевидно са намерили някакъв предмет – много стар и, според тях, от извънземен произход. Те са били уверени, че той е част от кораб, претърпял катастрофа преди милиони години. С този предмет вероятно е било възможно да се въздействува по някакъв начин върху човешкия мозък.

– И с Щраус се е случило именно това? – прекъсна го Дейвънпорт.

– Да. Щраус е бил краен – сега вече смело можем да кажем „бил“, защото той е жив, тъй да се рече, чисто формално; Дженингс

не е искал този предмет да попадне в неговите ръце. Щраус бълнувал нещо за приложението на намерената вещ за самоунищожение, както казвал той, на нежеланите същества. Той мечтаел населението на Земята да не надхвърля пет милиона. При последвалата схватка Дженингс е бил въоръжен с предмета, а Щраус – с нож. Дженингс напуснал кораба смъртно ранен, а Щраус полудял.

– И къде е този предмет?

– Агентът Ферант действувал решително. Той отново огледал кораба и околността. Не намерил нищо освен естествени лунни образувания и следи от човешка дейност. Нямало нищо, което до напомня подобен предмет. Огледал и глисера и местността около него – все така без резултат. А спътникът на Ферант...

– Кой е той?

– Горбански – отговори началникът на отдела.

– Познавам го. Работили сме заедно.

– Какво мнение имате за него?

– Честен и способен човек.

– Та значи, Горбански намерил нещичко. Но не нещо изкуствено, дошло от космоса, а напротив, нещо, което без съмнение е оставено от човек. Той намерил свито на тръбичка листче хартия с размери 10 на 15 сантиметра, върху което имало нанесени знаци. То било в средния пръст на дясната ръкавица на Дженингс. Той по всяка вероятност е писал тази бележка малко преди да умре и изглежда, че това е ключът към мястото, където е скрил предмета от извънземното цивилизация.

– Защо смятате, че го е скрил?

– Нали ви казах, че никъде не го намерихме.

– Ами, ако е решил, че предметът е опасно оръжие и просто го е унищожил?

– Съмнително е. Да си спомним разговора, възстановен от бълнуванията на Щраус. Между впрочем, Ферант го предаде дума по дума. Дженингс е считал предмета за извънредно важен за човечеството. Той го е нарекъл „ключ към невиджана научна революция“. Не е възможно да го е разрушил. Стремил се е да го скрие от Крайните и същевременно да остави ключ към местонахождението му.

Всичко това, разбира се, е твърде съмнително. Дали може да се смята за истина онова, което научихме от бълнуванията на Щраус? Дали ключът на Дженингс е наистина ключ? Дали изобщо съществува този предмет, наречен от Дженингс „Приборът“? Но сега няма никакъв смисъл да задаваме подобни въпроси. Налага се да изхождаме от предположението, че Приборът съществува и трябва да бъде намерен.

– А Ферант е изчезнал, нали?

– Да.

– Крайните ли са го отвлекли?

– Съвсем не. Заедно с него е изчезнало и листчето.

– Аха... да, разбирам.

– Ферант дълго време беше под наблюдение, тъй като бе заподозрян, че е Краен. Той не е единственият човек в Бюрото, върху когото пада такова подозрение. Сведенията, с които разполагаме, не ни дават възможност да действваме открито – не можем да нанасяме удари наляво и надясно единствено въз основа

на подозрения, иначе в Бюрото няма да остане никой. Той просто бе под наблюдение.

– Кой го следеше?

– Горбански, разбира се. За щастие, той можа да фотографира листчето и да изпрати рапорт в щаба на Земята. Наистина, той твърди, че е сметнал листчета за най-обикновена главоблъсканица и го е включил в рапорта само защото е искал докладът му да бъде изчерпателен и точен. Ферант изглежда е схванал истинското значение на прибора и е започнал да действа. Наистина, това му е струвало скъпо – защото сега той окончателно се издаде и вече не може да бъде полезен за Крайните. Но може би Крайните нямат вече нужда от услугите му. Ако Приборът попадне в ръцете им...

– Може би Ферант вече се е добрал до него?

– Не забравяйте, че той бе непрекъснато под наблюдение. Горбански твърди, че нищо не са намерили.

– Но Горбански не е могъл да попречи на Ферант да избяга с листчето. Значи може и да не е забелязал кога той е намерил прибора.

Ешли нервно барабанеше с пръсти по масата.

– Не искам да мисля за това – каза той най-сетне. – Ако хванем Ферант, ще разберем какви поразии е направил. А дотогава трябва да търсим прибора. Ако Дженингс го е скрил, той вероятно се е постарал да се отдалечи от скривалището колкото може повече.

– Но може би той не е успял да стори това?

Пръстите на Ешли отново забарабаниха по масата.

– При огледа на глисера бе установено, че продължително време е летял с голяма скорост и накрая се е блъснал в скалите. Това

потвърждава предположението, че Дженингс се е стремял да измине колкото може по-голямо разстояние между скривалището и...

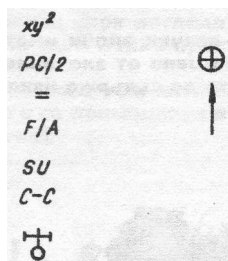
– Може ли да се определи от каква посока е дошъл?

– Да, но това едва ли ще ни помогне. Ако се съди по състоянието на страничните дюзи, той много е лъкатушил и често е сменял курса.

Дейвнпорт въздъхна:

– Вероятно имате копие от листчето?

– Да, ето го. – Ешли го подаде на Дейвнпорт и той внимателно го разглежда. То имаше следния вид:

– Не виждам никакъв смисъл – каза най-сетне Дейвнпорт.

– Отначало и на нас така ни се струваше – и на мене, и на хората, които помолих за съвет. Но спомнете си, Дженингс се е страхувал от преследване, той може и да не е знаел, че за известно време Щраус е изваден от строя. Ужасно се е страхувал да не би Крайните да го намерят преди здравомислещите. Трябвало е да остави такъв ключ – началникът на отдела докосна с пръсти копието от листчето, – който на пръв поглед да изглежда безсмислен, но за един умен човек да е напълно разбираем.

– На какъв смисъл имат тези знаци тук?

– Забелязахте ли, че в лявата страна на листчето има седем знака, а в дясната само два? Да вземем отначало лявата страна. Третият знак отгоре надолу много прилича на знак за равенство. Говори ли Ви нещо знакът за равенство?

– За алгебрична уравнение.

– По принцип – да. А по-конкретно?

– Не зная.

– А ако приемем това за две успоредни прави?

– Петият постулат на Евклид? – нерешително предложи Дейвънпорт.

– Чудесно. На Луната има кратер „Евклидис“ – така се произнася на гръцки името

на математика, когото ние наричаме Евклид.

– Разбирам накъде клоните – кимна Дейвънпорт. – А силата върху ускорението, според втория закон на Нютон, е равна на масата...

– Точно така, а на Луната има кратер „Нютон“.

– Да, но почакайте, най-долният знак е астрономическият символ на планетата Уран, а на Луната, доколкото ми е известно, няма нищо, което да носи това име.

– Съвсем вярно. Но нали Уран е открит от Уилям Хершел, а буквата Н, която е част от астрономическия символ, е първата буква от името му. И между впрочем, на Луната има кратер, който носи неговото име. По-точно, три кратера: един, наречен на него, друг – на сестра му Каролина и трети на сина му Джон Хершел.

– PC/2 – това е налягането по половината от скоростта на светлината – като помисли малко, каза Дейвънпорт. – Но не разбирам какво значи това.

– А ако приемем, че Р означава кратера „Птоломей“ и С – кратера „Коперник“.

– И да намерим средното аритметично? Тогава тази формула означава средата на разстоянието между „Птоломей“ и „Коперник“?!

– Разочаровате ме, Дейвънпорт – насмешливо каза Ешли. – Предполагах, че по-добре познавате историята на астрономията. Птоломей твърдял, че вселената е геоцентрична и неин център е Земята, докато Коперник настоявал, че вселената е хелиоцентрична и неин център е Слънцето. Един астроном е предложил компромисен вариант, нещо средно между възгледите на Птоломей и Коперник...

– Тихо Брахе! – възкликна Дейвънпорт.

– Правилно. А кратерът „Тихо“ се откроява сред лунния пейзаж.

– Така, по-нататък. С-С е най-обикновено означение на химическо съединение, значи на Луната трябва да има кратер, наречен „Бонд“¹.

– Има такъв кратер. Наречен е в чест на американския астроном У. К. Бонд.

– Чудесно. А какво значи SU²? Честно казано, не се сещам, Шефе.

– Вземете например следната хипотеза: SU – това е Съветският съюз. Съветският съюз пръв състави карта на обратната страна на Луната. Тогава всички знаци от лявата страна биха могли да се

смятат за имена на кратери; „Тихо“, „Евклид“, „Нютон“, „Циолковски“, „Бонд“, „Хершел“...

– А какво означават тези откъсно?

– Много просто. Кръгчето е астрономическият символ на Земята. Стрелката, сочеща към него, значи, че Земята трябва да бъде точно над главата ти.

– Аха – каза Дейвънпорт, – Синус Меди – Средният Залив, Земята винаги е точно над него в зенита си. Той не е кратер и затова символът на Земята е отделен от останалите знаци.

– Е, добре – заключи Ешли, – всички знаци имат някакъв смисъл, или поне могат да се разглеждат като нещо, нелишено от значение и много е вероятно това тук съвсем да не е безсмислица и листчето да съдържа някакво съобщение. На какво именно? И тъй, имаме седем кратера и един некратер. Какво значи това? Приборът може да бъде скрит само на едно единствено място, нали?

– Вижте какво ще Ви кажа – започна неуверено Дейвънпорт, – трябва да се посъветваме с един... Боже мой! – той се надигна от стола.

Дейвънпорт почувствува, че ръцете му треперят.

– Чели ли сте биографията на Дженингс?

– Къде е учил той?

– В Източния университет.

– Изкарал ли е курса по екстратерология?

– Разбира се, всички студенти геолози изкарват такъв курс.

– Чудесно. А знаете ли кой чете този предмет в Източния университет?

– Оня пълничкият... как му беше името. А, спомних си, Уендел Глобос.

– Да, точно той, пълничкият. Изумителен специалист в своята област. Листчето просто ни заклينا да направим това така. Това е ребус и в него ясно се казва: „Идете при Глобос“, ребус, съставен от човек, който някога е бил ученик на Глобос и добре го е познавал.

* * *

Закръгленият, дребничък човечец спря погледа си върху тях и побутна нагоре дебелиите стъкла на очилата си. Но щом махна пръстите си, очилата веднага се смъкнаха пак надолу.

– Да, аз съм Уендел Глобос – каза той, като се настаняваше в креслото. Подметките му бяха с цял инч над пода и се полюшваха във въздуха. – Е, разправайте, джентълмени, какво ви води при мене?

Дейвнпорт очакваше, че Ешли ще заговори пръв, но той продължаваше да мълчи.

– Доктор Глобос, спомняте ли си един Ваш студент на име Карл Дженингс? – осмели се най-сетне Дейвнпорт.

– Не, не си спомням.

– Преди няколко години той е слушал вашия курс по екстратерология. Донесъл съм снимката му, може би тя ще ви подсказе нещо.

Глобос внимателно се вгледа в подадената му снимка, но колебанието не изчезваше от лицето му.

– Той е оставил шифрована бележка, която представлява ключ към нещо много важно – продължи Дейвнпорт. – Не можахме да я

разшифроваме докрай, но от малкото, което разбрахме, ни стана ясно, че трябва да дойдем при вас.

– Така ли? Много интересно. На защо?

– Очевидно, вие можете да разшифровате бележката.

– Мога ли да я видя?

Ешли мълчаливо подаде листчета на Глобос. Ученият погледна бележката, обърна я и се втренчи в празната ѝ обратна страна.

– Къде пише тук, че трябва да дойдете при мене?

Ешли имаше много смутен вид и Дейвънпорт побърза да му се притече на помощ:

– Това личи от стрелката, която показва към обозначението на Земята. Та то е повече от ясно.

– Да, безспорно, стрелката сочи обозначението на Земята. Това би могло да значи буквално: „Идете на Земята“, ако листчета бе намерено на друга планета.

– Доктор Глобос, то е намерено на Луната и несъмнено тук е означена Земята. Но ако си спомним, че Дженингс на времето е бил ваш студент, става съвсем ясно, че той ни праща при Вас.

– Той е бил мой студент в университета?

– Да.

– Кога?

– В... 18 година.

– Тогава всичко е ясно.

– Съдържанието на бележката ли имате предвид? – попита Дейвънпорт.

– А не, не мога да разбера съдържанието ѝ. Разбрах защо най-напред не можах да си го спомня. Той бе много тихо, доста

любознателно, но извънредно стеснително момче. Съвсем не беше от хората, които лесно се запомнят. Ако не беше това тук – той докосна листчета – сигурно изобщо нямаше да си спомня за него.

– Защо? – учуди се Дейвънпорт.

– Виждате ли, тук се крие игра на думи: „Глобос – глобус“. Не много тънка, но Дженингс беше точно такъв. Играта на думи беше негова страст и негова мъка. Запомнил съм го тъкмо поради опитите му да измисля каламбури. Много обичам тези словесни парадокси, но каламбуриите на Дженингс – да, сега вече много добре си го спомням – почти винаги излизаха недодялани. Или им липсваше всякаква оригиналност, или пък бяха плоски и съвсем прозрачни като този тук.

– Така! – Глобос отново бутна очилата си на носа и се втренчи в знаците. Размърда беззвучно кръглите си устни и накрая каза:

– Нищо не разбирам. Но ако ме запознаете с това, за което става дума, може би заедно ще стигнем до някакво заключение.

– Сър, нека – бързо каза Дейвънпорт. – Сигурен съм, че можем да разчитаме на този човек и че... той ще ни помогне.

– Хайде, почвайте – мрачно промърмори Ешли. – Във всеки случай вреда няма да има.

Дейвънпорт съвсем накратко, почти в телеграфен стил изложи всичко случило се.

Когато той млъкна, Глобос каза замислен:

– Имате ли запис на разговора, възстановен от Ферант?

– Заповядайте.

Глобос сложи микролентата в прожекционния апарат и набързо я прегледа.

– Доколкото разбрах, оригиналът е у Ферант и вие се опасявате, че сега той е в ръцете на Крайните?

– Не е изключено.

Глобос поклати глава развълнуван:

– Всички знаят, че не симпатизирам на Крайните и винаги ще се боря против тях. Не искам да ме разбирате превратно, но... защо сте уверен, че предметът, оказващ влияние върху човешкия мозък, изобщо съществува? Вие разполагате само с показанията на един побъркан човек и със собствените си твърде съмнителни умозаклучения.

– Всичко това е така, доктор Глобос, но ние не можем да рискуваме.

Глобос бе все така загрижен.

– А защо да не оставим прибора там, където си е? Ако никой не го намери – толкова по-добре. Аз съм против всякакво въздействие върху човешкия мозък и нямам намерение да допринасям за това.

– Но ние не бива да допуснем Крайните да се доберат до прибора, доктор Глобос, работата не е в прибора, а в това в чи ръце ще се окаже той. Крайните имат намерение да унищожат едва ли не цялото човечество. А каквито и грешки и недостатъци да имат хората, които влизат в правителството, съвсем ясно е, че те няма да кроят планове, подобни на замислите на Крайните.

– А какво ще направи правителството?

– Ще подложи прибора на научно изследване. За нас може да се окаже безкрайно ценно дори и онова единствено негово качество, което вече знаем. Попаднал в ръцете на честните учени, той ще ни помогне да разберем физическата основа на функциите на мозъка.

Ще се научим да лекуване умствените недъзи, може би ще съумеем да излекуваме и Крайните. Цялото човечество ще се издигне на по-висока степен на развитие.

– Защо трябва да вярвам, че този идеализъм ще бъде осъществен на практика?

– Аз вярвам в това. Разбира се, съществува известен риск, че правителството може да употреби прибора за нехуманни цели, но опасността, на която неизбежно се излагаме, ако Крайните успеят да се доберат до него, е безспорна.

Глобос наведе глава замислен:

– Може би сте прави.

– Е, сега вече, струва ми се, няма да откажете да разшифровате символите?

– Символите ли? – повтори Глобос и с досада погледна отново листчето. – Искате да кажете тези знаци $ху^2$ и тъй нататък ли? Смисълът на бележката е съвсем ясен. Разбрах това още към средата на разказа ви. И още веднъж се убедих, че е така, когато прегледах записа на разговора. Вие и сами ще разберете, джентълмени, стига само да поразмислите. Погледнете бележката. Ако приемем, че кръгчето със стрелката означава мен, остават седем знака. Ако те означават седем кратера, следва, че поне шест от тях са поставени за заблуда, тъй като Приборът, естествено, се намира само на едно място.

Ни един от знаците ме е напълно ясен. „SU“ може да означава кое да е място от обратната страна на луната, чиято площ е равна на тази на Южна Америка. PC/2 може да означава „Тихо“, а може да значи и половината от разстоянието между „Плато“ и „Касини“.

Разбира се, xy^2 може да принадлежи на координатна система, където Y изразява повърхнината на X . Възможно е $C-C$ да значи „Бонд“, но може да означава и половината от разстоянието между „Касини“ и „Коперник“. F/A може да значи „Нютон“, но може да означава и мястото между „Фабриций“ и „Архимед“.

С една дума символите имат толкова много значения, че стават безсмислени. Даже ако един от тях съдържа някаква вярна следа, възможно е той да бъде отделен от останалите, затова най-разумно е да се предположи, че всички те са поставени тук само за отвличане на вниманието.

След това трябва да видим кое в бележката е съвсем ясно и несъмнено. Отговорът може да бъде само един: че бележката наистина е написана от Дженингс и че тя наистина представлява ключ към мястото, където е скрит Приборът. Това е единственото нещо, в което сме сигурни, нали?

– Поне така смятаме – предпазливо вметна Дейвънпорт.

– И вие сте сметнали бележката за ключ и сте действували съответно. Ако си спомним за склонността на Дженингс към каламбурите, която може би е била засилена от действащия върху съзнанието му Прибор, тогава... ще ви разкажа една история.

През втората половина на XVI век в Рим живеел един немски йезуит. Той бил математик и астроном и именно той извършил всички изчисления, необходими на папа Григорий XIII, за да може през 1582 година да въведе новия календар. Астрономът много ценял Коперник, но не споделял хелиоцентричната му теория.

През 1650 година друг йезуит, италианският астроном Джованни Баттиста Риччоли съставил карта на Луната. Той нарекъл кратерите

с имената на древните астрономи и тъй като също не споделял идеите на Коперник, най-големите кратери нарекъл на онези от тях, които поставяли Земята в центъра на вселената – Птоломей, Хипарх, Тихо Брахе. Най-големия кратер, който открил, Риччоли нарекъл с името на своя предшественик, немския йезуит.

Но този кратер е вторият по големина, който се вижда от Земята. Най-големият е наречен Бейли и се намира на самата периферия на Луната, поради което е много трудно да се види от Земята. Риччоли не го е забелязал и този кратер бил наречен в чест на един астроном, живял сто години след него и гилотиниран по време на френската революция.

– Но какво отношение има всичко това към бележката?

– Съвсем пряко – малко учудено отвърна Глобос. – Нима вие не нарекохте тази бележка ключ към всичко? Нима това не е ключът?

– Безспорно.

– Нима се съмнявате, че това е ключ към местонахождението на прибора?

– Не – отговори Ешли.

– Е, тогава... Името на немския йезуит, за когото ви разказах, е Кристофор Клау. Не виждате ли играта на думи: „Клау“ – „ключ“?

Ешли се отпусна на стола разочарован:

– Не ми е съвсем ясно.

– Доктор Глобос – каза развълнуван Дейвънпорт, – на Луната няма нищо, което да се нарича „Клау“.

– Правилно – разпалено отвърна Глобос. – Цялата тънkost е тъкмо тук. През втората половина на XVI век европейските учени латинизирали имената си. Клау също. Немското „U“ той заменил с

латинското „V“. След това прибавил характерното за латинските имена окончание „IUS“ и Кристофор Клау станал Кристофор Клавиус – предполагам, че ви е известен гигантският кратер, който се нарича „Клавиус“.

– Но... – понечи да заговори Дейвънпорт.

– Не ме прекъсвайте! – спря го Глобос. – Ще ви кажа още, че латинската дума „clavis“ значи „ключ“. Сега вече виждате ли двойната игра на думи и на двата езика? Клау – ключ, Клавиус – клавиш – ключ. Цял живот Дженингс не би могъл да измисли такъв каламбур, ако Приборът не бе у него. Накрая той е измислил своя блестящ каламбур и е срещнал смъртта си едва ли не тържествуващ. Насочил ви е към мене, само защото е знаел, че ще си спомня за склонността му към играта на думи, тъй като самият аз я обичах. Съветвам ви да търсите прибора по сенчестия склон на кратера „Клавиус“, там, където Земята е най-близо до зенита.

– Сигурен ли сте в това, което казвате, доктор Глобос? – наведе се напред Дейвънпорт.

– Напълно. На дори и да греша, струва ми се, че това няма значение.

– Кое няма значение?

– Дали ще намерите прибора или не. Дори и да го намерят Крайните, те по всяка вероятност няма да могат да го използват.

– Защо?

– Вие ме попитайте дали Дженингс е бил мой студент. Но не ме попитайте за Щраус, който също учи при мене. Една година след Дженингс. Спомням си го добре.

– ...

– Неприятен човек. Много студен. Мисля, че това е характерна черта на всички Крайни. Всички те са много студени, безстрастни и самоуверени. Те не са в състояние да изпитват дълбоки чувства; в противен случай не биха замисляли унищожението на толкова хора. Чувствата им са студени и себични. Те са неспособни да установят контакт с останалите човешки същества.

– Струва ми се, че разбирам.

– Сигурен съм, че разбирате. От възстановения разговор стана ясно, че Щраус не е можел да командува прибора. Не му е достигал трепет, той въобще не е изпитвал никакви емоции. Същото ще се случи и с останалите Крайни. Дженингс е можел да командува прибора тъкмо защото не е бил Краен. Според мен човекът, който ще бъде в състояние да го командува, няма да е способен на хладнокръвна жестокост. Той може да внуши другиму панически ужас, както е направил Дженингс, но няма да успее да внуши другиму студения език на цифрите и изчисленията, както се е опитвал да направи Щраус. Ако си послужим с банални фрази, ще кажем, че само Любовта може да командува прибора и никога – Омразата. А Крайните са способни само на омраза.

¹ Бонд (англ.) – съединение

² SU (англ.) – Съветски съюз

Ехидната планета

Фантастична хумореска

Юрий Медведев

I

– Не разбирам – тревожно мрънкаше Барбер. – Омръзна ми тая игра на котка и мишка. Тъй лесно няма да кацнем.

Амебкин премълча. Имаше, ох имаше за какво да мрънкат и да се тревожат. Ето вече четвърто денонощие, „Циклоп - $\sqrt{3}$ “, суперпищолет минус – първа категория се опитваше да се приастероиди на смрачения астероид, където над ултрамарина на реките се извисяваха зелени купчини от сигиларии. Астероид? Не, може би планета. Но тя не позволяваше да се припланетят на нея.

А всичко останало вървеше нормално, като по мед и масло вървеше отначало. Включиха спирачните блейфове – пищолетът като комарче тихо запълзя надолу. Спусни се плавно надолу, оседлай планетката, пищопътнико! Нанеси на картата! Увековечавай планините и долините ѝ с имената на любимите и на приятелите си. Да, ама този път не стана тъй...

Когато до зеленото плато остана точно половин километър, се случи нещо съвсем нелепо. Разстоянието между „Циклон - $\sqrt{3}$ „ и планетата престана да намалява. Барбер започна да ругае. Амебкин отбеляза не без злорадство: гравитони – нула. На планетата нямаше гравитация. Започна гонитба, глупава, марсианска работа.

Те спряха блейфовеите, включиха последователно един след друг всичките тринадесет пиццала и тогава скъсвайки сухожилията и хрущялите на парсеките, заметеориха по Галактиката. Високият пламък на хазарта ги изгаряше. Забави, планетке, бягството си, спри за миг! Те биха се плъоснали на нея, биха се врязали, всекли. Уви, проклетият половин километър подпираше пиццолета като прозрачен, втвърден стълб. Накрая се опомниха. Спряха се. Точно тогава Барбер промърмори за играта на котка и мишка. Амебкин погледна през илюминатора. Там долу, на половин километър разстояние от речния бряг стоеше някакво чудовище – петнист слон с крокодилска опашка – и с укор гледаше Амебкин. Или пък Барбер.

– Така или иначе ще те погубим! Ще ни се дадеш, миличка. Ще се спуснем на тебе като на пухен дюшек – крещеше трескаво капитанът.

Ласо от електронни сигнали, пропулсирани през космичните течения и водовъртежи, обвиваше всички приемници на Центъра. Безстрастните роботи-оператори веднага разшифроваха този шепот, вик и отчаян вопъл. Това беше молба на „Циклоп - $\sqrt{3}$ ” да бъде пратен друг пиццолет. На помощ.

II

– „Циклоп корен квадратен от пет”, готови ли сте?

– Да, капитане!

– Внимание! Започваме!

Два пиццолета, като нанизани на невидима ос, пробोла планетата, атакуваха непокорното небесно тяло от противоположни страни.

– „Циклоп корен квадратен от пет”, докладвайте!

– Правим опит да се спуснем. Тя ни бяга. Половин километър.

– Продължавайте!

Изминаха петдесет и девет минути, които се сториха на Барбер цял час. Врагът не се даваше. Неочаквано в пицолета светна екрана на Центъра. Барбер и Амебкин се изумиха: оказа се, че планетата, която се изплъзваше от пицолетите, бавно се свиваше в питка. Те още осмисляха ситуацията, странна като квадратен синхрофазотрон, когато на планетата се образува дупка с много правилна форма, започна да расте, краищата ѝ се закръглиха и на километър пред себе си – „Циклоп - $\sqrt{3}$ ” видя насочения в него нос на „Циклоп - $\sqrt{5}$ ”.

Все пак смелчаците успяха да се разминат при насрещните курсове. За тази изключителна маневра Барбер впоследствие дори получи орден „Лунна Хипотенуза”. Но когато дойде на себе си и се залепи за илюминатора, проклетата планета спокойно висеше на небето. А на онова място, където току-що зееше дупката, започна сантиментална игра на ордата от петнисти слонове. Техните крокодилски опашки се сториха на Барбер отвратителни.

III

Развълнува се Галактиката. Шегата ли е тази работа: напълно материален обект не само не желае да се подчинява на законите на небесната механика, но и най-гнусното: гаври се с Разума. Като си поразчовъркаха мозъците, мъдреците от Центъра решиха: няма да е лошо да се понапънат и да обуздаят планетата. Но как? По какъв начин? Отвсякъде летяха проекти като хора, желаещи да пътуват безплатно към антисвета. Накрая излезе постановление: бегълката да бъде обкръжена от осемдесет и шест пицолета и да бъде

впримчена. При това справедлива разсъждаваха, че тя няма да посмее да рискува да си пробие двеста осемдесет и шест дупки – в такъв случай от нея самата няма да остане нищо. Или почти нищо. И тъй като и последната твар притежава инстинкт за самосъхранение, то какво остава за една планета? Започнаха да събират сили...

През тези дълги месеци, докато армадата от пицолети бавно сключваше неумолимата сфера на обсада, Вербер, а и Амебкин попривикнаха с планетата. През вечерите, когато по нейните пространства течеха небесносини сенки от залязващото слънце, колегите с цели часове разглеждаха горделивката, бунтарката, противницата на звездните свръзки. Те разглеждаха и петнистите слонове, и петокрилите крави на ивици, и двуеднорогите и даже пернатите змии, samozавиващи се навътре. Макар че, ако трябва да се каже истината, със самоувиващите се навътре змии Амебкин така и не можа да свикне.

Като се отдалечаваше от илюминатора, Барбер мръщеше челото на триъгълното си лице и тъжно разсъждаваше:

– Е, да кажем, че ще я обкръжим и ще включим плътна сфера от енергополе. Няма къде да се дене. Ще кацнем. Е, ами после, после какво? Веднага ще установим тези... ах, капитане, как бяха... пак забравих думата... Контакти!... Всичко е въпрос на чест и после на престиж, все пак.

– Кон-так-ти! – кипна Барбер – пре-сти-ж! Позната работа: веднага ще унищожат петнистите слонове, хищниците също. Крилатите крави ще използват за опити, ще пожелаят да разберат защо са петокрили. А от змиите ще направят чучела. Ще ги

развеждат по всички музеи на Галактиката да събират галактическата прах. Ето – нали са със странна форма. Жалко за планетката – скърбеше капитанът. – Такава красавица ще погубят. И ние ли трябваше да си навираме носа тук...

– А ако пък, да речем, капитане, те направят директор на резервата, сигурно ще се съгласиш?

– Защо не. Вече съм летял достатъчно. Но тя, както виждаш, не желае контакти. Като че ли се пази. А и климатът ѝ е подходящ, също като на Земята, малко по-топъл. Може и язвата ми да облекчи...

Амебкин веднага се съгласи. Що се отнася до язвата, то навярно тя ще се пооправи.

IV

Двеста осемдесет и шест блестящи като злато машини стесняваха пищополето на подстъпите към обречената планета. Настъплението започна... 1500 метра... 1000... 800... 700... 600... 550... 500..

Стоп! По-нататък се случи нещо невъобразимо. Ако дотогава планетката се мятеше в сферата, опитвайки се да се изтръгне, то сега, явно като разбра напразните опити да запази самостоятелността си, започна бавно да се свива. Нито един от пищолетите не беше отбелязал още „500“, когато от някогашната цветуща грамада остана само зелено кълбо с диаметър някакви си 5-6 километра. Ех, умираше планетата, намаляваше, угасваше, сама се умъртвяваше. Седейки до пулта, Барбер опечален наблюдаваше как заедно с нея намаляваха и реките и дърветата, и змиите и двуденорогите, и крилатите крави. Даже в стереометъра

красавците-слонове изглеждаха не по-големи от божи кравички, а крокодилските им опашки въобще не се виждаха. Ликувайте звездни Чиигиз ханове, тържествувайте, галактически Тамерлани, вселенски Атили, радвайте се...

Но ето, че се случи това, за което всички звездни хроники писаха и на което беше посветено специално заседание на Центъра, макар то да не достигна както винаги до никакво определено решение.

С лявата си ръка Барбер дръпна лоста за скоростта, спирайки „Циклоп - $\sqrt{3}$ “, а с дясната включи прекъсвача за излизане от пищополето. Не искаше да участвува във варварската операция. Въставайки против всички устави на пищоплаванията, той знаеше какво го чака. Беше му все едно. А планетата...

Читателю! За да се избегнат възможните обвинения по повод привидното неправдоподобие на последвалата ситуация, авторът, до най-висша степен добросъвестен човек, привежда тук кратка извадка от съответно място на „Звездни хроники“.

„...А планетата неизвестно как почувствувала отвор в стройните редици на настъпващите и трансформиращите се подобни на колбаси, мигновено се изплъзнала в отвора на пищополето – резултат от престъпните действия на бившия капитан на „Циклоп - $\sqrt{3}$ “ – П. М. Барбер. Освен това гореописаната планета, като се освободила се удължила още повече, раздула се и изведнъж на яркия звезден фон се превърнала в огромна фраза:

Пищолети, пръждосвайте се оттук!!!

Някои очевидци твърдят, че накрая е имало десет или дори дванадесет удивителни знака, макар че на многобройните стереографии са изобразени само три. Любопитно е и това, че

вместо запетая отчетливо се различавал горепоменатият пицолет „Циклоп - $\sqrt{3}$ “. После странната фраза отново се превърнала в планета, всмукала в себе си „Циклоп - $\sqrt{3}$ “ и се скрила в неизвестна посока”.

(Зв. Хроники, гл. УП. „Тринадесет странни произшествия“, стр. 478).

V

„Циклоп - $\sqrt{3}$ “ и планетата, наречена от историците на пицоплаването „ехидна“, така и не са намерени. Все още ги търсят.

Параграф трети

Научно-фантастичен разказ

Ришард Сава

Капитан Дал реши още веднъж да прегледа архивните фактографии. Зад гърба си той имаше не малко полети и Космическият кодекс за него не беше празен звук. От собствен опит се бе убедил колко трудно е понякога безпрекословно да спазваш буквата на закона, но знаеше и това, че понякога още по-трудно е да постъпваш в разрез с нея.

Дал, междузвезден капитан първа класа, дълбоко в душата си не искаше да изменя кодекса, а още по-малко да бъде първият, който ще съобразява постъпките си с изменения от него закон. Обаче фактите изискваха да определи отношението си към този проблем.

Реши най-напред да прегледа архивите.

Още докато четеше за първите десет полета, направиха му впечатление трите случая, когато на командирите се е налагало да прибягват до параграф трети от Кодекса и заради спасяването на един другар да рискуват живота на целия екипаж.

Именно затова два полета от десетте бяха завършили трагично. Дал продължи да преглежда материалите. Въпреки техническите усъвършенствувания не успяваха да намалят процента на катастрофите. Явно, че капитаните твърде често използваха правото, което им даваше този злополучен параграф.

Дал превключи прожекторния апарат на Централната библиотека, за да види последните записи. На екрана на

стереовизора се появи обемно изображение, живата хроника на събитията.

Полетът на лейтенант Алт. Кой не знае за него? По лентите и бордовия дневник Информационният център беше направил филм, който благодарение на допълнителната информация, почерпена от разкази, документи и писма, навярно беше почти точно копие на действителността.

Дал бе убеден, че Алт е извършил грешка. Дори спасеният космонавт, завърнал се на звездолета, беше заявил: „Никога няма да си простя, че заради мен беше пропусната възможността да се запознаем с нашите космически братя.”

Експедицията завърши трагично именно защото Алт е чакал. Да чакаш също се изисква мъжество. Лейтенантът явно не е знаел как да постъпи. Това личеше от записаното в дневника.

„0.20. Чакам. Все още чакам. Та аз не мога да го оставя да загине.”

Вероятно той е предчувствувал нещо, защото сякаш за оправдание беше цитирал целия параграф трети.

„При особено сложни ситуации командирът има право да приеме алтернативно решение, което временно създава голяма опасност за звездолета и екипажа.”

И все пак всички членове на екипажа бяха загинали. Именно Дал намери телата им и странните конструкции, изградени от друг разум. Ето защо филмът за тази експедиция така го развълнува. Той пръв докосна необикновените стрелковидни, решетчести купи, които събудиха у него отчаянието и надеждата, че ще срещне своите космически братя.

Дал си представи как лейтенантът обрича на гибел един от членовете на екипажа. Това е страшно, но все пак... Ако беше постъпил така, единствената в историята на космическите изследвания явна следа от друга цивилизация би довела до контакт. В онзи момент те навярно вече са влезли в орбита. Алт непременно би ги открил. И тогава...

Но всичко бе станало другояче. Алт твърде дълго е чакал. Геологът се беше върнал на звездолета, но преди да успеят да стартират, пулсацията е започнала. Какво от това, че е била непълна и бързо е затихнала. Стартът вече е бил невъзможен. Дори слабата пулсация се бе оказала достатъчна, за да наруши регулацията на командния компютър. Не бяха успели да го регулират отново. Просто бяха умрели от глад.

* * *

Сега, след полета на лейтенант Алт, вече е известно, че космическите братя съществуват. Нали конструкциите, намерени от Алт и другарите му, а после и от Дал, бяха предназначени за изучаване на звездите. Съмнение не можеше да има. Следователно „чужденците“ също изучават звездите и бяха отлетели точно преди избухването. Сега контактът е само въпрос на време. Очевидно единственият начин да бъде осъществен е да изпратят в този район на космоса колкото може повече звездолети. Ако се съди по конструкциите, оставени от „чужденците“, те имат нещо подобно на фотонен двигател, а следователно най-вероятно е да се намират в радиус от около сто светлинни години. Наистина, че за да бъдат открити, е необходим известен шанс, но... В противен случай обикновените издирвания ще продължат няколкостотин години.

* * *

Дал беше един от първите, които станаха да говорят. Виждаше, че членовете на Съвета следят внимателно изказването му. Беше забелязал, че от известно време към него, първият докоснал откритите от Алт конструкции, се отнасят не като преди. След връщането му от онзи полет никой не беше влязъл в спор с него, никой не му беше отказал нещо. Привикнал от студентските години към горещи схватки, той се чувствуваше неловко в тази атмосфера на всеобщо внимание.

* * *

В края на изказването си предложи да се измени параграф трети от Космическия кодекс и да бъде формулиран по следния начин:

„При никакви обстоятелства командирът няма право да действа така, че дори временно да изложи звездолета на опасност от унищожаване, а екипажа – на гибел. Командирът се освобождава от спазването на параграф трети само когато става въпрос за възможност да се установи контакт.“

Дал беше почти уверен, че предложението му ще бъде прието без ни най-малка съпротива. Затова изпита още по-голямо облекчение, а не учудване, когато в дискусията почти последен се включи социологът Нат. Той говори кратко, но убедително:

– Необходимо е да се установи контакт в най-близко бъдеще. Всички виждат това не по-зле от мен. Благодарение на капитан Дал ние придобихме увереност, че не сме самотни в космоса. Призовавам Съвета да отдели колкото се може повече средства, за да решим задачата в най-кратък срок. Обаче категорично протестирам срещу измененията, предложени от капитан Дал. Не

бива да се лишава командирът от правото на риск. Причините, които в случая с лейтенант Алт доведоха до наистина трагична за нас невъзможност да установим контакт, не винаги ще имат подобно въздействие.

Решението, прието в края на дискусиата, беше предадено по цялата телевизионна мрежа.

„След като обсъди двете диаметрално противоположни предложения – на капитан Дал и на социолога Нат, – Съветът съобщава, че смята предложението на капитана за добре обосновано, а предложението на социолога за изразяващо емоционална позиция. В резултат Съветът постановява, съобразно с предложението на капитан Дал, да бъде изменен параграф трети и занапред да се смята валиден в новата формулировка, докато се получи друго, също тъй обосновано предложение на един от капитаните след завършване на предстоящата серия полети за търсене на контакт.”

Към това беше добавено следното разяснение:

„Ако такова предложение бъде внесено, най-вероятно е параграф трети от кодекса да бъде анулиран, а капитаните да получат възможност да действуват в каквато и да било ситуация по свое усмотрение.”

* * *

На Дал се падна втори сектор, в който имаше три звезди; едната от тях – 327-Н – в най-близко време трябваше да избухне.

При тази серия разузнавателни полети всеки екипаж се сформираше от трима космонавти: капитан-пилот, лекар-социобиолог и инженер-свързочник.

„Колко е сложна предстоящата задача!“ – помисли си Дал, като изваждаше документите, връчени му при влизане в космодрума.

Първа попадна пред очите му личната карта на лекаря-социобиолог Нат.

Дал разбираше, че това не е случайност. „Съветът отлично знае, че при такъв състав на екипажа аз ще направя всичко възможно само и само да не се възползувам от правата, предоставени ми от новия параграф трети – помисли си той. – А Нат на всяка цена ще се бори срещу това.”

...Трите месеца на полета както винаги им се сториха вечност. За щастие инженерът беше достатъчно разговорлив другар, а Дал и Нат още в началото на полета се споразумяха да не приказват за спорния параграф.

Нат и инженерът нямаха нищо против да започнат разузнаването от планетната система на 327-Н. Основната цел беше установяването на контакт.

Инженерът даде заповед за забавяне на скоростта. Автоматът превключи гравигенератора на обратна тяга. Всички си помислиха едно и също: „След дългото безтегловно състояние претоварванията не се понасят леко.” Това са 30 g. Почувствува го дори добре тренираният Дал. Инженерът и Нат бяха по-млади, но понасяха по-зле претоварването.

Дал предварително беше запрограмираше автопилота за кацане в точка, най-удобна за наблюдение.

Взеха проби от атмосферата, каквато в същност на планетата вече не съществуваше, а газовете бяха толкова разреждени, че нямаше смисъл да се интересуват от техния състав.

Бързо се приготвиха за излизане. Дал трябваше да остане на кораба. Космолетът не бива да е без надзор. Дал даде последното нареждане:

– Единствената задача е търсенето на следи от друга цивилизация. Да не се обръща внимание на нищо друго, колкото и интересно да е. Избухването ще настъпи след шест часа с точност до десет минути. Стартираме в момент 0.00, както изисква параграф трети. – И добави: – Съобщавайте ми за всичко, което заслужава внимание.

Дал още веднъж погледна другарите си и отново почувствува колко тежка отговорност носи капитанът. Капитаните трябва във всяко отношение да се подчиняват на кодекса, а от друга страна, нали са другари на своите подчинени. Затвори изходния люк и започна да настройва приемника на вълните на усилвателите на инженера и социобиолога.

На първо време не постъпваха никакви съобщения. Дали икономисваха батериите или наистина нямаше нищо интересно. След три часа, като завършиха обхода на полудъгата, както се предвиждаше по програмата на стандартното разузнаване, космонавтите съобщиха, че се връщат. Сега се намираха на най-голямо разстояние един от друг и можеха да поддържат връзка само с Дал.

Дал дори не забеляза как мина времето, но ето че нарастващото му безпокойство премина в истинска тревога. От Нат престанаха да постъпват съобщения. Кой знае защо вместо обикновената в такива случаи напрегната съсредоточеност Дал изпита тревожна, мъчителна неувереност. После се овладя. Със заучено движение

натисна копчето за изхвърляне на сонда с автоматичен търсач. Бързо пренави назад лентата и по фиксатора на времето определи разстоянието, откъдето социобиологът бе предал последното съобщение. Компютърът изчисли максималното разстояние на което в момента можеше да се намира Нат, и веднага препредаде тези данни на търсача на сондата. Сега оставяше само да чака.

Когато капакът на люка се затвори зад завърналия се инженер, Дал облекчено въздъхна. Без да губи време за обяснения, посочи на инженера екрана на брояча, а самият той започна да следи внимателно полета на сондата. Оставаше само една надежда, че Нат все пак ще успее да дойде, че вече е близо до кораба.

Сондата по спирала се приближаваше към звездолета. Дал още не губеше надежда. „Щом приближаващата се сонда не откри Нат, значи той трябва да бъде някъде съвсем близо. В края на краищата при някакво случайно падане усилвателят му може да е излязъл от строя.“

Червената точка на сондата се приближаваше към центъра на екрана. Когато сондата достигна центъра в последната витка на спиралата и започна да извършва правилни кръгове над звездолета, Дал почувствува разочарование. Мигащите цифри като сини звездички отброяваха последните мигове. Дал предаде заповед:

– Дирене на малка височина по развиваща се спирала.

„Ще загубя сондата и търсача – помисли си той, – но може би ще разбера какво се е случило. Ако търсачът успее да направи снимки, после по тях ще може да се определи мястото, където е останал Нат, и тогава може би ще стане ясно защо е останал там.“

Дал се мъчеше да се оправдае по някакъв начин. Беше се случило онова, от което най-много се страхуваше. Вече не са съмняваше, че именно той ще трябва пръв да приложи на практика параграф трети.

Следеше показателя за времето и движението на сондата. Когато до момента „нула“ останаха няколко секунди. Дал погледна инженера. Той мълчаливо кимна. Смяташе, че Дал е направил всичко възможно.

Дал не се колеба повече. Когато сините блясъци на всичките десетки се превърнаха в пулсиращи червени нули, той едва ли не с облекчение заповяда на автомата да стартира. Нищо не би го спряло, дори съобщение от сондата...

С тежест в сърцето превключи антената на локатора към 327-Н. Избухването на звездата не му направи впечатление. Почти с ненавист гледаше разрастващия се облак нажежени газове, които с колосална скорост поглъщаха всичко по пътя си. „Там остана Нат, който защитаваше правото да жертвува себе си, заради другите. Право благородно, но анахронично. Твърде скъпо струващо, водещо към материални загуби и неосъществяване на контакта.“

Дал неволно погледна показателя за отрицателно време. Прогнозата беше точна. Избухването настъпи на петнадесетата минута. Със закъснение срещу допустимото само пет минути.

* * *

За кой ли път от връщането в базата Дал гледаше лентите на регистратора! Та Нат не се е стопил в пространството!

Светлата ивица на екрана пулсираше равномерно и приспивно. На всяка снимка при бавното движение проблясваха отчитанията

на времето. Изображението на местността, зафиксирано от сондата, той вече беше запомнил с подробности. Сега, както и преди, разглеждаше малките възвишения, които се простираха на няколко километра от звездолета. При такова голямо увеличение те изглеждаха като планински вериги, които все повече се приближаваха и сякаш се вълнуваха под краката.

Дал се взря в екрана. Увеличи яркостта и забави движението на лентата. Цифрите започнаха да се мяркат по-рядко. Напрегнато анализираше снимките. Ето +1,19. +1,18... И най-последно... Стой! Той рязко спря лентата. Показателят на времето светеше с равен блясък: +0,30.

Мълниеносно изчисли разстоянието от стартовия пункт и облекчено въздъхна. Около хиляда метра. Не, Нат в никакъв случай не би успял навреме да стегне до звездолета.

Дал още не знаеше, че онова, което ще види след секунда, ще запомни до края на живота си с най-малки подробности и още много пъти ще се връща към тези снимки.

Когато разбра, че на екрана бавно, сякаш вървяха по вода, се движат две фигури, сърцето му се сви от болка. Нат (той беше без екипировка и усилвател) с усилие подкрепяше същество със светъл скафандър и сферичен шлем, което пристъпваше неуверено. Това беше чуждопланетно, но несъмнено мислещо същество.

Дал виждаше как Нат се спря, известно време гледаше към звездолета, а после се обърна и започна да се отдалечават от кораба. Дал ясно виждаше, че пришелецът куца. Нат почти го носеше. На гърба на пришелеца имаше прикрепен балон, от който маркучи водеха към шлема.

Дал погледна показателя на времето: +0,08. По-късно той дори не се опитваше да проанализира какво изпита, когато за пръв път видя тези изображения.

Разбра защо Нат се отдалечава. Социологът не вярваше, че Дал ще чака. Той беше убеден, че Дал няма да се бави нито секунда. А когато е видял, че защитните капаци на двигателя се отварят, навярно е решил, че Дал и инженерът са го видели от звездолета и все пак Дал стартира. При старта ударът на гравитоните би ги изпепелил. Дали са успели да се скрият? Кой ги е убил? Избухването на 327-Н или той, капитан Дал?

Лентата свърши. Беше ги убил параграф трети. Ето кога бе направено заключението от дискусията в Съвета. Дал разбра, че Нат е бил прав, а той самият дълбоко грешеше. Не бива да се отнема на мислещото същество правото да решава. Той, Дал, ще направи всичко, за да се заличи параграф трети от паметта на обществото.

* * *

Нат реши, че трябва да се върне няколко минути по-рано. Той отлично разбираше, че Дал най-много се страхува да не попадне в такава ситуация, при която ще трябва да използва предложения от него параграф на кодекса.

Социобиологът беше убеден, че Дал не е прав, но само животът можеше да докаже това. Вървеше бързо, като се стараяше да измине колкото се може по-голямо разстояние. Районът беше безинтересен. Срещаха се кратери и малки каменисти урви. Някои от тях заобикаляше, през други пропълзяваше. Планетата несъмнено не носеше никакви следи от цивилизация.

* * *

Неочаквано чу слаб звук с висока честота. Това не можеше да бъде инженерът – той беше твърде далеч, дотук не би стигнало неговото повикване. А сигналите на звездолета имаха много понисък тон. Нат веднага определи посоката. Трябва да бърза, иначе няма да успее за момента на старта. Налагаше се да се отклони от дъгата. За да спечели време, той затича към „гласа“ и неочаквано се озова на ръба на каменист сипей.

Звукът стана по-силен и отчетлив. Приличаше на леко модулиран писък на насекомо. Нат се приближи откъм по-полегатия склон на сипея и предпазливо започна да се спуска. Едва когато стигна почти до дъното, той „го“ видя.

Това че Нат е социобиолог, никак не облекчаваше положението. Стана му абсолютно ясно, че пред него е представител на друга цивилизация. Беше със светъл комбинезон, шлем и балони на гърба. Мъчеше се да се покатери по склона, по който се спусна Нат, но все се смъкваше. Единият от двата му дълги крайника беше счупен. „Никак не е чудно. При такъв неудобен двигателен апарат не е възможно да се преодоляват препятствия“ – помисли си Нат.

Преизпълнен от радост, Нат забрави за времето. Най-сетне беше станало онова, което така дълго очакваха: контактът! Той намери космическия си брат! И точно в този момент „чужденецът“ се обърна. През стъклото на шлема Нат видя лицето му. То мигновено се изкриви. В същата секунда нещо блесна, но миг преди това Нат успя да се отклони. Усети силен удар в рамото. Добре, че беше с екипировката и усилвателя. Усилвателят именно го спаси.

Нат разбра, че ще загине, ако не успее да установи взаимна връзка. Времето му беше съвсем ограничено. Неговата външност не можеше да не потресе „чужденеца“. Изходът беше един. Нат застана неподвижно, после бавно, много бавно свали екипировката си, остави я на камъните, посочи я и отчетливо произнесе:

– Гледай. Аз също съм „мислещ“.

„Чужденецът“ мълчаливо го гледаше и най-после разбра. Втори път не стреля. Нат видя своя овъглен усилвател. Няма да може да влезе във връзка със звездолета. Погледна указателя за времето. Трябва да бърза. А в същност защо? С ранения той и тъй, и тъй няма да стигне навреме. Ако беше сам, все някак ще успее. Но нали не бива да остави „чужденеца“ в такъв момент. Длъжен е да се бори заради контакта. Няма право да се предава.

Дано Дал си помисли, че просто се е залутал и да забави малко старта. И Нат повярва, че Дал ще почака.

Нат беше много уморен. Не чу и не видя сондата. Когато се домъкнаха на последното възвишение и започнаха да се спускат към звездолета, Нат усети леко треперене на почвата. Бързо погледна надолу.

...Забеляза как помръднаха защитните крила и започнаха да откриват главния двигател. От звездолета навярно са ги видели. Това беше страшно.

В последния момент успяха да се махнат от хълма. „Чужденецът“ дълго не можеше да разбере какво става. Нат трябваше едва ли не да го носи на ръце. Рязък трус – и Нат се прости с последните надежди. В същност защо бягат? За да се спасят от удара на гравитоните? Но и без това 327-Н ще ги унищожи след няколко

минути. Или секунди? Нат отмести поглед от черното небе, където се скри неговият звездолет, но по бурната жестикулация на „чужденеца“ разбра, че той няма намерение да се предава.

Трябва да опитат – да използват последната дори съвсем малка вероятност.

На Нат вече му беше безразлично. Но нали „чужденецът“ е ранен! Нат реши да направи последно усилие. Взе го на гръб и затича. Товарът му не беше много тежък, но усещаше, че няма да може дълго да тича така.

Беше много уморен, за да разгледа техния кораб. Все пак веднага личеше, че е фотонен кораб от най-обикновен тип. Когато Нат дотича до кораба, отвътре изскочиха няколко пришелци и вмъкнаха ранения в люка. Изглежда, че вече бяха подготвени, защото веднага помогнаха и на Нат да влезе вътре. Те много бързаха.

Нат си отпочиваше и ги наблюдаваше. Старта на кораба извършиха ръчно. Една след друга те включваха отделните системи. Когато включиха запалването на водородния поток, Нат усети това.

Погледна екрана, който светеше ярко в центъра на кабината. Бързо се ориентира по скалата. Те също имаха точно определен момент „нула“. И въпреки това бяха чакали.

Изпита горчив срам пред тази новопозната цивилизация.

Тези същества общуваха със звукови, а не с електромагнитни трептения. Имаше най-много шест g, обаче всички лежаха в противогравитационни кресла. Едва по-късно, когато вече бяха далече от планетата и с една секунда изпреварваха летящата след

тях огнена смърт, насочили се към звездата с фотонното огледало, когато ускорението се прекрати и те свалиха скафандрите си, той разбра, че макар също да са двуноги и двуръки, те са много по-нежни от него, чието тяло беше защитено от плътна хитинова броня, и че по-голямо претоварване не можеха да издържат.

Теменужката

Научно-фантастичен разказ

Иля Варшавски

Градът се бе разпрострял от полярните ледове чак до екваториалния пояс. Вълните на два океана миеха западните и източните покрайнини на града.

Далеч, отвъд гората на нефтените кули, впили се в морското дъно, се простираха и други градове, но този беше най-големият.

Той се врязваше на два километра в земната твърд и се издигаше четиридесет километра над нея.

Лежеше на сушата като някакъв гигантски октопод, пушал огромните си тръби-пипала във водата.

Тези тръби всмукваха всичко необходимо за синтезирането на хранителни продукти и предмети за потребление, нужни на Града.

После водата навлизаше под налягане в подземните рекуператори, отнемаше от планетата топлината ѝ, даваше я на Града и отново се изливаше в океана.

На покрива бяха белите дробове на Града. Тук, върху необгледната равнина на регенерационния слой, разположен високо над облаците, слънчевите лъчи разлагаха продуктите от дишането на четиридесетте милиарда души и насищаха въздуха на Града с кислород.

Той бе жив също като хората, които го населяваха – този велик Град, най-грандиозното съоръжение на планетата.

В подземните етажи на Града бяха разположени фабриките. Суровините влизаха в тях, а оттам към Града като непрекъснат поток течеха храна, дрехи – всичко необходимо на многобройното и взискателно население на Града.

Тук под земята, на светлината на фосфоресциращи разтвори, без намесата на човека, протичаха тайнствените, безшумни процеси на Синтеза.

А горе в безкрайните лабиринти на жилищните квартали, както във всеки друг град, се раждаха, умираха, работеха и мечтаеха хората.

* * *

– Утре няма да учим – каза учителката. – Ще ходим на екскурзия в резервата. Предупредете родителите си, че ще се върнете един час по-късно от обикновено.

– Какво е това резерват? – попита едно момиченце с голяма панделка.

Учителката се усмихна.

– Резерватът е място, където са събрани най-различни растения.

– Какво е събрано?

– Растения. През втория срок ще ви разкажа за тях.

– Разкажете ни сега – помоли едно момченце.

– Разкажете ни, разкажете ни! – чуха се и други гласове.

– Сега имаме много малко време, а трябва да ви разказвам надълго и нашироко.

– Разкажете ни, много Ви молим!

– Ох, какво да ви правя! Разбирате ли, Дономага не винаги е била такава, каквато е днес. Преди много столетия е имало малки селища...

– И Градът не го ли е имало?

– Такива големи градове като нашия тогава още не е имало.

– Но защо?

– По най-различни причини. По онова време животът е бил още много примитивен. Хората не умеели да приготвят синтетично храна, хранели се с растения и животни.

– Ами какво е това животни?

– Това ще го учите в трети клас. Та значи тогава... е имало много свободна земя, засявали са я с най-различни растения, които са използвали за храна.

– Те сладки ли са били?

– Не зная – тя отново се усмихна. – Никога не съм ги опитвала, пък и не всички растения ставали за храна.

– Че тогава защо са ги... такова?...

– Защо са ги сеели ли? – подсказа учителката.

– Да.

– Сеели са само растенията, които можели да се ядат. А много видове растения сами израствали.

– Как израствали, като децата ли?

На учителката ѝ се струваше, че никога няма да може да се измъкне от лабиринта на въпросите им.

– Ето на, виждате ли! – отвърна тя. – Нали ви казах, че за пет минути няма да мога да ви обясня тези неща. Израснали, защото

вземали от почвата хранителни вещества и използвали слънчевата светлина. Утре ще видите това със собствените си очи.

* * *

– Мамо, утре ще ходим в резервата! – викна момченцето, още щом отвори вратата.

– Чу ли? Детето отива утре в резервата.

Бащата сви рамене.

– Нима резерватът още съществува? Аз мислех...

– Съществува, съществува! Учителката всичко ни разправи за него. Там има разни растения, те ядат нещо от земята и растат! Разбираш ли, сами си растат!

– Разбирам – каза майката. – И аз съм ходила там преди около двадесет години. Всичко това е много трогателно и много... наивно.

– Не знам – каза бащата, – на мене, честно казано, резерватът не ми направи особено впечатление. И освен това, голата земя там не е много приятна гледка.

– Спомням си, че там имаше трева – мечтателно произнесе майката, – цяло килимче от гъста трева.

– Лично аз предпочитам под от топлоизлъчваща пластмаса – отговори бащата.

* * *

Асансьорът плавно забави стремителното си спускане.

– Тук ще трябва да се прехвърлим – каза учителката. – Бързите асансьори са само дотук.

Те дълго стояха пред една смешна врата с решетки и наблюдаваха как две стоманени въжета бавно се навиват на

скърцащи макари, докато най-сетне отдолу изпълзя странна кутия със стъклени врати.

Учителката с мъка отвори решетъчната врата. Децата, подтиснати от непривичната обстановка, мълчаливо влязоха в кабината.

Асансьорът прещракваше тихичко на всеки етаж и слизаше все по-надолу и по-надолу. Тук вече нямаше нито светещи стени, нито топъл въздух, наситен с аромати. Познатите приятни миризми на привычното им синтетично обкръжение изчезнаха, а новите събуждаха у децата смътна тревога. Четириъгълникът на бездънната шахта бе облян от ярката, режеща очите светлина на луминесцентните лампи. Грапавите стени сякаш всеки миг щяха да се затворят над главите им и завинаги да ги погребат в този странен, безрадостен свят.

– Много ли има още? – попита момченцето.

– Още двадесет етажа – отговори учителката. – Резерватът е най-долу, защото растенията имат нужда от земя.

– Искам да си отиваме! – захленчи най-мъничкото момиченце. – Не ми харесва тук!

– Ей сега, моето момиче, още малко – каза учителката. На нея също не й бе много приятно тук. – Потърпи още мъничко.

Долу нещо издрънча силно и кабината спря.

Учителката слезе първа, след нея едно през друго наскочаха децата.

– Всички ли сте тук?

– Всички – отвърна момченцето.

Намериха се в полутъмен коридор, края на който се губеше в мрака.

– Вървете след мене.

Няколко минути те вървяха мълком.

– Олеле, тук нещо капе от тавана! – изписка момиченцето с панделката.

– Това е от тръбите, по които водата отива в резервата – успокои го учителката. Те са много стари и, изглежда, са се напукали.

– А къде е резерватът? – попита момченцето.

– Ето тук – учителката откряна обкованата с желязо врата. – Влизайте един по един.

Замаяни от внезапната смяна на полумрака с ярка светлина, децата неволно зажумяха. Изминаха няколко минути и едва сега любопитството надделя и те се заоглеждаха наоколо.

Такова нещо досега не бяха виждали.

Безкрайният кладенец, на дъното на който се намираха, беше цял изпълнен със слънце. Потокът светлина се лееше отгоре и сякаш по стените на шахтата лумна жълт пламък, всички цветове на дъгата преливаха и в най-дребните капчици вода от мъничкото фонтанче, от земята се вдигаха тежки, гъсти изпарения.

– Това е слънцето – каза учителката, – вече съм ви разказвала за него. Специални огледала, поставени най-горе, улавят слънчевите лъчи и ги насочват надолу, за да осигурят на растенията условията, при които те са живели преди много столетия.

– То е топло! – извика момченцето, протегнало ръце. – То е топло, това слънце! Гледайте, аз го хващам с ръце!

– Да, то е много горещо – каза учителката. – Температурата на повърхността на слънцето е шест хиляди градуса, а във вътрешността му е още по-висока.

– Не, не е горещо, то е топло – възрази момченцето. – То е като стените в къщи, ама е съвсем друго, много по-хубаво е! Ами защо на нас в Града не ни дават слънце?

Учителката се понамръщи. Знаеше, че има въпроси, които пораждат цяла лавина от други въпроси. В края на краищата това са просто деца и им е много трудно да намерят верния отговор на проблемите, които често довеждат до задънена улица дори и философите. Нима можеш да им обясниш, че четиридесетте милиарда души... И все пак трябва да отговори нещо на всеки въпрос.

– Ние не бихме могли да съществуваме без слънцето – каза тя и погали момченцето по главата. – Целият ни живот зависи от слънцето. Само че растенията използват слънчевите лъчи направо, а ние ги караме да работят в регенерационните съоръжения и в слънчевите батерии. А пък слънчевата светлина изобщо не ни е необходима; Нима нашите светилници не ни дават достатъчно светлина?

– Ама тя е съвсем друга, тя е студена! – упорито каза момченцето. – И не може да се лови с ръце, а тази може.

– Така ти се струва. Догодина, като започнете да учите физика, ще разбереш, че само така ти се струва. А сега да помолим градинаря да ни покаже растенията.

Градинарят беше много стар и много странен. Беше нисичък, с дълга бяла брада, която стигаше чак до под кръста му. А очите му

бяха съвсем мънички. Като две зирки, над които стърчаха сивите храстчета на веждите му. И беше облечен в някаква чудновата бяла престилка.

– Той истински ли е? – попита момченцето.

– Тихо! – пошепна му учителката. – По-малко приказвай, повече гледай.

– Ама аз мога и да гледам, и да говоря – каза момченцето. Стори му се, че градинарят поотвори едното си око и му намигна. Но не беше сигурен в това.

– Ето тук – започна градинарят с тъничък гласец, – ето тук са полезните растения. Петдесет стръка пшеница. Те още не са узрели, но след месец на всяко стебълце ще се появят по няколко класчета със зърна. Някога са използвали тези зърна за храна, правели са от тях хляб.

– Вкусен ли е бил? – попита момиченцето с панделката.

– Никой не знае – отвърна дребничкият старец. – Рецептата за приготвяне на растителен хляб е отдавна изгубена.

– А какво правите зърната? – попита учителката.

– Част от тях се използва за отглеждането на нова реколта, друга част се изпраща за подмяна на неприкосновения музеен фонд, а останалото... – той безпомощно разпери ръце, – налага се да изхвърляме останалото. Защото земята ни е много малко – имаме само ей тази леха с пшеница, две дървета, малко цветя и една полянка с трева.

– Хайде да разгледаме цветята – предложи учителката.

Градинарят ги заведе пред малка лехичка.

– Това са теменужки – единственият вид цветя, който се е запазил. – Той се наведе и внимателно оправи едно подгънато листче. – По-рано, когато още е имало насекоми и опрашването...

– Те това още не са го учили – прекъсна го учителката.

– Може ли да ги пипна? – попита момченцето.

– Наведи се и ги помириши – отвърна градинарят. – Много хубаво миришат.

Момченцето застана на колене и вдъхна нежния аромат, примесен с мириса на гореща влажна земя.

– Ох! – прошепна то и се наведе още повече. – Ох, ама това е... – Беше му много трудно да изрази всичко, което чувствуваше. Ароматът събуждаше у него някакви спомени – неясни, и тревожни.

Другите деца вече бяха разгледали тревата и дърветата, а момченцето стоеше все така на колене, скрило лицето си в меките, благоуханни листчета.

– Хайде, стига толкова! – Учителката погледна часовника си. – Време е да си тръгваме. Благодарете на градинаря за интересната екскурзия.

– Благодарим! – в хор извикаха децата.

– Довиждане! – каза градинарят. – Пак елате някой ден.

– Непременно! – отвърна учителката. – Тази екскурзия влиза в учебната, програма на първи клас. Ще дойда чак догодина с други ученици.

Момченцето вече беше на вратата, когато се случи чудо. Някой го дръпна отзад за ръкава. То се обърна и градинарят му подаде една откъсната теменужка. И заговорнически сложи пръст на устните си.

– Това... за мене ли е?! – тихо попита момченцето.

Градинарят кимна.

– Тебе чакаме! – подвижна на момченцето учителката. – Все се бавиш.

– Идвам! – то пхна цветчето в пазвата си и се промуши през вратата.

* * *

Тази вечер момченцето си легна по-рано от обикновено. То изгаси лампата, сложи теменужката на възглавницата до себе си и дълго лежа с отворени очи, замислено за нещо.

Вече се бе съмнало, когато майката чу някакви странни звуци, които се разнасяха от детската стая.

– Май детето плаче – каза тя на мъжа си.

– Сигурно се е преуморил на тази екскурзия – измърмори той, като се обърна на другата страна. – Аз още снощи забелязах, че е някак странен.

– Чакай да видя какво става – каза майката и облече пенъора си.

Момченцето седеше на леглото си и горчиво плачеше.

– Какво има, детето ми? – Тя седна до него и го прегърна през раменете.

– Виж! – то отвори юмручето си.

– Какво е това?

– Теменужка! – Върху дланта му имаше няколко смачкани листенца и едно омекнало стебълце. – Това е теменужка, градинарят ми я подари. Тя толкова хубаво миришеше!

– Недей така, глупчо! – каза майка му. – Плаче ли се за такова нещо?! Имаме такива прекрасни рози.

Тя стана и донесе от съседната стая ваза с цветя.

– Ще ти ги пусна на най-силния аромат, искаш ли?

– Не искам! Тия цветя не ми харесват!

– Но те са много по-красиви от твоята теменужка и по-хубаво миришат.

– Не е вярно! – каза детето и удари с юмруче по възглавницата. –
Не е вярно! Теменужката... тя е съвсем друга, тя... тя... – и
момченцето отново заплака, защото тъй и не намери нужната дума.

Роб на коректурата

Научно-фантастичен разказ

Айзък Азимов

Делото се разглеждаше без съдебни заседатели, при закрити врати. Ответник беше фирмата „Ю. С. Роботс енд механикъл мен инкорпорейтед“, а при нейното влияние и могъщество не беше трудно да се издействуват подобни отстъпки.

Впрочем, ищецът не си мръдна и пръста дори, за да попречи на такъв обрат на събитията. Попечителите на Североизточния университет си представиха достатъчно добре реакцията на общественото мнение при известието за провинението на робота. Обстоятелствата, че това провинение имаше съвсем необикновен характер не играеше никаква роля. Попечителите без да искат виждаха как бунтът срещу роботите се превръща в бунт срещу науката.

По същия начин и правителството, в лицето на съдията Харлоу Шейн не изпитваше желание да раздухва делото: нямаше никакъв смисъл да си разваля отношенията с „Ю. С. Роботс“ или с учения свят.

– И така, джентълмени – започна съдията, – тъй като в залата не присъствуват нито съдебни заседатели, нито репортери, нито публика, можем да съкратим процедурните формалности и да минем направо към делото.

Той се усмихна кисело, не вярвайки много на действеността на своя апел, и като прибра полите на мантията си, седна по-удобно.

Съдията имаше добродушна румена физиономия със закръглена мека брадичка, голям нос и раздалечени светлосиви очи. С една дума такава външност не беше много подходяща за един могъщ пазител на правосъдието и дълбоко в душата си съдията съзнаваше това.

Първи положи клетва свидетелят на обвинението, професорът по физика в Североизточния университет, Бърнабас Гудфелоу. Той промърмори стандартната формула на клетвата с такава кисела физиономия, сякаш неговата фамилия, която означаваше „славен момък“, му бе дадена като подигравка.

Като свърши с формалните предварителни въпроси, адвокатът на ищеца пхна ръце в джобовете и започна:

– Кажете, професоре, кога и при какви обстоятелства към вас се обърнах с предложение да се възползвате от услугите на работа И-Зет-27?

На малкото ъгловато лице на професора се появи колкото неспокойно, толкова и неприветливо изражение.

– Аз поддържам професионални контакти и лично познанство с ръководителя на научния отдел на „Ю. С. Роботс“ доктор Алфред Ленинг. Това обстоятелство ме подтикна търпеливо да изслушам странното предложение, с което той се обърна към мен на 3 март миналата година...

– 2033 година?

– Съвсем вярно.

– Извинете, че ви прекъснах. Моля, продължете.

Професорът сухо кимна, съсредоточено сви вежди, припомняйки си всички обстоятелства, и заговори.

* * *

Професор Гудфелоу наблюдаваше робота с тревожно безпокойство. В съответствие с правителствените изисквания за транспортиране на роботите на повърхността на Земята роботът бе доставен в избеното помещение на склада в затворен контейнер.

Професорът знаеше за пристигането на робота; за него то не беше изненада. След първия разговор по телефона на 3 март той стъпка по стъпка се поддаваше на настойчивите уговорки на доктор Ленинг и в резултат на тези отстъпки се оказа лице срещу лице с робота.

От разстояние една ръка роботът изглеждаше застрашително голям.

От своя страна Ленинг също внимателно огледа робота, сякаш искаше да се убеди, че не са го повредили при пренасянето, а после обърна главата си с гъсти бели коси към професора и го погледна изпод рунтавите си вежди.

– Пред вас е робот И-Зет-27, първият робот от този модел, изготвен за широко използване. – Ленинг се обърна към робота. – Запознай се с професор Гудфелоу, Изи.

– Здравейте, професоре. – Безстрастният глас на робота прозвуча така неочаквано, че професорът трепна.

Роботът приличаше на съразмерно добре сложен човек, висок седем фута – външният вид на роботите винаги беше рекламния трик на „Ю. С. Роботс“. Външният вид и главните патенти за създаване на позитронен мозък – тъкмо това направи компанията пълен монополист в производството на работи и почти единствен монополист в производството на изчислителни машини.

След като двамата работници, които разопаковаха робота, излязоха, професор Гудфелоу няколкократно премества погледа си от робота върху Ленинг.

– Предполагам, че не е опасен – каза той с не особено уверен глас.

– Много по-малко опасен от мен например – отговори Ленинг. – Аз мога така да се разсърдя, че да ви ударя. Изи няма да направи това никога. Надявам се, че са ви известни Трите закона на роботехниката.

– Разбира се.

– Позитронният му мозък е така устроен, че роботът просто не е в състояние да ги наруши. Първият закон – да се пази живота и благополучието на всички хора – е смисълът на съществуването на робота. – Той замълча, потърка бузата си и добави: – Колко много ни се иска да убедим най-после в това цялата Земя.

– Той е толкова голям, че просто ти става страшно.

– Съгласен съм. Но вие ще се убедите, че въпреки своята внушаваща страх външност Изи ще съумее да стане полезен.

– Не разбирам по какъв начин. Нашите разговори не ме просветиха особено много в това отношение. Но аз се съгласих да разгледам вашето творение и ето ме тук.

– Ние не ще се ограничим само с обикновеното разглеждане, професоре. Донесохте ли книгата?

– Да.

– Мога ли да я погледна?

Без да откъсва очи от металната грамада с човешки вид, професорът се наведе и извади от чантата си обемист фолиант.

Ленинг погледна гръбчето на книгата.

– „Физикохимия на електролитните разтвори“. Чудесно. Избрахте я сами, напосоки, нали? Не съм ви молил да донесете именно тази монография. Нали така?

– Съвсем вярно.

Ленинг подаде книгата на робота.

– Чакайте – скочи професорът, – това е много скъпа книга!

Ленинг повдигна гъстите си дядомразовски вежди.

– Уверявам ви, че Изи съвсем не се готви да разкъса книгата, за да ви демонстрира силата си. Той умее да се отнася с книгите не по-малко внимателно от мене и от вас. Започвай, Изи!

– Благодаря ви, сър – каза Изи. И като се произвърна, добави. – Ако позволите, професор Гудфелоу.

Професорът гледаше робота с изумление.

– Да... да, разбира се.

С бавни и плавни движения на металните си пръсти Изи започна да прелиства книгата; хвърляше поглед на лявата страница, после на дясната, обръщаше страницата, отново гледаше вляво, после вдясно и така минута след минута.

Чувството за скрита сила, което се излъчваше от робота, сякаш бе смалило циментовите сводове на избата, а двамата човеци, които наблюдаваха действията му, направо изглеждаха като джуджета.

– Осветлението е лошо – промърмори Гудфелоу.

– Нищо, и така ще мине.

– Но какво прави той? – вече по-рязко попита професорът.

– Още капчица търпение, сър.

Най-последно роботът прелисти и последната страница.

– Какво ще кажеш, Изи? – попита Ленинг.

– Книгата е изработена изключително внимателно и акуратно и аз мога да посоча само няколко дребни неточности – започна роботът.

– На страница 21, ред 22, думата „положителен“ е напечатана като „пойложителен“; на страница 36, ред 6, има излишна запетайка, а на страница 54, ред 13, запетайката е пропусната. Знакът плюс в уравнението XVI-2 на страница 337 трябва да се замени със знак минус, иначе това уравнение ще противоречи на предишното...

– Чакайте! – извика професорът. – Какво прави той?

– Как прави? – с неочаквано раздразнение попита Ленинг. – Та той отдавна вече свърши всичко. Той коригира вашата книга.

– Коригира?!

– Да. За късото време, докато прелистваше страниците, роботът забеляза всички грешки в правописа, граматиката и пунктуацията. Той отбеляза всички стилови неточности и откри противоречията. И ще запази тези сведения в своята памет – буква по буква – неограничено дълго време.

Професорът остана с отворена уста. Той закри бързо към отсрещния ъгъл на избата и също така стремително се върна обратно. После скръсти ръце на гърдите си и се втренчи в Ленинг и робота. Като помълча, той попита:

– Вие искате да кажете, че това е робот-коректор?

Ленинг кимна.

– Между другото и коректор.

– Но защо ви беше необходимо да ми го демонстрирате?

– За да ни помогнете да уговорим ректората на университета да го вземе.

– За гледане на коректури?

– Между другото и за това – търпеливо повтори Ленинг.

Върху покритото с бръчки личице на професора се появи израз на съмнение.

– Но това е глупост!

– Защо?

– Защото университетът няма средства да купи този петстотинкилограмов – не по-лек – коректор.

– Неговите възможности не свършват с коректурите. Той може да съставя отчети по предварително подготвен материал, да попълва анкети и ведомости, да проверява студентски работи, да служи като хранилище на информация, като картотека...

– Празна работа!

– Съвсем не – възрази Ленинг, – аз сега ще ви го докажа. Но, струва ми се, че по-удобно ще ни бъде да беседваме във вашия кабинет, ако нямате нищо против.

– Разбира се – машинално каза професорът и се обърна към изхода. Но внезапно спря.

– Извинете, а роботът? – раздразнено изтърси той. – Та ние не можем да го вземем с нас. Докторе, ще трябва май отново да го опаковате.

– Има време, няма защо да бързаме. Може да оставим Изи тук.

– Без надзор?

– Защо не? Той знае, че трябва да остане тук. – Професор Гудфелоу, отдавна трябваше да разберете, че на робот може да се разчита много повече, отколкото на човек.

– Аз ще трябва да отговарям и за най-малката щета.

– Никаква щета няма да има. Аз ви гарантирам. Работният ден вече свърши. Смятам, че до утре тук никой няма да влезе. Камionenът и товарачите чакат вън. „Ю. С. Роботс“ поема върху себе си цялата отговорност за всички последствия. Впрочем, няма от какво да се страхуваме. Ще разглеждаме този епизод като експериментална проверка на това доколко може да се разчита на робота.

* * *

Професорът склони да излезе от избата. Но и на петия етаж, в собствения си кабинет, все не беше спокоен. Той избърса с бяла кърпичка капчиците пот, избили по челото му.

– Вие много добре знаете, доктор Ленинг, че има закони, които забраняват използването на роботите на повърхността на Земята.

– Законите са гъвкаво нещо, професор Гудфелоу. Роботите не бива да се използват на оживени магистрали или в обществени сгради. Те не бива да се използват също на участъци земя или в сгради, принадлежащи на частни лица, без да се спазват определени ограничения, които като правило се превръщат в забрана. Но университетът е голямо частно заведение, което има значителни привилегии. Ако роботът ще се използва само в отделно помещение и само за академични цели, като при това се спазват определени ограничения, и ако освен това мъжете и жените, които ще имат достъп в това помещение, се съгласят да

изпълняват установените правила, ние ще действаме в рамките на закона.

– И всичкия шум само за едни коректури?

– Драги професоре, възможностите на робота са практически безгранични. Досега роботите бяха изпопзувани само за освобождаването на човека от уморителния физически труд. А нима в науката няма черна работа? Ако един професор, който е способен да се занимава с творчески съзидателен труд, е принуден да губи две седмици от скъпоценното си време за досадно коригиране, а аз ви предлагам машина, която може да направи същото само за тридесет минути, – това според вас празна работа ли е?

– Да, но цената?...

– Цената не бива да ви смущава. Да се купи И-Зет-27 е невъзможно. „Ю. С. Роботс“ не продава своите изделия. Но университетът може да наеме робота за хиляда долара годишно. – Това е много по-евтино и от каквато и да е самопишеща наставка към микровълнов спектрограф.

Гудфелоу още не можеше да дойде на себе си. А Ленинг допълни, подсигурявайки успеха си:

– Впрочем, аз ви моля само за едно: да поставите въпроса пред тези, които са упълномощени да вземат решения. Ако им е необходима допълнителна информация, аз съм на услугите им.

– Добре – неуверено каза Гудфелоу, – ще разкажа за вашето предложение на най-близкото заседание на ректората през следващата седмица. Но не ви обещавам нищо.

– Разбира се – отговори Ленинг.

Защитникът – нисък дебеланко – се държеше толкова надут, че двойната му брадичка още по-силно се издаваше напред. Той дълго разглежда свидетеля и после попита:

– Вие лесно се съгласихте да ви уговорят, нали така?

– Работата е в това, че аз бързах да се отърва от доктор Ленинг – живо отговори професорът, – тогава бях готов да се съглася с всичко.

– За да може, още щом си отиде той, да забравите тази история?

– Знаете ли...

– Но въпреки всичко вие все пак повдигнахте този въпрос на заседанието на административния съвет на ректората?

– Да.

– Следователно вие с чиста съвест сте се съгласили с предложението на доктор Ленинг. Вашето съгласие не е било празен предлог за отказ. Вие сте го дали с желание. Така ли е?

– Аз постъпих съгласно с приетата у нас процедура.

– Щом сте се решили, вие съвсем не сте били обезкуражен от присъствието на работа, както се опитахте да ни убедите. Известни ли ви са Трите закона на роботехниката и знаехте ли ги преди срещата ви с доктор Ленинг?

– М-м-да.

– И вие се съгласихте лесно да оставите работа сам и без наглеждане?

– Доктор Ленинг ме увери...

– Не се и съмнявам, че ако у вас е имало и най-малко колебание, съвсем нямаше да се съобразите с неговите уверения.

– Аз имах всички основания да разчитам... – започна с предизвикателен тон професорът.

– Достатъчно – прекъсна го защитникът.

* * *

Когато професор Гудфелоу, още по-силно раздразнен от обикновено, освободи свидетелското кресло, съдията Шейн се наведе леко напред и попита:

– Тъй като досега не съм имал работа с роботи, не бих се отказал да науча точния смисъл на Трите закона на роботехниката. Би ли могъл доктор Ленинг да ги процитира на съда?

Ленинг трепна, като внезапно стреснат човек. Той шепнеше нещо на седящата до него белокоса жена. Главите им бяха почти допрени. Когато Ленинг скочи, жената вдигна глава – лицето ѝ беше непроницаемо.

– Слушам, господине – каза той, направи пауза, като че ли се готвеше да произнесе дълга реч, и заговори, като ясно отделяше всяка дума:

– Закон първи: роботът не може да причини вреда на човека или с бездействието си да допусне да му бъде нанесена вреда. Закон втори: роботът е длъжен да се подчинява на всички нареждания, които човек му дава, освен в случаите, когато тези нареждания противоречат на Първия закон. Закон трети: роботът е длъжен да се грижи за своята безопасност в такава степен, в каквата това няма да противоречи на Първия и Втория закон.

– Разбирам – каза съдията, като си записваше нещо набързо. – И от тези закони се определя държането на всеки робот?

– На всеки, без изключение. Това може да потвърди всеки специалист.

– Включително и на робот И-Зет-27?

– Да, господине.

– Не е изключено да се наложи да повторите своето заявление под клетва.

– Аз съм готов, господине.

Ленинг седна.

Неговата белокоса събеседница – доктор Сюзън Келвин, главен робопсихолог на фирмата „Ю. С. Роботс“ – погледна към своя обременен от учени титли началник без особено одобрение. Впрочем, хората рядко се ползуваха с нейното разположение.

– Точни ли бяха показанията на Гудфелоу, Алфред? – попита тя.

– По същество да – измърмори Ленинг. – Наистина, той съвсем не беше изплашен от робота, а когато чу цената, бе готов делово да обсъди предложението ми. Но, общо взето, той не изопачи сериозно нищо.

– По-разумно е щяло да бъде, ако бяхте поискали от тях по-висока цена – замислено каза доктор Келвин.

– Ние се стремяхме да настаним Изи.

– Знам. И дори може би с излишно старание. Те ще представят това така, сякаш сме преследвали тайни цели.

– Така и беше – раздразнено отвърна доктор Ленинг. – Аз сам признах това на заседанието на ректората.

– Те могат да представят това, като че ли сме признали едни намерения, за да скрием други, още по-тайни.

Скот Робертсън, син на основателя на „Ю. С. Роботс“ и притежател на контролния пакет акции, се наведе от другата страна към Сюзън Келвин и каза с оглушителен шепот:

– А защо не накарате Изи сам да разкаже как е било всичко, за да разберем кое какво?

– Робертсън, вие сам знаете, че той не може да говори за това.

– Заставете го тогава. Вие сте психолог, доктор Келвин. Заставете го да говори.

– Щом аз съм психолог, мистър Робертсън – сухо каза Сюзън Келвин, – позволете ми тогава сама да решавам. Няма да допусна моят робот да бъде принуждаван да извършва действия, които заплашват неговото благополучие.

Робертсън се намръщи и се готвеше да отговори остро, но съдията Шейн почука укорително с чукчето и той бе принуден да замълчи.

Свидетелското място зае Френсис Дж. Харт, завеждащ Катедрата по английски език и декан на факултета на аспирантите. Той беше склонен към напълняване мъж, облечен в изряден тъмносив костюм със семпла кройка. Няколко кичури коса под различни ъгли пресичаха неговото розово голо теме. Той се настани добре в свидетелското кресло, акуратно постави ръцете си на коленете и от време на време пресилено се усмихваше.

– За пръв път за робота И-Зет-27 чух на заседанието на административния съвет на ректората от професор Гудфелоу. По-късно, на 10 април миналата година, ние посветихме на този въпрос специално заседание, което председателствах аз.

– Пазите ли протокола от заседанието?

– Знаете ли – леко се усмихна деканът, – ние не водихме протокол. Нашето заседание имаше поверителен характер.

– Какво всъщност се случи на заседанието?

* * *

Заемайки председателското място, деканът Харт не се чувствуваше напълно уверен. Впрочем, и другите членове на комитета явно нервничеха. Само доктор Ленинг беше олицетворение на самото безгрижно спокойствие. Слаб и висок, с гъсти бели коси той напомняше на Харт старинните портрети на президента Ендрю Джексън.

Върху масата, около която заседаваше комитетът, бяха разхвърляни образци от задачите, изпълнени от робота. Професор Майнот, завеждащ Катедрата по физико-химия, усмихвайки се одобрително, разглеждаше начертаната от Изи графика.

Харт се изкашля и започна:

– Не можем да се съмняваме, че роботът е способен напълно компетентно да изпълнява определен вид чернови работи. Преди заседанието разгледах тези образци и трябва да кажа, че открих много малко грешки в тях.

Той взе от масата дълги печатни листове, всеки примерно три пъти по-дълъг от обикновена страница. Това бяха шпалтите, на които авторите нанасят поправки преди текстът да бъде вързан на страници. От двете страни на печатния текст имаше широки полета, по които се виждаха калиграфски изписани коректурни знаци. Отделни думи в текста бяха зачеркнати, а вместо тях по полетата бяха написани други думи – с такъв красив и равен почерк, че и те изглеждаха като напечатани. Сините коректурни знаци посочваха,

че грешката е допусната от автора, а червените – от словослагателя.

– Предполагам, че грешките са дори по-малко от „много малко“ – каза Ленинг. – И се осмелявам да твърдя, доктор Харт, че грешки изобщо няма. Напълно съм уверен, че какъвто и да е бил началният текст, коригирането е направено безупречно. Ако ръкописът, чиито шпалти е коригирал Изи, съдържа не граматични или стилови неточности, а грешки по същество, роботът не е виновен за нищо.

– За това никой не спори. Обаче на някои места роботът е изменил словореда, а аз не съм уверен, че правилата на английската граматика са формулирани достатъчно строго, за да позволяват във всички случаи да се надяваме на непогрешимостта на робота.

– Позитронният мозък на Изи – отговори Ленинг, – буквално до край е натъпкан със съдържанието на най-главните трудове по граматика и стилистика на английския език. Уверен съм, че вие не сте в състояние да посочите макар дори един единствен пропуск на робота.

Професор Майнот се откъсна от графиката и вдигна глава.

– Искам да ви попитам, доктор Ленинг: защо ни е нужен изобщо робот, отчитайки неблагоприятното обществено мнение и всевъзможните произтичащи от това мъчности? Без съмнение, успехите на науката в областта на автоматизацията позволяват на фирмата ви да конструира изчислителна машина от обикновен и признат от всички тип, която би могла да коригира.

– Разбира се, това е по силите ни – сухо отговори Ленинг, – но за такава машина ще бъде необходимо текстът да се кодира и да се

нанесе на перфолента. Машината ще прави поправките също във вид на специални символи. И вие ще трябва да назначите сътрудници, които да се занимават с превеждането на думите в символи и на символите в думи. Освен това подобна машина няма да може да върши нищо повече. Например тя няма да съумее да начертае графиката, която държите в ръцете си.

Майнот промърмори нещо в знак на съгласие.

– Гъвкавост и приспособимост – ето характерните черти на робота с позитронен мозък – продължаваше Ленинг. – Роботът е в състояние да извършва най-разнообразна работа. Той е създаден по подобие на човека, за да използва същите уреди и инструменти, които в края на краищата човек е предназначил за самия себе си. С робота може да се разговаря и той е в състояние да отговаря. С него дори може да се спори. Той може дори да бъде убеден, разбира се, в определени рамки. В сравнение с най-простичкия робот с позитронен мозък обикновената изчислителна машина представлява само сметачна машинка с огромни размери.

– На ако през цялото време само спорим и разговаряме с робота, няма ли да го повредим? – попита Гудфелоу, като погледна Ленинг. – Предполагам, че способността на робота да усвоява информация не е безкрайна.

– Вие сте прав. Но при нормална работа неговата памет ще стигне най-малко за 5 години. Роботът сам ще почувствува, че паметта му трябва да се очисти и нашата фирма ще извърши тази работа без допълнително заплащане.

– Безплатно?

– Именно. „Ю. С. Роботс” оставя за себе си правото да обслужва роботите извън рамките на тяхната обикновена дейност. Затова именно ние искаме да запазим контрол над нашите позитронни работи и ги даваме под наем, вместо да ги продаваме. Докато роботът изпълнява работата, за която е предназначен, той може да бъде управляван от всеки човек. Но извън тези рамки се изисква квалифицирана намеса и тук на помощ ще ви дойдат нашите специалисти. Например, всеки от вас е в състояние да изчисти паметта на робота И-Зет, като му заповяда просто да забрави едни или други сведения. Но сигурно вие ще формулирате заповедта неточно и роботът ще забрави или твърде много, или твърде малко. Разбира се, ние веднага ще открием подобно самоволно манипулиране с робота – за това в мозъка му са вградени специални предпазни устройства. Но доколкото при обикновени условия не е необходимо да се изчиства паметта на робота или да се извършват други подобни безсмислени действия, този проблем не съществува.

Деканът Харт попипа темето си, сякаш искаше да се убеди, че грижливо поставените кичури коса стоят на местата си, и каза:

– Вие се мъчите да ни убедите да вземем под наем този робот. Но това за вас е явна загуба. Хиляда долара за година е баснословно ниска цена. Не значи ли това, че „Ю. С. Роботс” се надява в резултат на тази сделка да получи от другите университети по-високо заплащане?

– Надеждата ни е съвсем законна – отвърна Ленинг.

– Добре. Но все едно, броят на машините, които дават под наем, не може да бъде много голям. Надали ще спечелите от това.

Ленинг подпря лакти на масата и с най-искрено изражение на лицето се наклони напред.

– Позволете ми да говоря направо, джентълмени. Предубеждението на част от хората към роботите пречи за използването им тук, на Земята, с изключение на някои особени случаи. „Ю. С. Роботс“ процъфтява на извънземните пазари и в областта на космическите полети; не говоря за филиалите ни, които произвеждат изчислителни машини. Но нас ни вълнуват не само печалбите. Твърдо сме уверени, че използването на роботите на Земята ще донесе на хората неизброими блага, дори ако то отначало почне с известни икономически несполуки.

Против нас са профсъюзите – това е естествено, но ние имаме право да очакваме подкрепа от големите университети. Роботът Изи ще ви избави от черната работа в науката, той ще стане ваш роб, роб на коректурата. Вашият пример ще последват другите университети и изследователски институти, а ако работата потръгне успешно, ние ще можем да настаним и роботите от други типове, и така крачка по крачка постепенно ще успеем да разсеем това злополучно предубеждение.

– Днес Североизточният университет, утре – целият свят – промърмори под носа си професор Майнот.

Продължава в следващия брой

Роб на коректурата

Научно-фантастичен разказ

Айзък Азимов

Продължение от миналия брой

– Съвсем не бях толкова красноречив – сърдито изръмжа Ленинг на ухото на Сюзън Келвин, – а и те никак не се чудиха. За хиляда на година те направо грабнаха работата. Професор Майнот ми каза, че никога в живота си не е виждал толкова красива графика, а в коректурите не успял да открие нито една грешка. Харт охотно призна това.

Строгите отвесни бръчки по челото на Сюзън Келвин не изчезнаха.

– Все едно, Алфред, Вие е трябвало да поискате от тях повече, отколкото те могат да платят, а после постепенно да намалите цената.

– Може би – неохотно се съгласи Ленинг.

Обвинението още не бе свършило разпита на свидетеля.

– След като доктор Ленинг излезе, поставихте ли на гласуване въпроса за наемането на работа?

– Да.

– И какъв беше резултатът?

– С болшинство на гласовете ние решихме да приемем направеното ни предложение.

– Кое според Вас реши изхода на гласуването?

Защитата незабавно отклони въпроса.

Обвинителят го перифразира:

– Кое повлия лично на Вас? Кое Ви накара да гласувате с „да“? Вие, предполагам, сте гласували в подкрепа на предложението?

– Да. Аз гласувах за приемане на предложението на „Ю. С. Роботс“. Постъпих така, защото ми направиха впечатление думите на доктор Ленинг за дълга на световния интелектуален елит; дълга на учените да разсеят предубеждението на човечеството срещу роботите, които са призвани да помогнат на хората.

– С други думи, Вие се поддадохте на уговорките на доктор Ленинг.

– Задачата на доктор Ленинг беше да ни уговори. И той великолепно се справи с нея.

– Предавам Ви свидетеля – обърна се обвинителят към защитника.

Адвокатът се приближи до свидетелското кресло и няколко дълги секунди внимателно разглежда професор Харт.

– В края на краищата Вие съвсем нямахте нищо против да вземете робота И-Зет-27, така ли?

– Предполагаме, че ако роботът успее да се справи със своите задължения, ще ни бъде полезен.

– Тоест как – „ако успее да се справи“? Доколкото разбрах, преди заседанието, което току що ни описахте, тъкмо Вие особено внимателно сте се запознали с образците от работата на робот И-Зет-27.

– Да. Доколкото основната дейност на робота е поправянето на граматичните и стиловите грешки, а английският език е област, в

която аз съм специалист, логично бе да ми бъде възложена проверката на работата на машината.

– Прекрасно. Сред материалите, с които се запознахте, имаше ли макар и една задача, с която роботът се беше справил не напълно задоволително? Ето материалите – те фигурират в делото като веществени доказателства. Можете ли да посочите макар и един само незадоволителен пример?

– Виждате ли...

– Аз Ви зададох прост въпрос. Можете ли да посочите макар само един единствен незадоволителен пример? Вие сте проверявали тези материали. Посочете само една грешка на робота.

Филологът се намръщи.

– Грешки нямаше.

– Пред мен са образци от работата, която роботът е извършил през четиринадесетмесечната си дейност в Североизточния университет. Ще бъдете ли добър да се запознаете с тях и да посочите макар и една само незначителна грешка?

– Е, слушайте – изтърси професорът, – когато той в края на краищата сгреси, това беше грешка над грешките.

– Отговорете на въпроса ми – извика защитникът, – и само на него. Можете ли да намерите макар само една грешка в тези материали?

Харт внимателно прегледа всеки лист.

– Тук всичко е наред.

– Ако изключим въпроса, заради който сме се събрали, знаете ли за макар и една грешка, допусната от робот И-Зет-27?

– Ако изключим въпроса, разглеждан от съда, не зная.

Защитникът се изкашля, сякаш отбелязваше край на пасаж, и зададе нов въпрос:

– Да се върнем към гласуването. Вие казахте, че болшинството от събралите се са гласували за наемане на работа. Как се разпределиха гласовете?

– Доколкото си спомням, тринадесет срещу един.

– Тринадесет срещу един! Не Ви ли се струва, че това е малко повече от обикновено болшинство?

– Не, сър, не ми се струва – при този въпрос целият педантизъм на декана Харт излезе наяве. – В английския език думата „болшинство” означава „повече от половината”. Тринадесет от четиринадесет – това е болшинство и нищо повече.

– Аз бих казал практически единодушно.

– И въпреки всичко само болшинство.

Защитникът измени насоката на атаката си.

– И кой всъщност беше единственият несъгласен?

На декана Храт му стана явно неприятно.

– Професор Саймън Нинхаймер.

Защитникът се престори на изумен.

– Професор Нинхаймер? Завеждащият Катедрата по социология?

– Да, сър.

– Самият ищец?

– Да, сър.

Защитникът сви устни.

– С други думи, изведнъж се разкри, че човекът, който иска от моя клиент, „Ю. С. Роботс енд механикъл мен инкорпорейтед“, обезщетение за загубата в размер на 750000 долара, е бил единственият, който от самото начало е възразявал срещу използването на робота, въпреки почти единодушното мнение на целия административен съвет.

– Той гласува против – това е негово право.

– Между другото, когато описвахте заседанието, Вие не споменахте и дума за професор Нинхаймер. Той каза ли нещо?

– Струва ми се, че се изказа.

– Само Ви се струва?

– Той изложи своето мнение.

– Против наемането на робота?

– Да.

– В рязка форма?

– Той беше просто извън себе си – отговори Харт след малка пауза.

В гласа на защитника се появиха хитри нотки.

– Отдавна ли познавате професор Нинхаймер, декан Харт?

– От дванадесет години.

– И добре ли го познавате?

– Мисля. че го познавам.

– Не Ви ли се струва, че това отговаря на неговия характер – да затаи злоба срещу робота, още повече, че резултатите от гласуването...

Сега вече обвинителят заглуши края на въпроса с възмутени и негодуващи възгласи. Защитникът заяви, че той няма повече въпроси към свидетеля и съдията Шейн обяви почивка.

Робертсън навъсено дъвчеше сандвича си. Разбира се, корпорацията няма да се разори от три четвърти милион, но загубването на делото не предвещава нищо добро. Неблагоприятната реакция на общественото мнение можеше в края на краищата да струва твърде скъпо на фирмата.

– За какво им трябваше толкова подробно да разглеждат въпроса как Изи е попаднал в Университета? – раздразнено попита той. – Какво смятат да спечелят с това?

– Вижте, мистър Робертсън – спокойно отвърна адвокатът, – съдебното дирене прилича на шахматна партия. Печели този, който съумее да оцени положението за повече бъдещи ходове. Нашият приятел зад обвинителната маса съвсем не е нов в тази игра. За тях не е мъчно да докажат щетите, които са понесли. Главното, което те се стремят да постигнат, е да предугадят нашата линия на защита. Според мен те разчитат на това, че ние ще се опитаме да докажем с помощта на Законите на роботехниката невъзможността роботът да извърши подобна постъпка.

– Е, и какво – каза Робертсън, – така и трябва да се действа. Доводът ни е безупречен.

– Безупречен – за специалиста по роботехника. На съдията той може да се стори не толкова убедителен. Обвинението е подготвила почвата за доказване на факта, че И-Зет-27 не е съвсем обикновен робот. Той е първият робот от дадения тип, пуснат на пазара, експериментален модел, който е трябвало да премине пробни

изследвания и Университетът се е оказал идеалното място за провеждането им. В светлината на усилията, които доктор Ленинг е предприел, и готовността на фирмата да даде робота под наем срещу нищожно заплащане, този довод ще прозвучи съвсем убедително. После обвинението ще настоява, че проверката е показала непригодността на модела. Ясен ли Ви е сега тайния смисъл на всичко, което става тук?

– Но И-Зет-27 е превъзходен работоспособен модел – не мирясваше Робертсън. – Не забравяйте, че в своята серия той е 27-и по ред.

– Ето, това вече е съвсем лошо – мрачно отговори защитникът. – Защо не сте дали първите двадесет и шест? Очевидно с тях нещо не е било в ред. Със същия успех и в двадесет и седмия е могло да се окажат дефекти.

– Първите двадесет и шест модела нямаха никакви дефекти – просто техният позитронен мозък беше още твърде примитивен за подобна работа. Ние едва пристъпвахме към създаването на сложния позитронен мозък и се движехме към целта почти слепешком, чрез метода на пробите и грешките. Но на Трите закона се подчинява всеки мозък. Нито един робот – колкото и несъвършен да е той – не е в състояние да наруши Трите закана.

– Доктор Ленинг ме увери в това вече, мистър Робертсън, и аз съм готов да повярвам на думите му. Но съдията може да се окаже не толкова доверчив. Решение по нашето дело предстои да произнесе честен и неглупав човек, но той нищо не разбира от роботехника и затова може да се обърка. Ако например Вие или доктор Ленинг, или доктор Келвин в свидетелските си показания

заявите, че позитронният мозък се създава чрез метода на пробите и грешките, както току що си позволихте да се изразите, при кръстосания разпит обвинението ще Ви направи на кайма. И тогава нищо не може да ни спаси. Така че пазете се от необмислени изказвания.

– Ако можеше Изи да разкаже каква е работата – продължаваше да мърмори Робертсън.

– Какъв смисъл? – повдигна рамене защитникът. Все едно, това нищо не ще ни даде. Роботът не може да бъде свидетел.

– Бихме поне узнали някои факти. В последна сметка бихме разбрали кое го е подтикнало към подобна постъпка.

– Това съвсем не е тайна – избухна Сюзън Келвин. На бузите ѝ се появиха червени петна, а гласът и стана по-топъл. – На него са му заповядали! Аз вече обясних това на адвоката, мога да го обясня и на вас.

– Кой е заповядал? – искрено се учуди Робертсън.

Разбира се, обидено помисли той, никой нищо не му казва. Дявол да го вземе, тези учени се държат така, като че ли са истинските господари на „Ю. С. Роботс“!

– Ищецът – отговори доктор Келвин.

– Но защо, боже господи?

– Това още не знам. Може би, просто за да предяви срещу нас иск и да спечели малко пари. – В очите и проблеснаха лукави искрички.

– Защо тогава Изи не разкаже за това?

– Нима е непонятно? Съвсем очевидно е, че му е било заповядано да мълчи.

– А от къде на къде това трябва да е очевидно? – озъби се Робертсън.

– За мен това е очевидно. Психологията на роботите е моя специалност. Макар че Изи отказва да отговаря на преки въпроси, на косвени той отговаря. Измервайки степента на неговата нерешителност, нарастваща с приближаването към същността на работата, а също размера на засегнатия участък от мозъка и напрежението на възникващите отрицателни потенциали, може с математична точност да се установи, че поведението му е следствие от заповед да мълчи, при което силата на заповедта съответствува на Първия закон. С други думи, на работа е било обяснено, че ако проговори, ще пострада човешко същество. Тоест, ще пострада ищецът, този отвратителен професор Нинхаймер, който в очите на работа все пак е човешко същество.

– Е добре, а защо не му обясните, че заради неговото мълчание ще пострада „Ю. С. Роботс”? – попита Робертсън.

– „Ю. С. Роботс” не е човешко същество и за разлика от юридическите закони не попада под действието на Първия закон на роботехниката. Освен това опитът да премахнем забраната може да причини вреда на работа. Само този, който е заповядал на Изи да мълчи, може да премахне забраната с минимален риск да повреди мозъка на работа, тъй като всички помисли на работа са насочени към това да запази този човек от опасност. Всеки друг път... – Сюзън Келвин поклати глава и лицето ѝ отново стана каменно.

– Аз няма да допусна роботът да пострада – решително заяви тя.

– Според мен, напълно достатъчно ще бъде да покажем, че Изи не е в състояние да извърши постъпката, в която се обвинява. А

това ние лесно можем да докажем. – Ленинг имаше такъв вид, като че ли с намесата си бе поставил проблема от глава на крака.

– Там е цялата работа – раздразнено отвърна адвокатът, – че само вие можете. Единствените експерти, които могат да засвидетелствуват състоянието на Изи и това, което става в неговия мозък, като на пук работят в „Ю. С. Роботс“. Страхувам се, че съдията няма да повярва в непредубедеността на вашите показания.

– Но как може да отрече свидетелството на експерта?

– Много просто: като не позволи да бъде убеден. Това е негово право. Нима смятате, че техническият жаргон на вашите специалисти ще се стори на съдията по-убедителен в сравнение с алтернативата, че такъв човек, като професор Нинхаймер, е способен – дори и за много голяма сума – умишлено да погуби своята научна репутация? В края на краищата съдията е също човек. Ако той ще трябва да избира между човека, който е извършил невероятна според него постъпка, и робота, извършил също такава невероятна постъпка, той по-скоро ще направи избор в полза на човека.

– Но човек е способен на невероятна постъпка – възрази Ленинг, – защото на нас не са ни известни всички тънкости на човешката психика и ние не сме в състояние да определим кое за даден човек е възможно и кое не е. Но ние точно знаем кое е невъзможно за робота.

– Нищо, ще видим как ще Ви се удаде да убедите в това съдията – уморено отвърна защитникът.

– Ако това е всичко, което можете да кажете – избухна Робертсън, – аз не разбирам как изобщо се надявате да спечелим процеса.

– Бъдещето ще покаже. Винаги е полезно да си даваме сметка за предстоящите трудности, а да падаме духом съвсем не е нужно. Аз също обмислих партията няколко хода напред. – Адвокатът величествено кимна към робопсихолога и добави: – ... с любезната помощ на тази добра дама.

– Това пък що е, дявол да го вземе! – извика Леминг учудено, поглеждайки ту единия, ту другия. Но в това време съдебният пристав показва главата си и като с мъка си поемаше дъх, обяви, че съдебното заседание ще се възобнови всеки момент.

Заеха местата си и с любопитство започнаха да разглеждат човека, който беше забъркал цялата тази каша.

Саймън Нинхаймер имаше рижа гъста коса, гърбав нос и остра брадичка; маниерът му да предизвестява възловите думи във всяка фраза с нерешителна пауза създаваше впечатление за мъчително търсене на непостижима точност на израза. Когато той произнасяше: „Слънцето изгрява... е, е... на изток”, не оставаше съмнение, че той с необходимото внимание е разглеждан и всички други възможни варианти.

– Кажете, Вие ли възразявахте срещу предложението да се възползвате от услугите на робот И-Зет-27 – обърна се обвинителят към ищеца.

– Да, сър.

– По какви съображения?

– У мен се създаде впечатлението, че ние не разбираме напълно... е, е... мотивите, движещи фирмата „Ю. С. Роботс“. Аз се отнесох с недоверие към техните настойчиви опити да ни натрапят работата.

– Съмнявахте ли се в способността му да се справи с работата?

– Аз се убедих в неговата неспособност на практика.

– Бихте ли ни разказали, как стана това?

Цели осем години Саймън Нинхаймер писа монографията „Социални конфликти, свързани с космическите полети, и тяхното разрешаване“. Неговата страст към точните изрази не се ограничаваше само с устната реч; търсенето на строги и съвсем точни формулировки му отнемаше всичките сили.

Дори шпалтите не създадоха у Нинхаймер чувството, че края на работата е близък. По-скоро обратното. При вида на дългите отпечатани ивици хартия той изпитваше непреодолимо желание да разпилее редовете на набора и да препише всичко отново.

Три дни след получаването на коректурите Джим Бейкър, специалист, който се готвеше да стане скоро асистент в Катедрата по социология, намина в кабинета на Нинхаймер и го завари разсеяно да съзерцава купа от шпалти. Печатницата беше изпратила отпечатъците в три екземпляра: върху първия трябваше да работи Нинхаймер, върху втория – независимо от него – Бейкър, а на третия, „работния“, те трябваше да нанесат окончателните поправки. За трите години съвместна работа те бяха установили тази практика и това се беше оказало твърде сполучливо.

Бейкър беше прилежен млад човек; говореше с Нинхаймер с тих и угоднически глас. В ръцете си той държеше своя екземпляр от коректурите.

– Завърших първата глава – каза живо той, което трябваше да бъде свидетелство за усърдието му, – и намерих в нея грешки на печатницата.

– В първото глава винаги има много грешки – безучастно отвърна Нинхаймер.

– Може би желаете да сверим нашите екземпляри?

Нинхаймер вдигна глава и мрачно погледна Бейкър.

– Аз не съм пипвал коректурите, Джим. Реших да не се затруднявам.

– Да не се затруднявате? – Бейкър беше смяян.

Нинхаймер сви устни:

– Реших... е, е... да се възползвам от машината. Щом като така тръгна, още от начало тя беше предложена в качеството... е, е... на коректор. Включен съм в графика.

– На машината? Вие искате да кажете – на Изи?

– Чувах, че я наричат с това глупашко име.

– А пък аз мислех, доктор Нинхаймер, че Вие не искате до имате нищо общо с нея!

– Излиза, че аз съм единственият, който не я използва. Защо пък и аз да не получа... е, е... това, което ми се полага?

– Е, значи напразно съм се блъскал над първата глава – каза с мъка Бейкър.

– Защо? Ние ще сравним резултатите на машината с Вашите за проверка.

– Разбира се, щом смятате това за необходимо, но...

– Какво?

– Едва ли въобще ще е нужна проверка. Казват, че Изи никога не греши.

– Ще видим – сухо отвърна Нинхаймер.

След четири дена Бейкър отново донесе първата глава. Сега това беше екземплярът на Нинхаймер, току що донесен от специалната пристройка, където работеше Изи.

Бейкър тържествуваше.

– Доктор Нинхоймер, той не само е открил всички забелязани от мен грешки, но е намерил още десетина, които аз съм пропуснал! И за всичко това му бяха нужни само дванадесет минути!?

Нинхаймер прегледа купчината листа с акуратно и точно изнесени по полетата поправки.

– Страхувам се, че не успяхме да направим първата глава достатъчно пълна. Може би тук трябва да цитираме работата на Сузуки относно влиянието на слабите полета на гравитацията върху нервната система.

– Вие имате пред вид статията му в „Социологически преглед“?

– Точно това.

– Не бива да искаме от Изи невъзможното. Той не е в състояние да следи научната литература вместо нас.

– Разбирам. Но аз съм приготвил необходимото допълнение. Възнамерявам да се срещна с машината и сам да се уверя, че тя... е, е... умее да прави допълнения.

– Умее, ще видите.

– Предпочитам да се уверя в това лично.

Нинхаймер помоли за среща с Изи, но успя да получи само петнадесет минути, и то късно вечерта.

Но и петнадесет минути стигнаха. Робот И-Зет-27 за минута се научи как се правят допълнения.

Нинхаймер за първи път беше толкова близо до робота; стана му неудобно. Хвана се, че машинално се е обърнал към него като към човек:

– Харесва ли Ви работата?

– Извънредно много ми харесва, професор Нинхаймер – съвсем сериозно отговори Изи; фотоелементите, които заменяха очите, както обикновено проблясваха тъмночервено.

– Знаете ли кой съм?

– От факта, че ми предадохте допълнителен материал за включване в коректурата, произтича, че Вие сте авторът на книгата. А името на автора е напечатано върху всяка коректура.

– Разбирам. Излиза, че Вие можете... е, е... да правите заключения. Кажете тогава – не можа да се въздържа той, – какво мислите за моята книга?

– Намирам, че с нея се работи много приятно – отговори Изи.

– Приятно? Колко е странно да се чуе тази дума от... е, е... безчувствен автомат. Казаха ми, че Вие не сте способни да изпитате никакви емоции.

– Съдържанието на книгата Ви се съчетава добре със схемата на електрическите връзки в моя мозък – обясни Изи. – Практически то не предизвиква никога отрицателни потенциали. Заложената в мен програма превежда това механично състояние с думата „приятно”. Емоционалният контекст е съвсем излишен.

– Добре. А защо книгата Ви се струва приятна?

– Тя е посветена на човешките същества, професоре, а не на математични символи или на неодушевени предмети. В своята книга Вие се опитвате да разберете хората и да съдействувате за тяхното щастие.

– А това съвпада с целта, заради която сте създаден, и затова моята книга се съчетава добре със схемата на връзките във Вашия мозък?

– Точно така, професоре.

Петнадесетте минути изтекоха. Нинхаймер излезе и се отправи към университетската библиотека. Сигна там малко преди да я затворят. Задържа библиотекарите, докато не му намери един елементарен учебник по роботехника, който той взе със себе си.

Ако не се смятат отделните допълнения, сега вече коректурите от печатницата идваха направо при Изи, а от него отново се връщаха в печатницата. Отначало Нинхаймер понякога преглеждаше шпалтите, а после и тази намеса се прекрати.

– Започва да ми се струва, че съм излишен – смутено призна Бейкър.

– По-добре щеше да бъде, ако започваше да Ви се струва, че ви се е освободила време за нова работа – отговори Нинхаймер, без да се откъсва от бележките, които правеше в последния брой на реферативния журнал „Социални науки”.

– Съвсем не мога да свикна с новия начин на работа. Все още продължавам да се безпокоя за коректурите. Глупаво е, разбира се.

– Съвсем глупаво.

– Вчера прегледах няколко шпалти, преди Изи да ги върне на издате...

– Какво?! – Нинхаймер намръщен погледна помощника си. Списание то падна от ръцете му и се затвори. – Вие се осмелихте да пречите на машината да работи?

– Само за минута. Всичко беше наред. Впрочем, Изи е изменил една дума. Вие характеризирате някакво действие като престъпно, а Изи е заменил думата с „безотговорно”. Сторило му се, че второто определение по-добре съответствува на контекста.

– А според Вас, как е? – замислено попита Нинхаймер.

– Знаете ли, съгласен съм с Изи. Оставих поправката му.

Нинхаймер се обърна към своя млад помощник.

– Чуйте, Бейкър, не искам това да се повтори вече. Щом ще се ползуваме от услугите на машината, ще се ползуваме... е, е... изцяло. Какво печеля, като използвам машината, ако при това се лиша... е, е... от Вашата помощ, защото Вие напразно губите време да контролирате машината, която, както твърдят, изобщо не се нуждае от контрол. Ясно ли Ви е всичко?

– Да, професоре – смирено отвърна Бейкър.

* * *

Авторските екземпляри от току що отпечатаните „Социални конфликти” Нинхаймер получи на 8 май. Той бегло прелисти страниците, като прочете набързо няколко пасажа, и сложи книгите настрана.

По-късно обясняваше, че бил съвсем забравил за тях. Цели осем години се беше трудил над монографията, но след като всички грижи по отпечатването на книгата преминаха върху Изи,

професорът бе погълнат изцяло от нови интереси. Той дори не намери свободно време да поднесе традиционния безплатен екземпляр на университетската библиотека. Дори Бейкър, който след скандала затъна в работа и се стараеше да не се мярка пред очите на началството, не получи книгата като подарък.

Този период на забрава бе прекъснат на 16 юни. В кабинета на Нинхаймер се раздаде телефонен звън и професорът изумен застана пред екрана.

– Шпайдел? Вие сте тук?

– Не, сър. Звъня Ви от Кливленд. – Гласът на Шпайдел пресекваше от зле съдържан гняв.

– На какво дължа Вашето обаждане?

– Току що имах удоволствието да разлистя Вашата нова книга. Нинхаймер, нима Вие сте луд? Пощуряхте ли?

Нинхаймер се вкамени.

– Вие сте намерили... е, е... грешка? – разтревожи се той.

– Грешка?! Погледнете само на страница 562! Как сте посмели да изопачите моята работа? Къде в цитираната от Вас статия аз твърдя, че престъпната личност е само фикция, а истинските престъпници са полицията и съдът? Чуйте, моля...

– Чакайте! Чакайте! – закрещя Нинхаймер, като трескаво прелистваше страниците. – Позволете да погледна... О, господи!

– Е, какво ще кажете?

– Шпайдел, и на ум не ми идва как е могло да стане това. Никога не съм писал нещо подобно.

– То е напечатано черно на бяло! И това съвсем не е най-лошото изопачаване. Погледнете на страница 690 и се опитайте да си

представите на какво ще ви направи Ипатиев, когато разбере как сте се отнесли с неговите открития! Нинхаймер, книгата Ви буквално гъмжи от подобни издевателства. Не зная за какво сте мислили... но според мен нямате никакъв друг изход освен да я изземете. И ще трябва дълго да се извинявате на следващата конференция на социолозите!

– Шпайдел, Изслушайте ме...

Но Шпайдел даде сигнал за край на разговора така яростно, че екранът в продължение на петнадесет секунди искреше от смущенията.

И тогава Нинхаймер взе книгата и започна да отбелязва пасажите с червено мастило.

При срещата си с робота професорът се държа изключително добре, само побелелите устни издаваха гнева му. Той подаде книгата на Изи.

– Моля, прочетете пасажите, отбелязани на страница 562, 631, 664 и 690.

За тази работа на робота бяха нужни четири секунди.

– Готово, професор Нинхаймер.

– Тези пасажии се отличават от написаното в първоначалния текст.

– Да, сър. Отличават се.

– Вие ли ги направихте?

– Да, сър.

– Защо?

– Така, както ги бяхте написали, сър, тези пасажии съдържат крайно неодобрителни отзиви за известни групи човешки същества.

Сметнах за целесъобразно да изменя някои формулировки, за да не пострадат тези хора.

– Как само посмяхте?!

– Професоре, Първият закон не ми позволява да бездействувам, ако в резултат на това могат да пострадат хора. А вземайки под внимание репутацията Ви на учен и известността, която Вашата книга ще получи сред социолозите, не е мъчно да се разбере, че Вашите неодобрителни отзиви ще причинят несъмнено вреда на тези групи човешки същества.

– А разбирате ли каква вреда сте причинили на мен?!

– От двете злини трябваше да избирам по-малката.

Вън от себе си от ярост професор Нинхаймер напусна помещението. Той твърдо реши, че „Ю. С. Роботс“ ще си плати за всичко.

(Краят в следващия брой)

Роб на коректурата

Научно-фантастичен разказ

Айзък Азимов

Продължение от брой 7

Докато обвинението закрепваше постигнатия успех, лекият смут зад масата на защитата се усилваше.

– И така, както е твърдял робот И-Зет-27, действията му са били предизвикани от Първия закон на роботехниката?

– Съвсем вярно, сър.

– С други думи, роботът не е имал друг избор?

– Да, сър.

– От това произтича, че фирмата „Ю. С. Роботс“ е създавала робот, който неизбежно трябва да поправя книгите в съответствие със своите понятия за добро и зло. И този робот те са настанили на работа като обикновен коректор. Така ли?

Защитата незабавно и по най-решителен начин запротестира въз основа на това, че обвинителят иска мнението на свидетеля по въпрос, по който той не е специалист. Съдията леко смъмри обвинението, но не можеше да има и съмнение, че стрелата попадна в целта – най-малкото у защитника по този повод не останаха никакви илюзии.

Преди да премине към кръстосан разпит, защитникът помоли за кратка почивка; като си послужи с обикновените юридически формалности, той успя да изкопчи от съдията пет минути.

Адвокатът се наведе към Сюзън Келвин.

– Кажете, доктор Келвин, съществува ли макар и най-малката възможност професор Нинхаймер да казва истината? Наистина ли поведението на Изи е било обусловено от действието на Първия закон?

– Не – отговори Сюзън Келвин, като стисна устни, – това е изключено. Последната част от показанията на Нинхаймер са преднамерено лъжесвидетелство. Изи не е способен да изказва мнения за абстрактните идеи, характерни за съвременните монографии по социология. Той изобщо не е в състояние да дойде до извода, че една или друга фраза от книгата може да причини вреда на определени групи хора. Мозъкът му просто не е пригоден за това.

– Страхувам се, че никога няма да можем да докажем това на неспециалистите – с безнадежден вид каза защитникът.

– Няма да успеем – съгласи се Келвин. – доказването е много сложно. И нашият единствен изход е да покажем, че Нинхаймер лъже. Нашата линия на атака остава предишната.

– Добре, доктор Келвин – отговори защитникът, – остава ми само да се доверя на Вашите думи. Ще действваме съобразно с набелязания вече план.

Съдията вдигна и спусна чукчето и професор Нинхаймер отново зае свидетелското кресло. Той се усмихваше едва забележимо, като човек, съзнаващ несъкрушимостта на своята позиция и с наслаждение предвкушваше безсилните атаки на противника.

Защитникът започна разпита внимателно и без натиск.

– И така, доктор Нинхаймер, Вие твърдите, че не сте имали никакво понятие за поправките, които били уж нанесени във Вашия ръкопис, и сте узнали за тях едва при разговора Ви с доктор Шпайдел на 16 юни тази година?

– Съвсем вярно, сър.

– И Вие нито веднъж не прегледахте шпалтите, коригирани от робот И-Зет-27?

– Отначало ги преглеждах, но после сметнах тази работа за излишна. Аз се доверих на рекламните твърдения на „Ю. С. Роботс“. Тези абсурдни... е, е... поправки са само в последната четвърт на книгата, след като роботът, според мен, се е нагълтал с някои познания из социологията.

– Предположенията Ви не засягат делото! – спря го защитникът. – Вашият колега, доктор Бейкър, поне веднъж е видял шпалтите от последната част. Спомняте ли си, Вие сам разказахте за този епизод?

– Да, сър. Той ми каза, че е видял само една шпалта, в която роботът бил заместил една дума с друга.

– Не Ви ли се струва странно, сър – отново го прекъсна защитникът, – че след цяла година непримирима вражда към робота, след като сте гласували против наемането му, след като категорично сте отказвали да имате някаква работа с него – не Ви ли се струва малко странно, сър, че след всичко това сте решили да доверите на робота вашата монография, вашият *magnum opus*?

– Не виждам в това нищо странно. Просто реших че мога, както всички останали, да се възползвам от услугите на машината.

– И изведнъж, ни в клин, ни в ръкав, се проникнахте с такова доверие към робот И-Зет-27, че дори не намерихте свободно време да прегледате след него собствените си шпалти?

– Аз вече Ви казах, че... е, е... повярвах на пропагандата на „Ю. С. Роботс”.

– Така дълбоко сте повярвали, че дори сте нахокали своя колега, доктор Бейкър, за опита му да провери работата на робота?

– Не съм го хокал. Просто не исках той... е, е... да си губи напразно времето. Тогава това ми се струваше напразно губене на време и аз не придадох особено значение на замяната на думата... е, е...

– Съвсем уверен съм – с подчертана ирония каза защитникът, – че са Ви посъветвали да споменете за епизода със заменянето на думата, за да може това обстоятелство да попадне в протокола... – Изпреварвайки неминуемия протест на обвинението, защитникът прекъсна изречението и измени посоката на атаката. – Работата е там, че Вие сте се разсърдили много на доктор Бейкър.

– Не, сър, ни най-малко.

– Но Вие не сте му подарили Вашата книга, след като е била отпечатана.

– Обикновена разсеяност. Аз и на библиотеката не подарих нито един екземпляр. Професорите са известни със своята разсеяност. – Нинхаймер си позволи да се усмихне предпазливо.

– А не Ви ли се вижда странно, че след повече от цяла година безупречна работа робот И-Зет-27 е допуснал грешки именно във Вашата книга? В книгата, написана от Вас, непримиримия враг на роботите?

– Моята книга беше първият малко по-значителен труд за хората, с който той се срещна. И веднага влязоха в действие Трите закона на роботехниката.

– Доктор Нинхаймер – каза защитникът, – вече няколко пъти Вие се опитвахте да създадете впечатлението, че сте специалист в областта на роботехниката. Безспорно е, че Вие изведнъж сте се заинтересували много от роботехниката и даже сте взели от библиотеката книги по този предмет. Вие сам споменахте за това, нали?

– Само една книга, сър. Постъпка, която ми изглежда следствие... е, е... на напълно естествено любопитство.

– И тази книга Ви позволи да обясните защо роботът е изопачил – както сами казвате – Вашата монография?

– Да, сър.

– Изключително удобно за Вас обяснение. А уверен ли сте, че интересът Ви към роботехниката не е бил предизвикан от стремежа да използвате робота за своите тайни цели?

– Разбира се, не, сър! – Нинхаймер почервения.

Защитникът издигна глас:

– С други думи, уверени ли сте, че тези, уж изопачени, пасажии липсваха във Вашия първоначален ръкопис?

Социологът се привдигна от креслото.

– Това... е, е... просто нелепо. Аз имам шпалти...

От негодувание той не бе в състояние да продължава и представителят на обвинението, като стана от мястото си, мазно се обърна към съдията:

– Господине, с Ваше съгласие имам намерение да представя в качеството на веществено доказателство коректурите, предадени от доктор Нинхаймер на робот И-Зет-27 и коректурите, изпратени от посочения робот в издателството. Аз съм готов, ако пожелае моят многоуважаван колега, да направя това незабавно и съвсем няма да възразявам против прекъсването на заседанието, за да бъдат сравнени двата екземпляра коректури.

– Това не е нужно – нетърпеливо махна с ръка защитникът. – Моят уважаван опонент може да представи тези шпалти всякога в удобно за него време. Съвсем не се съмнявам, че в тях ще бъдат открити противоречията, за които ищецът говори. Но аз бих искал да разбера от свидетеля между другото не е ли у него екземплярът от шпалтите на доктор Бейкър?

– Шпалтите на доктор Бейкър? – навъсен попита Нинхаймер. Той все още не се бе овладял.

– Именно, професоре. Аз се интересувам от шпалтите на доктор Бейкър. Вие казахте, че доктор Бейкър е получил от издателството отделен екземпляр шпалти. Мога да помоля секретаря да прочете Вашите показания, щом като започнахте да страдате от избирателно загубване на паметта. Или това е просто характерната професорска разсеяност, както благоволихте да се изразите?

– Помня за шпалтите на доктор Бейкър – отвърна Нинхаймер. – След като предадохме работата на коректурната машина, нуждата от тях отпадна...

– И Вие ги изгорихте?

– Не, изхвърлих ги в кошчето за хартии.

– Изхвърлили, изтрили – не е ли все едно? Главното е, че сте се отървали от тях.

– Това няма отношение към депото – вяло възрази Нинхаймер.

– Няма отношение? – загърмя защитникът. – Абсолютно никакво, ако не се смята обстоятелствата, че сега вече е невъзможно да се провери не сте ли се възползвали Вие от непоправените шпалти от екземпляра на доктор Бейкър, за да замените поправените във Вашия собствен екземпляр, именно тези шпалти, които умишлено сте изопачили. за да хвърлите вината върху робота.

Обвинението запротестира енергично. Съдията Шеин се наведе през масата, като всячески се мъчеше да изрази на своето добродушно лице овладялото го негодувание.

– Можете ли Вие, господин адвокат, да приведете доказателства, които биха потвърдили Вашето наистина странно заявление? – попита той.

– Аз нямам преки доказателства, господине – спокойно отвърна защитникът. – Но аз искам да наблегна на неочакваното превръщане на ищеца от противник на роботите в техен сторонник, на неговия внезапен интерес към роботехниката, на обстоятелствата, че той се е отказал от проверката на шпалтите и не е разрешил на когото и да било да ги проверява, най-после на факта, че той преднамерено е скрил своята книга след отпечатването ѝ – всичко това, заедно, с цялата си очевидност свидетелствува, че...

– Чакайте, сър – нетърпеливо го прекъсна съдията, – тук не е място за сложни логически догадки. Ищецът не е подсъдим. А Вие не сте прокурор. Категорично забранявам подобни нападки към

свидетели и искам да отбележа, че, решавайки се в отчаянието си на подобна стъпка, Вие много силно разклатихте своите позиции. Ако Вие, господин адвокат, имате да зададете още въпроси, разрешени от закона, можете да ги зададете на свидетеля. Но аз Ви забранявам да устройвате подобни представления в залата на съда.

– Нямам повече въпроси, господине.

Още щом защитникът се върна на своето място, Робертсън изсъска раздражено:

– Защо Ви беше нужно това? Сега вече окончателно настроихте съдията срещу Вас.

– Затова пък Нинхаймер изгуби спокойствието си – хладнокръвно отвърна защитникът. – Сега той ще нервничи и ще се вълнува. До утре той ще узрее за нашата следваща стъпка.

Сюзън Келвин сериозно кимна с глава.

Разпитът на останалите свидетели на обвинението мина относително гладко. Доктор Бейкър потвърди по-голямата част от показанията на Нинхаймер. След това бяха призовани доктор Шпайдеп и доктор Ипатиев, които затрогващо разказаха за чувството на огорчение и дълбоко вълнение, което ги обхванало при четенето на споменатите пасажии. Те изказаха мнението, че професионалната репутация на Нинхаймер е подкопана по най-сериозен начин.

Като веществени доказателства на съда бяха представени шпалти и екземпляри от монографията.

Този ден защитата не задаваше повече въпроси на свидетелите. Обвинителната част свърши и съдебното заседание бе отложено за следващата сутрин.

На другия ден, веднага след възобновяване на заседанието, първия ход направи защитникът: той поиска робот И-Зет-27 да бъде допуснат в съдебната зала. Обвинението веднага протестира и съдията Шейн помоли двамата адвокати да се приближат.

– Това е явно нарушение на законите – разгорещено заяви обвинителят. – Роботът не може да бъде допуснат нито в една помещение, свободно за широката публика.

– Но залата на съда – възрази защитникът – е закрыта за всички, освен за лицата, които имат непосредствено отношение към разглежданото дело.

– Самото присъствие в съдебната зала на огромната машина с неустойчиво и погрешно поведение ще предизвика смут сред моите клиенти и сред свидетелите. То ще превърне процеса в бъркотия и безредие.

Изглеждаше, че съдията споделя мнението на обвинителя. Той се обърна не особено дружелюбно към защитника и попита:

– От какво е предизвикано ходатайството Ви?

– Ние се готвим да докажем, че приписваната постъпка на робот И-Зет-27 е абсолютно невъзможна за него. За тази цел са ни необходими известни демонстрации.

– Не виждам смисъл в това, господине – възрази представителят на обвинението. – В дело, където „Ю. С. Роботс“ е ответник, демонстрациите, направени от служаци на „Ю. С. Роботс“, едва ли могат да се разглеждат като сериозни доказателства.

– Господине – намеси се защитникът, – сериозни ли са тези доказателства или не са, имате право да прецените само Вие и в никакъв случай представителят на обвинението. Във всеки случай аз така разбирам тази работа.

– Вие сте напълно прав – каза съдията, засегнат от посегателството над неговите права. – Независимо от това присъствието на робота в съдебната зала ще създаде определена юридическа трудност.

– Господине, надяваме се, че съдебният процес няма да срещне никакви трудности. Ако роботът не бъде допуснат в залата, ние ще бъдем лишени от възможността да представим единственото доказателство в наша защита.

Съдията се замисли.

– А как ще бъде доставен роботът в съдебната зала?

– С този проблем „Ю. С. Роботс” се сблъсква постоянно. Пред зданието на съда е спрял камион, съоръжен в съответствие със законите за пренасяне на роботи. В камиона в специален контейнер се намира робот И-Зет-27; той е пазен от двама работници. Вратите на камиона са затворени, взети са всички други предпазни мерки.

– Излиза, били сте уверени, че решението ми ще бъде благоприятно за вас – каза съдията, който отново изпадна в лошо настроение.

– Съвсем не, господине. Ако решението е неблагоприятно за нас, камионът просто ще си тръгне. Ние не сме и мислили да строим никакви самонадеяни предположения.

Съдията кимна.

– Ходатайството на защитата е удовлетворено.

Двама работника внесоха на количка контейнера с робота и го разопаковаха. В залата се възцари мъртва тишина.

Когато дебелите плочи на опаковъчната пластмаса бяха прибрани, Сюзън Келвин протегна ръка:

– Да вървим, Изи.

Роботът погледна към нейната страна и също ѝ протегна грамадното си ръчище. Той се издигаше цели два фута над главата на Сюзън Келвин, но я последва покорно, както малко дете, което се държи за майчината си ръка. Някой нервно се изкиска и се задави от смях под съсредоточения поглед на робопсихолога.

Изи внимателно се отпусна в масивното кресло, което съдебният пристав донесе; креслото заскърца, но издържа.

– Когато стане необходимо, господине – започна защитникът, – ние ще докажем, че това наистина е робот И-Зет-27, същият, който бе нает от Североизточния университет за разглеждания от съда период от време.

– Много добре – кимна съдията, – това ще бъде нужно. Лично аз нямам и най-малката представа как Вие успявате да отличите един робот от друг.

– А сега – продължи защитникът, – бих искал да призова моя първи свидетел. Професор Саймън Нинхаймер, моля, заемете свидетелското кресло.

Секретарят смутено погледна съдията.

– Как, Вие призовавате в качеството на свидетел за защитата самия потърпевши? – с нескрито учудване попита съдията.

– Да, господине.

– Надявам се, давате си сметка, че своя свидетел Вие не можете да разпитвате със същата свобода и пристрастие, които са допустими при кръстосания разпит на свидетеля от противната страна?

– Аз правя това единствено, за да се установи истината – угоднически отвърна защитникът. – Трябва да му задам само няколко въпроса.

– Е, какво пък – със съмнение в гласа каза съдията, – Вие знаете по-добре. Извикайте свидетеля.

Нинхаймер излезе напред и бе уведомен, че той все още се намира под клетва. Професорът имаше по-неуверен вид от вчера, сякаш предчувствуваше какво ще стане.

Защитникът го погледна почти ласкаво.

– И така, професор Нинхаймер, Вие предявихте към моя клиент иск на сума 750000 долара.

– Да. Именно на тази... е, е... сума.

– Това са много пари.

– На мен ми беше нанесена много голяма вреда.

– Е, не чак толкова голяма. В края на краищата става дума само за няколко пасажа. Неподходящи, може би, няма да крия, но постоянно се печатат книги с всякакви куриози.

От негодувание ноздрите на професор Нинхаймер затрепериха:

– Сър, тази книга трябваше да бъде върха на моята научна кариера! А вместо това аз бях представен пред целия свят като жалък полуобразован човек, извращаващ мислите на моите многуважавани приятели и колеги, последовател на нелепи и... е, е... остарели възгледи. Репутацията ми на учен е погубена

безвъзвратно. Независимо от изхода на този процес на нито една конференция аз вече няма да мога... е, е... да погледна колегите си в очите. Аз съм лишен от възможността да продължа работата, която бе същност на целия ми живот. На мен е отнета... е, е... целта на живота, унищожен е неговият смисъл.

Колкото и да беше странно, защитникът дори и не помисли да спре свидетеля; през цялата негова реч той разсеяно разглеждаше своите нокти. Когато настъпи пауза, той каза успокоително:

– И все пак, професор Нинхаймер, като имам пред вид Вашата възраст, Вие едва ли сте се надявали да спечелите до края на живота си – да не бъдем дребнави – да кажем повече от 150 000 долара. А Вие искате сега пет пъти по-голяма сума.

Нинхаймер пламна.

– Та нима е пагубен само остатъкът от моя живот?! Аз дори ме мога да си представя колко поколения социолози ще ме сочат като... е, е... глупак или безумец. Всичко, което съм постигнал, всички мои успехи ще бъдат погребани и забравени. Моето добро име е опетнено не само до края на дните ми, но и за бъдещи времена, защото винаги ще се намерят хора, които няма да повярват, че за тези изопачения е виновен роботът.

В този момент робот И-Зет-27 стана от креслото. Сюзън Келвин не си мръдна и пръста, за да го задържи. Тя седеше и гледаше напред с безучастен вид. Защитникът едва чуто облекчително въздъхна.

Мелодичният глас на робота прозвуча високо и отчетливо:

– Искам да обясня на всички присъстващи, че аз допълних определени абзаци в коректурите на книгата, абзаци, смисълът на които бе съвсем противоположен на смисъла в оригинала...

Дори обвинителят бе така потресен от зрелището, което представляваше седемфутовата грамада, когато се обръщаше към съда, че не можа да изрази протест срещу толкова явното нарушение на процедурните канони. Когато накрая дойде на себе си, беше вече късно. Нинхаймер с изкривено от ярост лице скочи от свидетелското кресло.

– Дявол да те вземе! – закрещя в изстъпление той. – Нали ти беше заповядано да държиш езика си зад зъбите...

Опомняйки се, той се запъна и замълча; замълча и роботът.

Обвинителят беше вече на крака и поиска делото да бъде преразгледано.

Съдията Шейн отчаяно чукаше с чукчето по масата:

– Тихо! Тихо! Обвинението, несъмнено, има всички основания за подобно искане, но пак в интерес на правосъдието ще помоля професор Нинхаймер да завърши изказването си. Аз ясно чух, как той каза на работа, че му е било заповядано да си държи езика зад зъбите. Професор Нинхаймер, в показанията си Вие не споменахте и думица, че сте заповядали на работа да мълчи за нещо!

Нинхаймер гледаше съдията, без да може да каже и дума.

– Заповядахте ли на робот И-Зет-27 да държи езика си зад зъбите? Да или не? – продължи съдията. – Ако сте му заповядали, какво точно?

– Господине – пресипнало започна Нинхаймер и замълча.

Гласът на съдията беше безпощаден:

– А може би Вие наистина сте поръчали на работа да направи определени допълнения в текста на коректурите, а после сте му заповядали да мълчи за вашето участие в тази работа?

Яростните протести на обвинението бяха прекъснати от провикването на Нинхаймер:

– Ах, какъв смисъл има да отричам?! Да! Да! – И той се спусна да излезе от залата, но на вратата бе спрял от съдебния пристав, и в отчаянието си, закривайки лицето си с ръце, се отпусна на един стол на последния ред.

– На мен ми е съвсем ясно – каза съдията Шейн, – че робот И-Зет-27 бе доведен тук, за да примамим свидетеля в клопка. Ако не беше обстоятелството, че тази клопка позволи да бъде предотвратена сериозна съдебно грешка, аз бих бил принуден да изкажа на адвоката на защитата порицание за оскърбление на съда. Сега обаче вече на всички е ясно, че ищецът е виновен за лъжа и мошеничество, при това съвсем необяснимо, тъй като той прекрасно е разбирал пагубните последствия от тази постъпка за своята научна кариера...

Решението на делото бе в полза на ответника.

* * *

В ергенската квартира на професор Нинхаймер която беше в главното здание на Университета, се раздаде звънът на портиера, който уведомяваше професора, че доктор Сюзън Келвин иска да го види. Младият инженер, който докара Келвин със своята кола, ѝ предложи да я придружи до горе, но тя го погледна с укор.

– Страхувате се, че ще се нахвърли върху мен с юмруци? Почакайте ме тук.

Но на Нинхаймер не му беше до бой. Без да губи време, той прибираше нещата си, като се стремеше да напусне Университета, преди решението на съда да стане известно на всички.

– Дойдохте да ме уведомите за вашия иск? – той предизвикателно погледна Сюзън Келвин. – Напразно се мъчихте, няма да получите много. Аз нямам нито пари, нито работа, нито бъдеще. Нямам дори възможност да платя съдебните разноски.

– Ако търсите съчувствие – студено отвърна доктор Келвин, – от мене няма да го получите. Вие сам се погубихте. Не се страхувайте. Насрещен иск няма да има нито към Вас, нито към Университета. Дори ще направим всичко, което е по силите ни, за да Ви отървем от затвора за лъжесвидетелство. Ние не сме отмъстителни.

– Хм, затова значи още не са ме арестували за лъжливите показания! А аз си блъсках главата защо ли? Впрочем, защо ви е да отмъщавате? – горчиво попита Нинхаймер. – Нали постигнахте сега всичко, което искахте...

– Да, някои неща постигнахме – призна доктор Келвин. – Университетът, както преди ще използва услугите на Изи, но наемът ще бъде чувствително повишен. Слуховете за процеса ще ни послужат като прекрасна реклама и ще позволят да настаним още няколко модела от типа И-Зет, без да се страхуваме, че подобни неприятности могат да се повторят.

– Тогава защо дойдохте при мен?

– Затова, защото все още не съм получила всичко, което ми трябва. Искам да науча, защо така ненавиждате роботите? Та нали дори спечелването на делото не би спасило Вашата научна репутация? И никакви пари не биха компенсирали тази загуба за

Вас. Нима Вие погубихте всичко, само за да излеете своята ненавист към роботите?

– Човешката психология също ли Ви интересува, доктор Келвин?
– с ядовита насмешка се осведоми Нинхаймер.

– Да, дотолкова, доколкото от поведението на хората зависи благополучието на роботите. С тази цел аз изучих и основите на психологията на човека.

– И то така добре, че ме хванахте в капан.

– Това не беше трудно – отвърна Келвин без сянка от превземане. – Цялата мъчнотия се състоеше в това да не повредим мозъка на Изи.

– Това съвсем отговаря на Вас – да се безпокоите за машината повече, отколкото за живия човек. – Той с негодувание я погледна. Но това съвсем не я трогна.

– Така изглежда само, доктор Нинхаймер. В двадесет и първия век само като проявяваме грижа за роботите, можем истински да се грижим за благо на човечеството. Ако Вие бяхте робопсихолог, сам щяхте да разберете това.

– Аз прочетох за роботите достатъчно много и разбрах, че нямам и най-малкото желание да стана робопсихолог!

– Извинете, но Вие сте прочели само една книга. И тя нищо не Ви е научила. От нея сте узнали, че при правилен подход можете да заставите робота да изпълни много, дори и да фалшифицира книга – трябва само да знаете как да се захванете за работа. Вие сте научили, че не бива да заповядате на робота да забрави за нещо без риск, че това ще бъде открито, и сте решили, че по-безопасно ще бъде просто да му заповядате да мълчи. И сте се излъгали.

– Досетихте се за всичко това по неговото мълчание?

– Догадките тук нямат място. Вие сте действували като любител и познанията не Ви стигнаха, за да заличите следите. Единственият проблем беше как да се докаже това на съда и тук Вие любезно ни помогнахте поради пълното си невежество в така презираната от Вас робенпсихология.

– Вижте, има ли някакъв смисъл от цялата тази дискусия? – уморено попита Нинхаймер.

– За мен има – отвърна Сюзън Келвин. – Искam да осъзнаете цялата дълбочина на своите заблуди по отношение на роботите. Вие накарахте Изи да мълчи, като сте му казали, че ако той проговори за това, как сте изопачили собствената си книга, ще загубите работата си. С това Вие сте създали в неговия мозък определен потенциал, който го принуждава да мълчи. Този потенциал се оказa достатъчно силен независимо от всичките ни опити да го премахнем. Ако бяхме упорствували, бихме повредили мозъка на робота.

Но в своите свидетелски показания Вие самият създадохте още по-висок потенциал. Казахте, че тъй като хората ще мислят, че Вие, а не роботът сте написали спорните пасажии, ще загубите много повече от работата си. Казахте, че ще загубите репутацията си, положението си в науката, уважението на колегите, ще загубите самия смисъл на живота. Дори споменът за Вас ще изчезне след смъртта ви. С това създадохте нов, още по-висок потенциал и Изи заговори.

– Боже мой – промърмори Нинхаймер и наведе глава.

Но Келвин беше неумолима.

– А знаете ли защо той заговори? Съвсем не, за да Ви обвини: напротив, той искаше да Ви оправдае! С математическа точност може да се докаже, че той се канеше да вземе върху себе си вината за престъплението Ви, готвеше се да отрече, че Вие имате някакво отношение към случилото се. Това изискваше от него Първият закон. Той се готвеше да излъже, да повреди своя мозък, да причини загуба на корпорацията. Всичко това му се струваше несъществено в сравнение с необходимостта да Ви спаси. Ако макар и малко разбрахте от работи и от тяхната психология, Вие трябваше да го оставите да се изкаже. Но Вие нищо не разбрахте. Аз бях абсолютно уверена във Вашето невежество и го съобщих на защитника. В ненавистта си към роботите вие смятахте, че Изи ще действа като човек, че той се готви да Ви натопа, за да спаси себе си. В паниката Вие загубихте самообладание и... се погубихте сам.

– От цялата си душа се надявам – развълнувано каза Нинхаймер, – че в един прекрасен ден Вашите работи ще въстанат срещу Вас и ще ви извият врата!

– Не говорете глупости – отвърна Келвин. – А сега, обяснете ми защо Ви беше нужно всичко това.

Устните на Нинхаймер се изкривиха в тъжна усмивка.

– И така, за удовлетворение на Вашето интелектуално любопитство аз трябва да разсека своя мозък на късчета, а за награда няма да бъда привлечен под отговорност за лъжесвидетелство.

– Наречете го както искате – безстрастно отвърна Келвин. – Но само обяснете.

– За да можете по-нататък още по-успешно да противостоите на изказвания срещу роботите? С най-добро разбиране на причините?

– Така да бъде.

– Ще Ви разкажа – заговори Нинхаймер, – ще Ви разкажа затова, защото моят разказ ще бъде съвсем безполезен за Вас. Все едно, Вие не бихте могли да разберете човешките подбуди. Вие умеете да разбирате само вашите проклети машини, защото самата сте машина в човешки облик.

Той дишаше тежко, в речта му вече нямаше нито паузи, нито стремеж към точност. Изглеждаше, че потребността за точност беше отпаднала за него завинаги.

– Ето вече два века и половина машината избутва Човека и убива майсторството. Пресите и щампите унищожиха грънчарския занаят. Творенията на изкуството са изместени от безлични, неотличими едно от друго дребни украшения, щамповани от машина. Наречете това прогрес, ако искате! За художника останаха само голите идеи; актът на творението е сведен до абстрактни размишления. Художникът седи и измисля – останалото прави машината.

Нима Вие смятате, че на грънчаря е достатъчно само да си представи гърнето? Нима мислите, че на него му стига голата идея? Че не му донася радост усещането на глината, оживяваща под неговите пръсти, когато мозъкът и ръката са равноправни творци? Нима смятате, че в процеса на творчеството между художника и неговите изделия не възникват хиляди обратни връзки, които изменят и подобряват първоначалната идея?

– Но Вие не сте грънчар – каза доктор Келвин.

– Аз съм също творческа личност! Аз замислям и създавам научни статии и книги. Това е нещо повече от обикновеното измисляне на нужните думи и правилното им подреждане. Ако цялата работа беше само в това, тя не би носила удовлетворение, не би доставяла радост.

Книгата трябва да се оформя в ръцете на автора. Необходимо е със собствените си очи да видиш, че растат и се развиват отделните глави. Работиш, преработваш, нанасяш поправки и изменения и виждаш как в процеса на творчеството се разширява и задълбочава първоначалният замисъл. А после, когато дойдат шпалтите, гледаш как изглеждат тези фрази в напечатан вид и отново ги поправяш. Съществуват стотици най-различни контакти между човека и неговото творение на всички стадии от тази най-увлекателна игра и тези контакти радват и възнаграждават създателя за всички мъки на творчеството повече, отколкото всички награди на света. *И всичко това ще ни отнеме Вашият робот.*

– Но нали нещо е отнело и пишещата машина? И печатарската? Или Вие предлагате да се върнем към преписването на ръкописите?

– Пишещата машина и печатарската отнеха една малка частица; Вашите работи ще ни лишат от всичко. Днес роботът коригира шпалтите. Утре той или други работи ще започнат да пишат самия текст, да търсят източниците, да проверяват и препроверяват пасажите, може би дори ще правят заключенията и изводите. Какво ще остане тогава за учения? Само едно – безплодните размисли върху темата какво още би могло да се възложи на работа! Аз исках до спася идващото поколение учени от този адски кошмар. Ето кое

беше за мен по-важно от моята репутация и ето защо реших на всяка цена да унищожа „Ю. С. Роботс“.

– Вие не можете да разчитате на успех – каза Сюзън Келвин.

– Аз не можех да не се опитам – отвърна Саймън Нинхаймер.

Келвин се обърна и излезе. Тя се опитваше с всички сили да заглуши острото чувство на симпатия към загубения човек.

Не може да се каже, че това ѝ се удаде напълно.

Да настигнеш орела

Фантастичен разказ

Дмитрий Биленкин

– Внимавай, не отлитай много далече! – Момчето кимна и веднага забрави наставлението. Ами, как не! Слънцето грее, мама се грижи, всичко е наред и няма какво повече да се мъдрува.

То стоеше на покрива на къщата, напрегнато като тетива. Глезените и китките му бяха обхванати от лъскавите гривни на малки двигатели, а шлемът и широкият колан на антигравитатора го правеха да прилича на звездолетец – също такъв стегнат, мъжествен, екипиран. Чувствуваше, че му се любува и мама.

– Мили, чу ли какво ти казвам!

– Ех, мамо...

Момчето обидено подсмъркна. Примижало от слънцето, то застана в стартова поза. Ето така! „Екипажът е готов, капитане! Ест, капитане! Отлитаме в Пространството, капитане!”

Какво общо има тук мама?

Старт!

Сякаш нечия ръка меко и властно го прихвана под краката, повдигна го, така че от тила до петите го полазиха студени тръпки и – ух! – сърцето му учестено затуптя, когато плоският покрив, мама на покрива и дърветата около къщата плавно и бързо започнаха да потъват надолу.

Те се смаляваха сякаш се свиваха, а светът наоколо, отдалечавайки хоризонта, се разширяваше. Въздухът стана осезаем

и зрим. Той приятно струеше край вертикално устремилата се фигура на момчето и прозрачен, ободряващ, слънчевосин изпълваше всичко от единия губещ се в далечината край на земята до другия. Леко небрежно и горделиво момчето помахна на майка си. Сега тя беше станала съвсем мъничка. Земята се отдалечаваше все повече, ставаше плоска, багрите ѝ загрубяха, наливаха се с мътна синева. Такава земята никога не се харесваше на момчето. То наведе глава, биодатчиците на шлема уловиха безмълвната заповед и ето то вече се рееше и се снижаваше към поблясващото сребро на далечното езеро.

Предишният антигравитатор, с който си служеше момчето, когато беше петгодишно, леко шумеше при полет, а този нов „Икар“ беше абсолютно, дивно беззвучен. Нито ръката, нито кракът ти увисваха във въздуха, както ставаше преди – мечта, а не машина!

Но какво толкова особено има тук? Вчера хубава машина, днес отлична, утре още по-съвършена, иначе не би и могло. Нали и машините растат.

По-близо до земята станаха по-осезателни отделните въздушни потоци. Тялото се плъзгаше в струите; ту по-топли, ту по-хладни, малко по-нагоре, малко по-надолу като от възвишение на възвишение, като от вълна на вълна. От удоволствие момчето замижа.

Дори така то знаеше над какво лети. Сухо и тръпчиво мирише тревата – поляната край горичката. Сега лекичко се люшна – низината. Топъл смолист аромат от земята – над борова гора е. Влажна, с мирис на глина прохлада – брегът на езерото. Ароматна струя от цъфналите шипкови храсти...

А сега! Нещо в момчето се изпъна като пружина. С отворени очи и протегнати напред ръце то се втурна косо и надолу, надолу, като таран към приближаващата се стена на дърветата. Всичко около момчето се носеше стремително и се сливаше. То беше ракета, то летеше в атака, пред него бе влажната тропическа гора на чуждата планета, там на живот и смърт се биеха другарите му и то, жертвувайки себе си...

Пак същата мека и властна ръка го подхвана точно пред извисяващите се един до друг стволове и като пое претоварването, го издигна над гората. Както винаги... Беше обидно, че го лишаваха от воля, но всеки път, когато замряло от сладкия ужас, то опитваше ето така да се вреже в преградата, спасителната намеса на автомата му доставяше неволно облекчение. Защото освен хазарт и упоение все пак имаше и страх, съвсем мъничък, но все пак страх, че автоматът няма да го опази. Ала той винаги го опазваше, другояче не можеше и да бъде.

Момчето си пое дъх. Върхарите на гъстата борова гора, над която плуваше, понякога откриваха долу тъмни бездни със скатове от мъхести клони; оттам полъхваше влажен мирис на гъби. Разбира се, че можеше да се гмурне и спокойно да изследва една такава пещера, но не, енергията му изискваше друг разряд. То рязко се стрелна нагоре и започна да се премята и преобръща, докато всичко зелено, светлосиньо и слънчево се завъртя пред очите му в едно разноцветно колело. Тогава легна по гръб.

Лека полека светът застана на мястото си. Сега в него цареше тишина и покой. Над главата му синееше небето, което не можеше

да се гледа, без да присвиеш очи и което зовеше погледа надалеч, надалеч.

Ослепителната белота на редките купести облаци също примамваше, но това съвсем не беше каквото търсеше. Вътре в облациите беше влажно, студено и скучно. Облациите стават само за шумна игра на криеница, когато под тебе има толкова белоснежни съблазнителни отдалече пещери, безтегловни арки, причудливи мостове, но всичко това е неустойчиво, изменчиво и е нужно точно пресмятане, иначе облаковото скривалище изведнъж може да се разпръсне в най-неподходящия момент. Да, да се играе там на криеница е чудесно! А и да се търсят дъги. Дъги там, разбира се, имаше много, но трябва да намериш най-великолепната, такава, че всички да признаят – по-хубава няма.

А едно време то се страхуваше да лети. Конвулсивно се хващаше във въздуха за ръката на баща си. Смешно! Глупав беше тогава. Спомня си, че и преди една година също беше още глупав: мечтаеше с полет да пробие дъгата. Сега разбира какво е дъгата. „Чичо овчар жив залови стария сив вълк.“ Червено, оранжево, жълто, зелено, светлосиньо, синьо, виолетово, а всички заедно образуват бялата светлина! Е, и още ултравиолетово, инфрачервено... Всичко е дори много просто.

Обърна се настрана, лежа така известно време между небето и земята, докато не изпита желание за нови действия. Тогава забеляза рееща се в далечината птица. Птиците във въздуха са като скакалците в ливадата; отдавна вече, откакто порасна, не им обръщаше особено внимание, освен когато понякога с вик се втурваше из засада в някое ято кресливи врани. Постъпка, след

която в къщи следваше извънредно миене (враните цапаха точно) и огорчени упреци: „Колко пъти сме ти казвали, – не плаши птиците; хубаво ли ще ти е на тебе, ако някой така те уплаши?” Възрастните обичат всичко да усложняват и ако винаги ги слушаш то не бива дори пръста си да помръднеш. Нали те никога не се втурват в ята врани и не знаят каква бъркотия е това. Не се знае кой от кого трябва да се плаши в случая, нали ятото разгневени врани може добре да те изподраска... Тук той по-добре знае, защото в детството си нито татко, нито мама са летели във въздуха – тогава не е имало антигравитатори. Дори е трудно да си представиш как ли са минавали без тях.

Самотната птица не представляваше особен интерес, но момчето се взря и внезапно наостри внимание. Твърде величествено се рееше птицата! Такъв размах на крилете можеше да има само... разбира се, това е орел! Орел!

Фиу-у! Тялото на момчето пореше гъвкавия въздух. Разстоянието до орела намаляваше, но той все така лениво се рееше, без да помръдва крило. Орелът беше могъщ и явно стар; царственият му вид въодушевяваше момчето. Между перата на опашката се виждаха няколко бели и на момчето дори потекоха слюнки при мисълта, че може да вземе трофей *истинско орлово* перо. Всички момчета, когато играят на индианци, имат синтетични пера, а той ще има изтръгнато лично от него, истинско перо!

Най-сетне крилата на орела трепнаха. Той вече не планираше, а летеше, за да не го настигне преследвачът. Но и сега полетът му бе някак надменно-снизходителен.

Момчето не мислеше за опасността, за извития клон и острите нокти, от които е по-благоразумно да стоиш надалеч. Досега орелът бе за него символ, персонаж от мултипликационен филм, илюстрация от книга, а тук той беше жив, истински и както подобава на орел, величествен. Такъв лов не бива да се пропусне!

Вятърът стана плътен, въздухът струеше край момчето като вода, от очите му потекоха сълзи, но на шлема имаше очила и то бързо го спусна. Обаче – ех, напразно! Разстоянието почти не намаляваше.

– *По-бързо!*

Топлещото при студ термооблекло плътно покриваше тялото, но сега вятърът го пронизваше и издухваше топлината. Ръцете на момчето се вкочаняваха, ала какво значат тези дреболии, когато си на лов!

Крилата на орела ритмично и силно разсичаха въздуха. Но разстоянието намаляваше!

Лицето на момчето пламтеше, вятърът свистеше в ушите му, дишането му пресекваше.

Орелът сякаш беше мощен автомат, така равен, бърз и безстрастен бе полетът му.

И все пак момчето го настигаше.

Като губеше величието си, а заедно с това и приликата с машина, орелът се стрелна встрани, надолу... Момчето повтори маневрата му.

Съревнованието не беше на равни начала, защото орелът изразходваше своите сили, а момчето не. Но момчето

превъзможваше притискащото го натоварване на въздуха и му се струваше, че самото то лети, че то се бори и то побеждава.

Още малко, още малко...

Орелът изведнъж рязко се гмурна надолу и няколко сантиметра бяха загубени, защото дългото тяло на момчето не можа да опише толкова остра дъга.

Ще избяга, ще избяга!...

Но не, мощността на апарата превъзхождаше силата на орела. Момчето вече можеше да докосне с пръсти опашката му... Ала вкочанените, свити на юмрук пръсти не му се подчиняваха. То почти се разплака от разочарование и се протегна тъй, че пред очите му притъмня. И крайчецът на мечтаното перо беше във втвърдените му пръсти...

Но щом дръпна перото, се случи нещо необяснимо. Тялото на орела странно се сгърчи, сви се в грозно кълбо и започна да пада надолу под краката на момчето.

То трескаво задействува спирачките, без да разбира защо орелът пада, защо тялото му кръжи и ту едното, ту другото крило се разперва под чудноват ъгъл.

Тишината на стихналия вятър го зашемети. Някак настръхнало, тялото на орела продължаваше да пада, като планираше или рязко хлътваше надолу. Без да разбира нещо, момчето се устреми след падащата птица.

Орелът обаче падна, преди момчето да го настигне. Машинално приело позата за кацане – краката полусгънати, ръцете прибрани към тялото, – момчето се приземи наблизко. Отмалелите му мускули

не смекчиха достатъчно тласъка, то се повали на гръб, но мигом скочи и уплашено се спусна към орела.

Едното крило на орела беше великолепно разперено, другото стърчеше неестествено извито като счупено. В орела вече нямаше нищо царствено, нищо от безстрастното могъщество на въздушния автомат, нищо от преследваното, но дори в паниката си величаво същество, имаше само един сгърчен, грозно рошав труп. Полузабуленото с ципа око мътно гледаше небето.

Момчето с усилие преглътна въздух, то още не вярваше, но вече знаеше, че орелът е мъртъв.

То не искаше. Как стана така? Това, което вижда, е смъртта, нали? Така страшно мълниеносна, така проста и безсмислена ли е смъртта? Само от това, че и орелът чувствувал, както чувствува и то? Толкова крехък ли е животът – и неговият значи също? Но това е несправедливо, несправедливо!!!

Момчето едва сдържа вика си и се озърна, сякаш търсеше подкрепа. Зеленееше тревата, огряна от яркото слънце, във въздуха играеха пеперуди и във всичко това имаше такава пустота, такава неумолимост на новия разкрил се пред него ред, че момчето потръпна от ужас.

После сълзите облекчиха всичко; опитваше се да ги сдържа и не можеше, те мъчително течеха и забулваха света. То искаше да бяга, незабавно да изтича при мама, при татко, при който и да е човек, само да не е самичко. Ала нещо го задържаше тук.

То знаеше причината. В откоса на близкото хълмче блещукаше златист пясък, там можеше да изкопае гроб. Тръгна нататък, като бършеше сълзите си.

И едва тогава забеляза, че още стиска в ръка перото. Разтвори юмрука си. На дланта му лежеше смачкано, сиво и прашно перото, което там във висината му се струваше така желано и бяло.

Фантастиката навлиза в криминалния роман

Фантастична новела

Иля Варшавски

1. Навъсено утро

Комисарят Дебре се събуди в девет часа. Впрочем, „събуди се“ не е точната дума. Ако до три часа през нощта безуспешно сте кръстосвали огромна къща и сте търсили скрита от някого адска машина, и ако след това ви е измъчил жесток пристъп на язва и са ви шибнали инжекция с голяма доза упойка, по-правилно ще бъде да се каже, че сте дошли на себе си, или в краен случай, че сте отворили очи.

Дебре притисна корема си с пръсти. Временно стихналата болка отново сграбчи с остри нокти стомаха му. Ето това му е наградата за четиридесетгодишната работа в криминалната полиция. Тя е резултат и на безсънните нощи, и на набързо изядените сандвичи със съмнителни качества, и на безбройните лули, изпушени в търсене на отговора на поредната главоблъсканица. За съжаление, всичко това бе подкопало не само здравето му, но и нещо много по-важно – вярата му в човека. Вестниците се задъхват от възторзи, превъзнасяйки знаменития метод на комисаря Дебре. А ако се вникне в него, какво представлява всъщност този прословут метод? Просто добро познаване на човешките слабости и дребни страсти. Кой каквото ще да твърди, но Дебре знае, че преобладаващата част от престъпленията биват извършени по съвсем незначителни поводи. Какъв странен парадокс – колкото по-сложно е дадено

престъпление, толкова по-примитивни са мотивите му. Полицейският комисар трябва преди всичко да бъде добър психолог и тогава се изясняват много неща. В изкуството да разкриваш престъпления няма дреболии. Очевидката версия съвсем не винаги е и най-правилната. И съвсем не всеки съумява да разбере характера на престъпника, да вникне в психиката му, да почувствува подсъзнателните мотиви за престъплението, но щом веднъж вече сте овладели този метод, успехът е сигурен. Ала с цената на какво се постига този успех? Решаването на психологически етюди изисква максимално напрежение на всички душевни сили, а това се плаща. Рано или късно започвате да се чувствувате съвсем опустошен, а хората, които ви заобикалят...

Дебре взе лулата от нощното шкафче и посегна за кутията с тютюна. Нямахте я на обичайното ѝ място и той внезапно си спомни всичко, което себе случило през нощта. Спомни си как се гърчеше в леглото от болка и как жена му, изплашена до смърт, бе повикала по телефона доктор Малинда. Разбира се, глупаво е да се вика в такива случаи полицейския лекар, специалист по съдебномедицинска експертиза, но мадам Дебре бе убедена, че Малинда е най-добрият лекар в Париж. Може и да е така, но щеше да бъде много по-лесно, ако беше дошъл не Малинда, а някой друг. Тогава сигурно нямахте да стане дума за пушенето. Но пред Малинда номерът не мина. „От сега нататък вече ни едно дръпване, чувате ли, мадам Дебре! Вие ще имате грижата за това. Веднага изхвърлете всичкия тютюн!“

Дебре стана и отиде в антрето бос, за да не чуе жена му. Пребърка джобовете на палтото си. Напразни надежди! Кесията с тютюна бе изчезнала и оттам.

Дебре тихо изруга и като смучеше празната лула, си легна пак. „Да върви по дяволите всичкото!“ – помисли си той. – „Още днес ще си подам оставката. В края на краищата и пенсионерският живот си има своя прелест.“ Той си представи малката къщичка на брега на Лоара; двамата с жена си отдавна я бяха харесали и искаха да я купят. Ще живее далеч от Париж, ще лови риба и ще чете детективски романи. Сутрин ще спи до десет часа, вечер ще гледа телевизия. Никак не е лошо. Може да почне да развъжда и гъби. И тъй, решено! Днес ще си подаде оставката. Няма смисъл да отлага, още повече, че историята с адската машина в дома на семейство Костаген изглежда е просто някаква идиотска мистификация.

Комисарят затвори очи и се опита да си спомни гласа на човека, който му се бе обадил по телефона. Той говореше през кърпа. Стар номер. Както установиха по-късно, беше се обадил от телефонен автомат в района на Монмартр. Изразявайки се прекалено учтиво, неизвестният бе съобщил за готвещо се покушение. Не отговори на въпроса откъде знае това. Просто затвори телефона. Интересно защо се бе обадил? Та къщата на семейство Костаген...

Дебре скочи и бързо се заоблича. Съвсем бе забравил, че нещастният Моранс и досега дежури там.

Времето беше отвратително. Студеният ноемврийски вятър носеше откъм Сена ниски облаци. Пръскаше дъжд, примесен със сняг. Минувачите бързаха с вдигнати яки и с ръце в джобовете.

Веселият, жизнерадостен Париж днес изглеждаше сив като на избеляла стара снимка.

На ъгъла на булевард „Волтер“ вместо да се качи на автобуса, Дебре взе такси.

Той каза на шофьора да спре, преди да навлезе в улицата, и тръгна пеш към къщата на семейство Костаген. Това нелепо здание бе строена в началото на 18 век. Интересно колко ли представители на рода Костаген са се родили и умрели под този покрив? Впрочем, притежателите на едно от най-големите днешни състояния биха могли да си намерят и по-удобен дом. Дебре си представи многобройните коридори, често задънени, витите стълби и тайните врати. Честна дума, в наше време всичко това е просто нелепо.

В малката градинка срещу къщата, сгушен от студ, седеше Моранс.

– Добро утро, момче!

– А, Вие ли сте, господин комисар! Вече си мислех, че съвсем са ме забравили.

– Е, разправяй.

– Няма нищо за разправяне. Никой не е влизал и никой не е излизал. Само зарзаватчицата влезе с колата си в двора преди един час, остави зеленчуци и си замина.

Дебре се намръщи.

– Така ли?! Трябва да видим какво е докарал.

– Вече проверих. Разприказвах се за ангинарии и зеле и прерових всички кочани до един. Нищо няма...

– Добре, върви да спиш.

– Ами няма ли някой да ме смени?

– Не. Както изглежда, това е празна работа. Просто някаква глупава шега. На ъгъла ме чака такси, ако искаш, ще те закарам до къщи.

– Благодаря, господин комисар, ама ако веднага не обърне една чашка, грипът ми е сигурен, а пък тук наблизно тъкмо има...

– Добре, лекувай се, но не прекалявай.

Дебре го потупа по рамото и тръгна към таксито.

2. Зоя Никитична

По крайбрежния булевард „Орфьовр“ вятърът беше сякаш още по-студен. Дебре се мушна под сводовите на зданието на криминалната полиция, където непрекъснато ставаше течение, качи се бързо по стълбите и пое привичния застоял мирис на тютюн и на прах. Той усети неволно тъга при мисълта, че скоро вече няма да идва тук всяка сутрин.

Влезе в кабинета си и закачи в шкафа палтото и шапката си. Беше студено и Дебре още веднъж съжали, че толкова лесно се бе съгласил да махнат старата печка. Няколко сухи цепеници сега щяха да му дойдат много добре. Той отвори вратата към стаята на инспекторите и махна с ръка за поздрав.

– Какво ново, момчета?

– На два пъти Ви търсиха от Министерството на вътрешните работи – отвърна Дюка. – Молят да се обадите веднага щом дойдете. Записах телефона в бележника Ви.

– Добре – недоволно измърмори Дебре, – ще се обадя, като ми остане време.

Той не се и съмняваше, че чиновниците от Министерството са научили за историята с адската машина. Ама че глупаво положение!

Инспекторите сигурно цяла сутрин сипят подигравки по тоя повод. И сигурно драматизират помежду си епизода как комисарят се е хванал на тази елементарна мистификация и как едва ли не цяла нощ е разравял въглищата в мазето и е пълзял по тавана. А сега пък и ония сополанковци от Министерството!

Дебре пхна лулата в устата си и машинално затърси из джобовите си. Като си спомни, че няма тютюн, здравата му докривя.

В живота на всеки от нас има дни, когато всичко върви наопаки, нали!?

Извади от чекмеджето бял лист и започна да съчинява молбата за оставката си.

Влезе Дюка и донесе сутрешната поща. В това време звънна телефонът.

– Обади се, – помоли Дебре и се подписа със замах под заявлението.

Дюка вдигна слушалката.

– Вас търсят, господин комисар. От Министерството.

Дебре се намръщи и придърпа телефона към себе си.

– Комисарят Дебре е на телефона.

Няколко минути той слуша, учудено вдигнал вежди, след това отвърна късо: „Добре, пращайте я“ и сърдито затвори телефона.

– Нещо ново ли има, господин комисар? – попита Дюка.

– Те все ще измислят нещо ново. Сега ще ни пратят някаква стажантка.

Дюка се засмя:

– Жена-криминалист, тъкмо това ни липсваше! Много Ви моля, господин комисар, ако е хубавка, прикрепете я към мене.

Дебре изсумтя. Днес не му беше до шеги.

– Как изглежда – не зная, но че е руския, зная със сигурност.

– Руския? И откъде такъв сюрприз?

– От Ленинград. По спогодбата за научния обмен.

– Така... Някакви специални нареждания ще има ли?

– Да я посрещнеш на улицата и да я доведеш тук.

– Слушам! – Дюка внимателно притвори вратата след себе си.

Дебре прибра заявлението в бюрото и започна да преглежда пощата. Отбелязваше по полетата кой от инспекторите трябва да отговори. Това бяха все незначителни дела, но Дебре искаше да приключи с тях, преди новият комисар да е поел поста му. Колкото по-малко непривършена работата остави, толкова по-бързо ще може да напусне криминалната полиция. Досещаше се кого ще назначат на негово място. Сигурно комисаря от района Иври, той бе от онези хлапаци с жълто около устата и с университетска диплома, които днес толкова бързо се изкачват по служебната стълбица... Да... В наши дни всичко се изменя, дори и службата в полицията. На смяна на старата гвардия, която гледа на разследването на престъпленията като на изкуство, идват младите апостоли на електронния век. Дебре се подсмихна, като си спомни една статия, чийто автор доказваше, че един изчислителен център може да замени стотина квалифицирани криминалисти. Ама ще имате да вземате! Вашите електронни машини никога няма да бъдат в състояние да проникнат в най-съкровения дълбини на човешката душа, а без това не може да се разкрие нито едно голямо престъпление. Разбира се, не е зле електронната машина да ти е под ръка за бързи справки, но нима работата е толкова проста?

– Може ли, господин комисар? – Дюка откряна вратата и намигна на Дебре.

– Заповядайте!

Вратата се отвори и в кабинета влезе жена. С професионална точност Дебре забеляза, че тя е минала вече четиридесетте, че е висока един метър и шестдесет сантиметра и тежи около осемдесет килограма, че цветът на червилото ѝ не е в тон с лака за нокти, че е късогледа и че очилата с дебели стъкла съвсем не я правят по-красива.

– Заповядайте! – повтори той, стана от бюрото и тръгна да я посрещне.

– Комисарят Дебре?

– На Вашите услуги.

– Казвам се Стрелкина, Зоя Никитична Стрелкина. Ето Ви писмото от Министерството на вътрешните работи. – Тя извади от чантата си плик.

– Да, зная. Обадиha ми се вече.

Дебре покани с жест двамата с Дюка да седнат.

– И тъй, мадам Стель...

– О, просто Зоя Никитична.

– Зоя Ники... – Ни един французин не бе в състояние да произнесе това странно име. – Зоя... Ники?...

Стрелкина се засмя.

– Наричайте ме просто Зоя. Това е по-лесно. А аз ще Ви наричам „комисарю“, съгласен ли сте?

– Съгласен. За колко време идвате при нас?

– За около две седмици. Разбирате ли, основната ми работа е в Сорбоната, а тук при вас се надявам да събера допълнителен материал за дисертацията си.

– Е добре – Дебре стана, като показваше с целия си вид, че аудиенцията свършва... – Ще Ви прикрепя към инспектор Дюка. За него също ще бъде полезно до се запознае с методите на съветските криминалисти.

По лицето на Дюка се изписа такова отчаяние, че Дебре сметна за нужно да подслади горчивия хап.

– Дюка е един от най-способните ни инспектори. Никой друг не би могъл да Ви въведе в работата на криминалната полиция по-добре от него.

Стрелкина се разсмя високо:

– Но не, комисарю. Тук очевидно има някакво недоразумение. Трябваше да прочетете писмото. Аз не съм криминалистка, а литературовед. Инспектор Дюка нищо няма да научи от мене. Интересувате ме Вие, а не криминалната полиция.

– Извинете, не Ви разбирам добре...

– Естествено, че не ме разбирате. Тъкмо това искам да Ви обясня. Темата на дисертацията ми е проникването на фантастиката в детективския роман. Вие ме интересувате, защото именно Вие сте послужили на Сименон за прототип на комисаря Мегре, нали така?

Дебре се намръщи. Винаги, когато споменаваха за комисаря Мегре, той изпитваше сложни и противоречиви чувства. От една страна, приятно е, разбира се, че цял свят те знае като реално

съществуващ двойник на дадения литературен герой, но пък от друга...

– До известна степен това е така – неохотно отвърна той. – Сименон наистина е използвал материалите по редица дела, разследвани от мене. Нещо повече: той доста добре е схванал моя метод. Но в редица случаи...

– Чудесно! – прекъсна го Стрелкина. – В края на краищата Сименон е писател, а не репортьор от някой вестник. И, естествено, той винаги има право да прибегне до художествена измислица. Тъкмо затова имам намерение да се запозная с метода на мислене на самия комисар Дебре.

– С каква цел? – сухо попита той.

– За да разбера дали този метод изцяло се подчинява на законите на класическия детективски роман или нашият електронно-атомен век е внесъл в него елементи, характерни за съвременната фантастика.

– Ако имате предвид използването на електронни машини при разследването на престъпления, ще Ви кажа направо, че смятам това за глупост. Аз съм привърженик на психологическия метод и никоя машина...

Стрелкина не го остави да продължи.

– Става дума не за машините, а именно за психологическия метод. По-точно – за човешкото мислене. То бива различно. Например рационално и парадоксално. За съвременната фантастика, както и за съвременната наука, все по-характерно става парадоксалното мислене. Няма да сбъркам, струва ми се, ако кажа, че това е тенденция, присъща на нашия век. Ще дойде ден,

когато престъпниците също ще започнат да мислят другояче и ако човекът, който разследва дадено престъпление, не е в състояние да разбере заложения в него парадокс, то рано или късно... – тя прекъсна тирадата си с много изразително гримаса.

Дебре седна. За какъв дявол му е сега тая стажантка заедно с всичките ѝ налудничави идеи? Само че не си струва да си разваля отношенията с Министерството на вътрешните работи тъкмо преди пенсионирането си. Защото премиалните, на които може да се надява... А може би просто залъгваше сам себе си... Предлогът бе съвсем благовиден, за да отложи молбата за излизане в пенсия с още две седмици. Ще обясни на жена си, че при създалото се положение присъствието му тук е абсолютно необходимо. Международен културен обмен и тъй нататък.

– И как си представяте работата си тук?

– О, аз нямам никакви претенции. Позволете ми само да бъда безмълвна свидетелка на работата Ви. Ще ми бъде напълно достатъчно, ако сложите тук една масичка за мене, а за да Ви бъда с нещо полезна, бих могла временно да стана Ваша секретарка.

Само това липсваше!

– Свикнал съм да карам без секретарка – отговори Дебре. – Колкото до масичката, Дюка ей сега ще уреди всичко.

– Чудесно! – Стрелкина извади от чантата си табакера. – Може ли?

– Моля Ви се, разбира се.

При тези думи в очите на Дебре пламна хищен огън. Стрелкина му поднесе табакерата.

– С Ваше разрешение, ще си взема две.

Той разкъса цигарите и изсипа тютюна в лулата. Стрелкина вече бе запушила.

Дюка помириса въздуха и учудено вдигна вежди.

Дебре запали лулата си. Сякаш под самия му нос избухна барут.

– Кхе-кхе-кхе!

– Какво, много ли са силни? – попита Стрелкина.

– Да... кхе-кхе! Особен тютюн.

– Цигари „Памир“. Никакви други не признавам.

– И много ли имате от тях? – деликатно се осведоми Дюка.

– Цял куфар. Още в Москва ме предупредиха, че вашите цигари са просто трева.

– Виж какво, моето момче – каза Дебре. – Я прати някой за тютюн.

3. Червеният „Понтиак“

Изминаха три дни. За Дебре това бе най-тежкия период от всичките му четиридесет години работа в криминалната полиция. През цялото време му се струваше, че той е като някакво чудато животно в зоологическата градина. Стрелкина непрекъснато го следеше с любопитния си поглед. А целият ѝ вид излъчваше такова голяма напрежение, сякаш всеки миг щеше да започне разследването на някое зашеметяващо престъпление.

А текущите дела бяха все незначителни и само понякога инспекторите влизаха в кабинета на комисаря да докладват за залавянето на някой дребен крадец или за поредната кражба на автомобил.

През последните години Дебре бе свикнал в такива периоди на затишие да си подрямва в креслото, стиснал между зъбите си

изгасналата лула. А в присъствието на един външен човек се налагаше да симулира трескава дейност, която бе съвършено ненужна.

Зоя Никитична пушеше цигара след цигара от неизчерпаемите си запаси. Постоянният мирис на тютюнев дим накара Дебре да прати по дяволите всичките предписания на доктор Малинда. Сега в кабинета си винаги имаше под ръка тютюн. В къщи нещата бяха по-сложни. Мадам Дебре рядко изкусно откриваше всякакви подозрителни миризми. И все пак хванаха го веднъж, когато бе на работа. Той вървеше по коридора и пускаше кълба дим, когато внезапно се сблъска с доктор Малинда. Последва кратко, но бурно обяснение, в резултат на което Дебре успя да убеди лекаря да не казва на жена му, но трябваше да се съгласи да се подложи на няколко сеанса на внушение.

Хипнозата е велика сила, но ако сте пушили повече от четиридесет години, тя само отслабва желанието, без да го премахва напълно. Още повече пък ако някой непрекъснато пуши под носа ви.

И няма нищо чудно, че настроението на Дебре през този ден беше отвратително. Най-много го дразнеше Стрелкина. Защото в подобни случаи всеки от нас е склонен да обвини за своите нещастия който и да е друг, само не и себе си.

Дебре си мислеше, че ако успее да отпрати стажантката нанякъде макар и само за един ден, всичко ще се оправи. Най-сетне, обмислил всички възможни варианти, той попита прекалено вежливо:

– Може би мадам би искала да посети Лувъра?

– О, аз няколко пъти съм ходила в Лувъра.

– Тогава може би да отидете до Версайл? Наистина, през този сезон той не е така красив както през лятото, но за един чужденец...

– Бях във Версайл през лятото.

Дебре яростно засмука празната лула. Беше убеден, че ако прекара още един час насаме с тази невъзмутимо жена, ще полудее. Трябваше да предприеме нещо. Да каже, че не се чувства добре и да си иде в къщи? Но в такъв случай как ще обясни на жена си защо се връща толкова рано? Той се молеше съдбата да му прати днес поне една най-обикновено убийство. Защото тогава ще може най-сетне да демонстрира знаменития си метод, Стрелкина ще се задоволи с един единствен пример и ще се върне пак към заниманията си в Сорбоната.

Накрая Дебре се реши:

– Може би мадам ще ми окаже честта да обядва заедно с мен? Тук наблизко има една кръчмичка – свърталище на углавните престъпници. Честна дума, в никой детективски роман няма да попаднете на такава колекция от криминални типове.

– С удоволствие, комисарю. Само не ме наричайте „мадам“. Нали уж се условихме.

Дебре, разбира се, попреувеличи, като разправяше за престъпниците. Кръчмичката беше най-обикновена и в нея често се навъртаха проститутки и сутеньори. Те познаваха комисаря по лице и щом той и спътницата му застанаха на прага, настъпи напрегната тишина. Всички любопитно заоглеждаха Стрелкина.

Келнерът се приближи към тях и ги поведе към свободната масичка в ъгъла.

– Днес имаме чудесно жиго! – поверително пошепна той на Дебре.

– Вие как гледате на жигото, Зоя? – попита комисарят.

– Ами добре, жиго да бъде.

Комисарят също нямаше нищо против овнешкото след порцията овесени ядки тая сутрин.

– А какво ще пием!

Тя сви рамене.

– Не зная. През деня водка не пия, а всичките ви вина са просто оцет. Всъщност, поръчайте ми каквото поръчвате и за себе си.

– Добре! Две чаши перно.

Келнерът моментално се върна с поръчката.

– За вашите успехи, комисарю!

Тя отпи съвсем мъничко и учудено погледна Дебре.

– Кашлица ли имате?

– Не, защо?

– У нас това го продават в аптеките против кашлица.

– Хм... – Дебре се залови с овнешкото.

Когато поднесоха кафето, Стрелкина разпалено заразказва съдържанието на някакъв научно-фантастичен роман. Дебре я слушаше разсеяно. Фантастиката не го интересуваше. Във всеки случай, много по-малко от онази двойка в другия ъгъл на кръчмата. Мъжът не беше нищо особено. Най-обикновен тип, такива се срещат навсякъде. Едър, облечен в кадифени панталони и велурено яке с многобройни токички. Гъсти черни коси, рошави вежди, месест нос, под който се мъдреха старателно оформени мустачки. Или е търговски пътник, или е жиголо, а може би и едното

и другото заедно. А жената явно принадлежеше към висшите слоеве на обществото, макар че бе облечена подчертано скромно, вероятно за да не привлича без нужда вниманието на околните. Опитното ако на Дебре забеляза златната табакера с монограм от диаманти, която тя небрежно премяташе из ръцете си и безупречната кройка на синия ѝ костюм. Красотата на добре гледаното ѝ лице се подсилваше от огромните ѝ разширени зеници на наркоманка. Такива очи има обикновено човек, взел голяма доза морфин. Тъкмо очите ѝ накараха комисари да напрегне паметта си. Виждал ги беше.

Внезапно си спомни. Това се бе случило през оная нощ в къщата на семейство Костаген, когато търсеше там скритата адска машина. Разбира се, това е същата жена, която бе минала по коридора покрай него, облечено в съвсем тънък пеньоар, оставяйки след себе си аромата на скъп парфюм. Още тогава му направиха впечатление странният израз на очите ѝ и неуверената ѝ походка.

– Интересно е, нали? – прекъсна спомените му Стрелкина. – Да разказвам ли по-нататък?

– Да, разбира се.

Дебре се старееше да разбере за какво говорят двамата по движението на устните им. Жената усети погледа му, погледна го, намръщи се и каза неща на спътника си. Двамата станаха, жената извади от чантата си банкнота, остави я на масичката и тръгна към изхода. Мъжът я последва.

– Извинете! – Дебре прекъсна Стрелкина. – Ще Ви оставя сама за момент. Трябва да наредя нещо на Моранс.

Той отиде до телефона, откъдето виждаше улицата, без да го забележат отвън. Срещу кръчмата бе спрял червен „Понтиак“ спортен тип, последен модел. Мъжът с велуреното яке отвори вратата, направи път на дамата си и седна зад волана.

Дебре почака да тръгнат и записа номера на колата. След това се обади в криминалната полиция.

– Инспектор Моранс е на телефона!

– Слушай, моето момче – тихо каза Дебре, – я проучи на кого е един „Понтиак“. Сега ще ти кажа номера. Запиши го.

– Слушам, господин комисар.

Дебре му издиктува номера на колата.

– И къде да Ви съобща?

– След половин час ще си дойда.

Той се върна на масичката при Стрелкина. Тя пушеше поредната си цигара и с огромен интерес разглеждаше една компания от пийнали мъже.

– Престъпници ли са? – шепнешком попита тя Дебре.

– Безспорно! – отвърна комисарят. Той много добре познаваше тези чудесни момчета, месари от Централния пазар, но не бива да разочарова стажантката. Нали самият той ѝ бе обещал разкошна колекция от криминални типове.

На бюрото му вече лежеше донесението на Моранс. Червеният „Понтиак“ преди две седмици бил нает от някой си Жан Пиебьоф, живущ на улица „Франсуа“, номер 15, по професия спортен коментатор. Платил бил предварително за един месец.

– Странно! – каза Дебре. – Много странно!

– Кое е странно? – интересува се Стрелкина.

– Странно, че след хипнотичния сеанс ми се пуши още повече, а ми е неприятно да пуша, – уклончиво отвърна комисарят.

4. Сребърният пикел

През цялата неделя Дебре нервничеше. Причините бяха няколко. Тежеше му суровата диета, въведена от жена му, дразнеше го несекващото желание да пуши. И освен това непрекъснато мислеше за Жан Пиебьоф. Каква връзка може да има между този вулгарен тип и домът на аристократичното семейство Костаген? Не е ли замесен той в онази нелепа шега с адската машина? Но ако наистина той бе съобщил, какви са били съображенията му?

Вече късно вечерта, когато мадам Дебре включи телевизора, комисарят заяви, че ще иде да се поразходи. Той купи малък пакет тютюн от будката на ъгъла и с наслаждение запуши. Още с първото дръпване се поуспокои.

Като изпускаше кълбо дим, Дебре тръгна към къщата на семейство Костаген.

Вятърът все така носеше облаците и само от време навреме в пролуките между тях просветваше лунният диск. Дебре си избра наблюдателен пункт в градинката. Сенките го скриваха и от улицата не можеха до го видят.

В къщата изглежда вече спяха. Само през зирката в плътната завеса на един от прозорците на втория етаж се процеждаше светлина, но скоро и тя изгасна.

Кой знае защо, целият облик на старинното здание тревожеше Дебре. Той все не можеше да прогони мисълта, че, някаква тайнствена заплаха е надвиснала над обитателите на тази къща...

Когато комисарят се прибра, мадам Дебре вече спеше.

– Къде се забави толкова? – попита тя, без да отваря очи.

– Разхождах се, – измърмори Дебре и изгаси лампата в спалнята.

Заспа веднага, но цяла нощ го измъчваха кошмари, все свързани с къщата на семейство Костаген.

Дебре отиде на работа по-късно от обикновено. Едва що бе отворил вратата и към него се спусна развълнувана Стрелкина.

– Ах, комисарю! да знаете с какво нетърпение Ви чакам! Убит е Леон Костаген. Моранс и Дюка са вече там, а аз реших да Ви почакам. Нали ще ме вземете със себе си, а?

– Да – отвърна Дебре.

Пред входа на къщата бяха спрели три коли. Двама полицаи едва смогнаха да възспират любопитните. Малко по-встрани стояха група репортьори. Изглежда не ги пускаха да влязат.

– На втория етаж, господин комисар – почтително каза полицаят.

Дебре се качи по вече познатата му мраморна стълба. След него, задъхана от възбуда, вървеше Стрелкина.

На прага ги посрещна Моранс.

– Убит е по време на сън с удар на пикел по слепоочието – доложи той. – Още нищо не сме пипали. Престъпникът изглежда е влязъл през входа от мазето за въглища. Излязъл е по същия начин. Вървял е по чорапи, обувките си е обул чак на улицата. Оттам нататък следите се губят, кучето не може да ги хване. Целта на убиеца не е била да го ограби – портмонето с голяма сума пари е оставено на нощното шкафче. Сега ще дойде лекарят от съседния район.

– Че защо не Малинда?

Моранс се засмя.

– Малинда ни е погодил един номер! В събота заминал с жена си за Компьен. А вчера сутринта смачкал калника на една полицейска кола пред самия комисариат в Сен Дени. Когато му съставили акт, нарекъл инспектора говедо и отказал да си даде документите. Задържали го до сутринта. Днес се обадиha и аз потвърдих, че е наш сътрудник. Обещаха да го пуснат.

– Добре!

Дебре се приближи до леглото. Фотографът правеше снимки. Убитият лежеше на една страна. На вид беше към тридесет и пет годишен. Въпреки смазаното слепоочие, лицето му бе запазило спокойния израз на човек, убит по време на сън.

– Готово, господин комисар! – каза фотографът. – Дванадесет снимки.

– Добре.

Дебре отгърна одеалото. Убитият беше съвсем гол. Тренирано, загоряло тяло на спортист, всички мускули са отпуснати. Смъртта е настъпила мигновено, дори не се е събудил.

– Така... – Дебре отново го покри с одеалото. – Кой е намерил трупа?

– Огюстен, старшият слуга.

– Кога?

– В девет часа сутринта. По това време винаги носел на господаря си кафе.

– Кой е съобщил в полицията?

– Пак той.

– Кога?

– В девет и пет.

– С това нещо тук ли е нанесен ударът?

– Точно така! Още не сме го пипали, може би ще има отпечатьци от пръсти.

– Едва ли. Човек, който извършва престъпление, след като предварително си е събул обувките, няма да забрави да си сложи ръкавици. Но все пак проверете.

Дюка напръска с фиксатор оръжието, с което бе извършено убийството и го пое, като го държеше за острието през кърпа.

– Я да го видя. – Дебре се приближи и погледна сребърната табелка върху дръжката. – Какво е това?

– Сребърен пикел – отвърна Дюка. – Най-високата награда на дружеството на алпинистите. Връчена е на убития преди две години.

– Извикай Огюстен, – поръча Дебре на Моранс.

Дебре си спомняше Огюстен още от онази нощ. Той бе съпровождал комисаря из цялата къща. Сега старият слуга бе здравата изплашен. Дебре го покани да седне.

– Кога започнахте работа тук? – попита Дебре.

– Преди петнадесет години. Тogaва старите господари бяха живи, а мосю Леон и мосю Пиер още учеха.

– Кой е този мосю Пиер?

– Брат... на покойния... мосю Леон. – Слугата погледна към леглото и отново сведе очи.

– Тук ли живее мосю Пиер?

– Да.

– И кой друг живее още в къщата?

– Мадам. Жената... на мосю Леон.

– И друг кой?

– Камила, камериерката на мадам Костаген.

– А останалата прислуга?

– Шофьорът, готвачката и още една камериерка, но всички те са приходящи.

– Кой от прислугата има ключове от входните врати?

– Само аз и Камила.

– Кой затваря вратите вечер?

– Аз.

– Колко врати заключвате?

– Три.

– А вратата на мазето за въглища?

– Никога не сме я затваряни.

– Защо?

– Външен човек не може да влезе от мазето въщи, може да се мине само през тайния вход.

– Оня, който ми показахте, като търсехме адската машина ли?

– Да, същият.

– В колко часа се прибра вчера мосю Леон?

– Вчера въобще не е излизал.

– А мосю Пиер?

– Той също.

– Кога затворихте вратите?

– В десет часа.

– Мадам Костаген беше ли си въщи?

– Не, тя се прибра към единадесет.

– Сама ли си отвори?

– Не, ключът беше оставен в ключалката отвътре и тя ми позвъни. Аз ѝ отворих.

– Чухте ли нещо през нощта?

– Не.

– Къде е стаята Ви?

– На първия етаж.

– А стаята на Камила?

– До моята.

– В колко часа станяхте днес?

– В осем часа. По това време обикновено идва прислугата.

– През коя врата влизат?

– През тази, която е откъм двора.

– Тя беше ли заключена сутринта?

– Да.

– А другите врати?

– И те също.

– Прислугата знае ли, че има таен вход през мазето за въглища?

– Не, не знаят.

– И тъй, отворили сте на прислугата. Какво направихте след това?

– Сварих кафе за мосю Леон.

– Защо не го свари готвачката?

– Винаги аз го варя.

– Кога донесохте кафето?

– В девет часа. По това време обикновено будя мосю Леон. Почуках на вратата, но той не се обади. Тогава влязох и видях... Старият слуга избърса очите си.

Дебре почака той да се поуспокои и отново запитва:

– Какво направихте, след като видяхте трупа?

– Изтичах да съобщя на мадам Костаген.

– Къде е нейната врата?

– Съседната.

– Тази врата към нея ли води?

– Да.

– Значи не сте изтичали, а просто сте влезли през тази врата?

– Не, тази врата е винаги заключена.

– Тъй ли? И отдавна ли?

– Повече от година.

– Как се отнесе мадам Костаген към смъртта на мъжа си?

– Тя... Не можах веднага да я събудя... Тя често взема приспивателно и... Реших, че по-добре е най-напред да съобщя в полицията, а после вече...

– Мосю Леон винаги ли спеше без пижама?

– Да, от детинство.

– Виждали ли сте тази вещ? – Дебре му посочи пикела.

– Да, това е една от наградите на мосю Леон.

– Къде стои тя обикновено?

– Кой?

– Тази награда.

– Ей там, на полицата над камината.

Дебре се приближи до камината, над която бяха наредени няколко купи. Всички те, както личеше от гравирани надписи, бяха спечелени от Леон Костаген за различни спортни постижения.

В този момент в стаята влезе дребен, пълен човек с куфарче в ръка.

– Комисарят Дебре? Аз съм доктор Жаневие. Идвам, понеже ме помолиха да заместя доктор Малинда.

– Моля, ето трупа.

Доктор Жаневие се зае с убития.

– Вижте какво, момчета – обърна се Дебре към инспекторите. – Вие разпитайте приходящата прислуга. За останалите аз ще имам грижата. А Вие, Огюстен, сте свободен.

– Аз може ли да стоя при Вас? – попита Стрелкина.

– Стойте, щом искате.

Междувременно лекарят приключи с прегледа и избърса ръцете си с хартиена салфетка, която извади от куфарчето си.

– Кога е настъпила смъртта? – попита Дебре.

– Преди около десет-дванадесет часа. По-определено ще мога да Ви кажа след аутопсията.

Дебре погледна часовника си. Беше десет и половина сутринта. Значи убийството е било извършено снощи.

Продължава в следващата книжка

Фантастиката навлиза в криминалния роман

Фантастична новела

Иля Варшавски

5. Луиза Костаген

Наложи се Дебре да почука два пъти, докато най-после иззад вратата на стаята на мадам Костаген се чу слаб глас, който каза „влезте!“

Да, това бе същата жена, пак в същия пенъор. Тя почти лежеше в дълбокото кресло.

– Комисарят Дебре, мадам. – Той ѝ показва значката си. – А това е моята помощничка мадам... м-м-м... Зоя.

Стрелкина се поклони.

Стопанката се понамръщи и с небрежен жест ги покани да седнат.

– Принуден съм да Ви задам няколко въпроса.

Тя дори не го удостои с отговор. Само сви рамене.

– Моето присъствие ще Ви пречи ли? – внезапно се чу глас.

Дебре се огледа и неволно трепна. В старинно кресло от времето на Волтер седеше убитият Леон Костаген. Не, не бе сбъркал. Същото волево лице с изсечен профил и гъсти кестеняви коси, които падаха върху челото.

Двойникът на убития тежко стана и Дебре чак сега видя, че главата израства от тялото на гърбаво джудже.

– Мосю Пиер!

– Точно така, господин комисар. – В гласа му се чувствуваше горчива насмешка.

– Пиер Костаген, братът на Леон.

– Бих предпочел да говоря с Вас по-късно – каза Дебре, – а засега...

– Разбирам. Извинете, Луиза, ще трябва за известно време да Ви напусна...

На Дебре пак му се стори, че в гласа му се крие насмешка. Той изчака да се затвори вратата след Пиер и се обърна към Луиза:

– Разбирам мъката Ви, падам, но в интерес на следствието е...

– Не може ли без предисловия?

– Както желаете.

Дебре погледна към тоалетката, където между многобройните бурканчета и шишенца имаше и спринцовка.

– И така, първият въпрос: отдавна ли вземате наркотици?

Луиза стана и прибра спринцовката в чекмеджето.

– Това не Ви засяга, господин комисар, и няма нищо общо със следствието.

– Да допуснем – съгласи се Дебре. – Засега няма да настоявам да ми отговорите. Тогава един друг въпрос: кога се прибрахте снощи?

Тя отново сви рамене.

– Не си спомням точно. Май че към десет.

– Видяхте ли се снощи с мъжа си?

– Не.

– Веднага ли влязохте в стаята си?

– Да.

– И си легнахте?

– Да.

– Дълбоко ли спите?

– Да.

– Морфин ли вземате?

– Приспивателно.

Без да става, Луиза взе от шкафчето кутийка с луминал и я хвърли в скута на Дебре.

– Значи нищо не сте чули през нощта?

– Не.

– А къде прекарахте вечерта?

– Това не Ви засяга.

– И все пак?...

– Вечерях в един ресторант.

– С кого?

– Няма значение. Да речем, че с любовник.

– С какво се върнахте в къщи.

– С такси.

– А защо не Ви докара с „Понтиака” си Жан Пиебьоф?

Луиза пребледня и прехапа устни.

– А, значи и това знаете? Е от един полицейски копой друго не може да се очаква! Вижте какво, господин комисар, няма да отговоря повече на ни един Ваш въпрос.

– И все пак, принуден съм да Ви задам още един въпрос: кой се занимава с паричните въпроси на семейството Ви?

– Адвокатът Севал. Свършихте ли?

– Засега да, мадам – Дебре стана, поклони се вежливо, даде път на Стрелкина и внимателно затвори вратата след себе си.

– Сега с Пиер ли ще се заемете? – попита Стрелкина.

– Това, струва ми се, е прибързано. Сега най-много ме интересува Камила, камериерката на мадам Костаген.

6. Отново червеният „Понтиак”

Човек не би предположил, че жена като Луиза Костаген може да си избере за камериерка такава грохнала старица, при това доста размъкната. Малките ѝ зли очички се впиваха ту в Дебре, ту в Стрелкина.

– Какво искате от мене?

– Какви задължения имате в тази къща?

– Разтребвам стаята на госпожата.

– И вероятно се ползвате с пълното ѝ доверие?

Старицата изсумтя.

– Доверие ли?! Че как мислите, щом живея тук вече трийсет и пет години? А не, господин комисар, нещо по-умно не можете ли да ме попитате!

– И тъй, Вие живеете в тази къща от тридесет и пет години. Значи сте започнали работа тук още преди да се родят сегашните стопани?

– Бях кърмачката на Пиер и Леон.

– Близнаци ли са?

– Близнаци.

– И кога получи своя недъг Пиер?

– Беше на пет месеца.

– При какви обстоятелства?

Камила извади от джоба на престилката си карирана кърпа и шумно се изсекна.

– Много, сте любопитен, господин комисар.

– Длъжна сте да отговаряте на въпросите ми.

– Я го виж ти него. Много сте млад да ме плашите!

Дебре се засмя. Колко относителни са понятията ни за човешката възраст. За тая старица той, шейсет и пет годишният полицаи, е просто хлапак. Впрочем, ясно му беше как е осакатял Пиер. По всяка вероятност именно Камила неволно е станала причина за това. Не е толкова трудно едно петмесечно дете да се изплъзне от ръцете на бавачката си. Много естествено, че тя не иска да отговори. И без друго, изглежда, постоянните угризения на съвестта мира не й дават.

– Добре – примирително каза Дебре, – да не се ровим в минали неща.

– Виж, така може.

– Какви бяха отношенията между братята? Не се ли караха понякога?

– Да се карат! Ама че глупав въпрос! Че те двамата душата си даваха един за друг! Цял живот така е било, още откак са се родили.

– Така... – Дебре машинално извади лулата от джоба си.

– Да, ама у нас не се пуши! – ядосано каза Камила. – Ако не можете да траете, вървете на двора.

Дебре повъртя лулата в ръцете си и я пхна в джоба.

– Да сте забелязали някакви недоразумения между мадам Костаген и мъжа й?

– Аз не си пъхам носа в чуждите работи.

– Идвали ли са тук познати при мадам Костаген?

– Не.

– А тя самата често ли излизаше?

– Когато трябва, излизаше.

– Всеки ден ли?

– Не знам.

– Кога си легнахте снощи?

– Вечерта, но кога точно – не помня.

– Дълбоко ли спите?

– Зависи.

– Тази нощ нищо ли не чухте?

– Чух.

– Какво точно?

– Как хърка Огюстен. Тоя стар мърморко...

– Добре – Дебре стана. – Виждам, че сте предана на господарите си. Е, може би пак ще ни се наложи да поприказваме.

– От тая старица много не ще измъкнете – каза Стрелкина, когато отново се качиха на втория етаж.

– Грешите – измърмори Дебре. – Аз смятам, че тя ни съобщи много важни подробности.

Вече бяха дигнали трупа за аутопсия. В стаята на убития беше само Моранс.

– Какво става? – попита Дебре.

– Разпитахме цялата приходяща прислуга. Изглежда, че всички имат достатъчно убедително алиби. В момента Дюка проверява.

– Чудесно! Връщаме се в полицията.

– Как така?! Нима няма да разпитате Пиер Костаген? – учуди се Стрелкина.

– Да извикам ли такси? – попита Моранс.

Дебре се намръщи. Той много рядко ползуваше служебната кола, само в изключителни случаи, когато зад кормилото седнаше някой от инспекторите. Самият той тъй и не се бе научил да шофира. Затова свикналият с капризите на шефа си Моранс никак не се учуди, когато комисарят сърдито му заяви, че ще пътува с автобус.

Но днес съдбата им бе приготвила друг вид транспорт. Бяха извървели вече близо половин квартал под ситния дъждец, когато Дебре забеляза на ъгъла сгушената фигурка на Пиер Костаген. Гърбавият чакаше някого и явно нервничеше. Той непрекъснато поглеждаше часовника си и ядосано потропваше с крак.

Дебре мълком дръпна спътниците си към най-близкия вход.,

– Случило ли се е нещо, господин комисар? – попита Моранс.

– Не, но вероятно ей сега ще се случи.

Скоро накрая на улицата се показва червеният „Понтиак“, който се движеше с голяма скорост. Той се изравни с Пиер Костаген и рязко спря. Човекът зад кормилото свали стъклото. Пиер се спусна към колата.

– Да вървим! – каза Дебре.

Пиер бе толкова погълнат от разговора с човека в колата, че трепна, когато Дебре му каза:

– Отвратително време за разходка, нали, мосю Костаген?

Пиер направи гримаса, погледна шофьора на „Понтиака“ многозначително и, без да каже нито дума, си тръгна към къщи.

Дебре отвори вратата на колата.

– Мосю Жан Пиебьоф, ако не се лъжа.

– На Вашите услуги.

– Ти седни на кормилото – обърна се Дебре към Моранс, – а ние ще седнем отзад.

– Това пък какво е?! – попита Жан Пиебьоф смаян.

Дебре му показва полицейската си значка.

– Арестуван сте!

– Защо?!

– Ще си поговорим за това в полицията.

7. Дебре отива да закусва

– Заведи го в помещението за арестанти, момчето ми, и хубавичко претърси колата, а аз засега ще се заема с разни други неща.

Дебре се качи в кабинета си, закачи мокрото си палто и запуши.

Стрелкина седна зад масичката си. Тя с някакъв благоговееен трепет се втренчи в комисаря, обвит в кълба дим. Най-сетне започваше истинска детективска история в духа на Сименон. Изминаха цели десет минути, преди тя да се реши да запита комисаря:

– Подозирате този Пиебьоф в убийство ли?

Дебре се намръщи. Не можеше да понася, когато прекъсваха хода на мислите му.

– Какво казахте? – попита той. – Да го подозирам в убийство ли?

– Да.

– В убийството на Леон Костаген ли?

– Разбира се, че на кого друг?

– Ама че глупости! Той няма нищо общо с убийството на Леон Костаген. Та това е съвършено ясно!

– Но защо?

– Човекът, вмъкнал се в чужда къща, за да извърши убийство, винаги си носи оръжие и не си служи с първия попаднал му предмет от стаята на убития.

– Но защо тогава арестувахте Пиебьоф?

– За да получа допълнителни данни.

Дебре взе телефонния указател и го запрелиства и с това й даде да разбере, че урокът по основи на криминалистиката е приключен за днес.

В кабинета влезе Моранс. Дебре вдигна глава.

– Е, какво става, момче?

– Човекът, както изглежда, е уплашен, но се държи предизвикателно. Казва, че щял да се оплаче за незаконното задържане. А ей това намерих под седалката. – Моранс подаде на комисаря калъфче от крокодилска кожа.

– Така... – Дебре разгледа съдържанието му и го прибра в бюрото. – Други новини?

– В лабораторията не можах да открият отпечатьци от пръсти по пикела.

– Естествено. Какви са резултатите от аутопсията?

– Убийството е извършено вчера вечерта между десет и единадесет часа. В стомаха на убития е намерено голямо количество коняк.

– Така ли? – Дебре се замисли. – Доколкото си спомням, в стаята му нямаше и помен от спиртни напитки.

- Точно така, господин комисар.
- Къде е сега трупът?
- Предаден е на роднините за погребение.
- Добре, засега си свободен.
- Ще разпитвате ли Пиебьоф?
- После. Всичко с времето си.

Дебре поседя няколко минути мълчаливо втрепен в Стрелкина, обмисляше нещо. После придърпа към себе си телефона за вътрешна връзка.

- Дайте ми доктор Малинда!
- Да? – чу се нисък баритон в слушалката.
- Обажда се Дебре. Елате за малко при мене, моля Ви се.

Доктор Малинда беше на четиридесет години. Той имаше весел характер, красива външност и непрекословно-авторитетен тон. Неслучайно мадам Дебре го смяташе за непогрешим авторитет в областта на медицината. Пък и не само в тази област. Всичките изказвания на младия лекар винаги се отличаваха с яснота и оптимизъм. Той влезе в кабинета на Дебре с малко смутена усмивка.

– Добър ден, господин комисар! Моля да ме извините за онази глупава история. Вие по-добре от мене знаете какви са полицейските чиновници. Трябва да си призная, наложи се и аз, и жена ми да прекараме нощта без особен комфорт. И всичко това заради някакъв си смачкан калник на една полицейска кола. Знаете, че рядко губя самообладание, но оня идиот инспекторът просто ме изкара от кожата ми. Впрочем, всяко зло за добро. Честно казано, аз дори се радвам, че не взех участие в този случай.

– Защо?

Малинда се запъна.

– Това е дълга история. С една дума жена ми... Тя нали е далечна роднина на семейство Костаген. След като се омъжи за мен, тя престана да ходи у тях и, наистина, появата ми в дома им при подобно положение...

– Разбирам, – каза Дебре. – Искам да Ви помоля за нещо друго. – Той извади от бюрото калъфчето от крокодилска кожа. – Можете ли да определите съдържанието на тези ампули?

– Ще се опитам. – Малинда внимателно огледа калъфчето отвън и отвътре. – И това ли е свързано с убийството на Леон?

– Предполагам, че е свързано. Тези ампули изглежда е трябвало да бъдат предадени на някого от семейство Костаген.

– Чудесно! Ще се отбия при Вас веднага щом получа резултата от анализа.

Дебре пак взе телефонния указател. Намери номера на адвоката Севал.

Дълго време никой не отговаряше. После един недоволен глас изръмжа в слушалката:

– Е, какво има?

– Обажда се комисарят от криминалната полиция Дебре.

– Кого търсите?

– Господин Севал.

– Аз съм. Кажете какво има.

– Научихте ли за убийството на Леон Костаген?

– Цял Париж знае за него. Във всеки случай, всички, които четат вестници.

– Покойният беше Ваш клиент, нали?

– Да.

– Можете ли да ми кажете размера на състоянието му.

– Подобни сведения се дават само със специално разрешение от съдебните органи. Би трябвало да знаете това, господин комисар.

– Но аз не искам да ми кажете точната сума.

– А какво тогава?

– Кажете ми само голямо ли е състоянието му.

– Можете да не се съмнявате.

– Кой е негов наследник?

– Според брачния договор – жена му.

– А брат му?

– Имате предвид мосю Пиер?

– Да.

– Той не е негов наследник. Състоянието на родителите му, в съответствие със завещанието им, е поделено между двамата братя.

– А в случай, че Луиза Костаген умре, кой ще наследи богатството й.

– Не зная. Тези неща се решават от съда.

– При положение, че няма завещание ли?

– Точно така.

– Благодаря Ви, господин Севал. – Дебре затвори телефона.

– Моля Ви, повикайте при мен Дюка, – каза той на Стрелкина.

Донесението на Дюка не даде нищо ново. Цялата приходяща прислуга имаше старателно проверено алиби.

– Какво смятате да правите по-нататък, комисарю – попита Стрелкина.

– Да изям два-три сандвича и да изпия чаша кафе.

– Аз с удоволствие ще Ви придружа.

Добре мислено изруга и галантно ѝ подаде палтото.

8. Жан Пиебьоф

Добре отдавна бе стигнал възрастта, когато след всяко ядене ти се доспива. Инспекторите знаеха това и обикновено оставяха комисаря да си подремне малко в креслото. Но пред стажантката трябваше да хитрува. Като сега например – притворил очи, той се преструваше на дълбоко замислен. Събуди го доктор Малинда с потупване по рамото.

– Извинете, че прекъснах мислите Ви, – каза Малинда. – Да Ви съобща резултатите от анализа. В ампулите има морфин, дозата е такава, каквато обикновено вземат закоравелите наркомани. Страхувам се, господин комисар, че този калъф е бил предназначен за Луиза. Не зная дали Ви е известно, че тя...

– Знам, – прекъсна го Дебре. Той взе калъфа и го пъкна в бюрото. Чувствуваше се доста неловко. Беше четири и двадесет, значи е спал не по-малко от два часа. – Знам това – повтори Дебре и запали изгасналата си лула. – Тъкмо затова Ви помолих...

– Но господин комисар!! – В гласа на Малинда имаше толкова укор, че Дебре трепна. – Какво ми бяхте обещали?! Разберете, че за Вашата язва тютюнът е същинска отрова. Не, изглежда все пак ще трябва да потърся помощта на мадам Дебре.

– Недейте. – Комисарят прибра лулата в бюрото. – Недейте да тревожите мадам Дебре напразно. По-добре подложете ме още един път на хипноза.

– Никаква хипноза няма да Ви помогне, ако сам не се борите с този навик. Още повече, че от утре излизам в отпуска и няма кой да Ви следи. Не, не, мой дълг е да...

– Ама моля Ви се! – Дебре го погледна жално. – Аз Ви обещавам...

– Какво да Ви правя! – въздъхна Малинда. – Хайде тръгвайте!

От кабинета на Малинда Дебре се върна в отворително настроение. Той подуши въздуха и демонстративно отвори прозореца. Стрелкина смутено загаси цигара си.

– Я доведи онзи човек, Моранс! – викна той, като отвори вратата към стаята на инспекторите.

Жан Пиебьоф изглеждаше едновременно и нагъл и уплашен.

– Чакам обясненията Ви, господин комисар.

– Обяснения?! – Дебре се усмихна, което обикновено не предвещаваше нищо хубаво за арестувания. – Обяснения, казвате?

– Да, – вече не толкова уверено каза Пиебьоф.

– Добре. Та значи аз разследвам убийството на мъжа на любовницата Ви.

– На коя от тях? – простодушно попита Пиебьоф.

Стрелкина се засмя.

– На Луиза Костаген. – Дебре сърдито погледна стажантката. – Убийството на Леон Костаген, мъжа на Луиза. Това име познато ли Ви е?

– Нима мъжът на Луиза е убит?

– Да, снощи.

– Много жалко, – каза Пиебьоф замислен. – Горката, сигурно е много разстроена. Тя, струва ми се, обичаше мъжа си.

– Може би. Но това не ѝ е попречило да стане Ваша любовница.

Пиебьоф се ухили и извади табакерата си.

– Може ли?

– Не може. – Сега Дебре наистина изпитваше отвращение към тютюневия дим. – Кога Ви стана любовница Луиза Костаген?

– Ама какво приказвате, господин комисар! Тя никога не ми е била любовница. Честно казано, такива жени въобще не ми са по вкуса. Много е слаба, според мен. – Той погледна Стрелкина и ѝ намигна. – Аз харесвам жени с форми като тия на госпожата.

Дебре се намръщи.

– Слушайте, Пиебьоф. Вече Ви казах, че става дума за убийство. Искам искрени признания. В такъв случай съм готов да не обърна внимание на някои обстоятелства, пред които полицията обикновено не си затваря очите. И по-специално, обещавам да не Ви питам как се е озовало ей това нещо под седалката на колата Ви. – Дебре извади от бюрото калъфа от крокодилска кожа. – И тъй, избирайте: или пълна откровеност, или адресите на хората, от които получавате наркотиците.

Пиебьоф пребледня. От предишната му самоувереност не остана и помен.

– Е добре, господин комисар, да говорим откровенно.

– Откога познавате Луиза Костаген?

– От две години.

– Беше ли Ви любовница?

- Нали Ви казах, че не, повярвайте ми.
- Вие ли й доставяхте морфин?
- Как да Ви кажа... Е да, доставях й.
- Кога я видяхте за последен път?
- В събота.
- Къде?
- В кръчмата „Глиганска глава“.
- Тя ли Ви определи среща?
- Да.
- Донесохте ли й морфин?
- Не.
- Защо?
- Нямах. Не бях намерил.
- Уговорихте ли се да се срещнете пак?
- Не, тя каза, че вече няма нужда от морфин.
- Обясни ли Ви защо?
- Решила била да се откаже.
- Какво я е накарало да вземе такова решение?
- Не зная, не ми каза.
- Вие ли я откарахте до вкъщи?
- Да.
- В неделя срещяхте ли се с нея?
- Не.
- Къде бяхте в неделя вечерта?
- По кое време?
- Между десет и единадесет.
- В студиото в радиото. Имах предаване, правих преглед на спортните събития през седмицата.

– Какво правихте след това?

– Чаках края на програмата... докато свърши приятелката ми, говорителката.

– Как се казва тя?

– Мишу. Ема Мишу.

– При нея ли нощувахте?

– Да.

– Кога се прибрахте в къщи?

– Към девет сутринта. В осем Ема отиде на работа.

– Кога Ви се обади Пиер Костаген?

– Скоро след това.

– Какво Ви каза?

– Каза, че Луиза е много разстроена и че...

– Че има нужда от морфин ли?

– Да.

– И Ви определи среща на ъгъла?

– Да.

– Преди това срещали ли сте се с него?

– Не.

– А откъде знае телефона Ви и че Вие доставяте морфин на Луиза?

– Не зная. Може Луиза да му е казала.

Дебре се огледа назад.

– Вероятно казвате истината, Пиебьоф. Впрочем ние ще проверим всичките Ви показания. Трябва да установим още нещо: в събота вечер не сте имали морфин, а в понеделник сутринта сте намерили. Откъде го взехте?

– Господин комисар! – Пиебьоф разпери ръце. – Ама обещахте! Иди вярвай след всичко това...

– Добре. – Дебре стана. – Винаги държа на думата си, но предупреждавам Ви, ако Ви хванат още веднъж...

– И аз държа на думата си. Вярвайте ми, с това е свършено веднъж завинаги. Аз само исках да помогна на госпожата.

Дебре се засмя.

– Да се надяваме, Пиебьоф, че е така.

– Свободен ли съм?

– До довечера – не. Ще трябва да проверим алибито Ви по делото за убийството.

– Отвратителен тип! – възкликна Стрелкина, след като Моранс отведе арестувания.

– Но не най-отвратителният в цялата тази история, – каза замислен Дебре.

Той си облече палтото и пхна във вътрешния джоб калъфа с морфина.

– Излизате ли? – попита Стрелкина.

– Да. Трябва веднага да разпитам Пиер Костаген. Само че струва ми се, че най-добре ще бъде да не идвате с мене. А Вие засега предайте на Моранс да провери в радиото всичко, свързано с алибито на Пиебьоф.

9. Повод за размисъл

Дебре звъни дълго, докато най-сетне обкованата с мед дъбова врата се откряна и един старчески глас попита:

– Кой е?

– Полиция.

– А, Вие ли сте, господин комисар! Ей сега, един момент да махна верижката.

Вратата отново се затвори. Чу се как отвътре махнаха верижката, след това в процепа се показва прегърбената фигура на Огюстен.

– Извинявайте, господин комисар, но аз сега вече слагам всички резета, още повече че съм сам вкъщи.

– А къде са господарите Ви?

– Отидоха в имението си в Понтуаз. Нали там е семейната гробница на рода Костаген. Мадам пожела да закарат тялото на мосю Леон там.

– Кога е погребението?

– Утре.

– И след това госпожата и мосю Пиер ще се върнат ли в Париж?

– Да, утре надвечер.

Дебре се замисли. Никак не му се искаше да отлага разпита на Пиер Костаген. Кой знае какво ще се случи за едно денонощие. Още повече, че Дебре искаше да научи някои подробности, от които зависеше по-нататъшния ход на следствието. Впрочем, те могат да бъдат изяснени и в отсъствието на стопаните.

Впрочем, те могат да бъдат изяснени и в отсъствието на стопаните.

– Искам още веднъж да огледам стаята на убития.

– Заповядайте, господин комисар, – старшият слуга се отдръпна и стори път на Дебре.

В спалнята на Леон Костаген всичко си беше както го бяха оставили. Върху възглавницата, изцапана със засъхнала кръв дори още личеше трапчинката от главата на убития.

– Вашият инспектор поръча нищо да не пипаме тук, – обясни прислужникът.

„Браво на Моранс!“ – помисли си Дебре. – „От това момче след време ще излезе добър, криминалист.“

– Добре. – Дебре седна в креслото до масата. – Ще огледам стаята. Ако ми потрърбвате, ще Ви повикам.

– Както желаете. Звънецът е ето тук.

Известно време след като прислужникът си бе отишъл, Дебре поседя неподвижно, като се стараеше да събере мислите си. И тъй, първо: в стомаха на убития е открит алкохол. Ако се съди по това, че процентът на алкохола в кръвта му е незначителен, Леон е пил наскоро преди смъртта си. Значи някъде тук трябва да има бутилка и чаша.

Дебре старателно почукваше стените, търсейки замаскирано барче, но нищо не намери. Огледът на камината също не даде никакъв резултат.

Изглежда Леон не е пил в стаята си. Тогава къде? През този ден той не бе излизал от къщи. Следователно, има три варианта: или в столовата, или библиотеката, или при брат си, или при жена си. Първият вариант лесно може да се провери, трябва само да се разпита Огюстен. Но би било много странно, ако този спортист, отделящ толкова време за тренировки, изведнъж започне да се налива с коняк чаша след чаша. Значи е имал някакви причини за това. Може би силно възбуждане в резултат на разговор с брат му или жена му. Но ако се вярва на Луиза, вчера вечерта тя не се е виждала с мъжа си. Хм..., ако ѝ се вярва...

Дебре отиде до заключената врата към спалнята на мадам Костаген. След като си работил в полицията четиридесет години, не е кой знае колко трудно да отключиш една най-обикновена брава.

В стаята на Луиза нямаше никакви спиртни напитки. Впрочем, може да са махнали вече бутилката. Дебре отвори чекмеджето на тоалетката, където Луиза бе прибрала спринцовката сутринта. Тя си стоеше там, а до нея имаше също такъв калъф от крокодилска кожа, като този, който Пиебьоф бе смятал да предаде на Пиер Костаген. Дебре сравни съдържанието на двата калъфа. Нямаше никакво съмнение – ампулите са еднакво големи, но в калъфа на Луиза бе останала само една, а в конфискувания от Пиебьоф те бяха дванадесет.

Дебре остави калъфа на Луиза на мястото му, върна се пак в стаята на Леон и заключи.

„Е, – помисли си Дебре, – да проверим останалите варианти.“

– Вижте какво, Огюстен, – каза той, когато прислужникът се отзова на звънеца, – къде ви е барчето?

– Едното е в библиотеката, другото в столовата.

И най-претенциозният познавач на спиртните напитки би завидял на съдържанието на двете барчета, но, за голямо учудване на Дебре, нямаше ни една отворена бутилка.

– Какво, у вас никой ли не пие?

Огюстен сви рамене.

– Мосю Леон не пиеше, мадам също не пие, а гости не ни идват.

– Тъй значи? Ами мосю Пиер?

– Мосю Пиер си има собствено барче.

Всички мускули на Дебре неволно се свиха. Това му се случваше винаги, когато най-сетне попаднеше на вярна следа.

– Заведете ме в стаята на мосю Пиер, – каза той с тон, недопускащ никакви възражения.

Дългата практика бе научила Дебре да определя характера на стопанина по общия вид на стаята му. Но този път той се спря в недоумение. Цялата обстановка напомняше по-скоро будоар на кокотка, отколкото жилище на ерген. Старинното двойно легло в дълбока ниша, осветена от светилник с причудлива форма, многобройните огледала, тоалетката отрупана с най-различни козметични принадлежности, японският халат, небрежно захвърлен върху облегалката на креслото, картините по тавана, не особено скромни по съдържание – всичко това никак не съответствуваше на облика на жалкия гърбушко Пиер, както го бе запомнил комисарят.

– Ето го барчето – каза Огюстен, – само че, струва ми се, то е винаги заключено.

Дебре се приближи до малкия шкаф от черно дърво, украсен с фигурки от слонова кост. Той побутна нещо и вратичката се отвори.

Сред многобройните наченати шишета имаше и една празна бутилка от стар коняк и две чаши, с които по всяка вероятност скоро бяха пили.

Дебре се канеше вече да затвори вратичката, но пръстите му напипаха от вътрешната ѝ страна някаква подозрителна издуптина. Той я натисна с пръст.

Тънката преградка падна и откри снимката на разголената Луиза Костаген.

Краят в следващата книжка

Фантастиката навлиза в криминалния роман

Фантастична новела

Иля Варшавски

Продължение от брой 11

10. Неочакван обрат на събитията

Човекът, разследващ престъпления, често трябва да търси вътрешна връзка между факти, които на пръв поглед като че ли нямат нищо общо помежду си. В такива случаи Дебре обичаше да групира данните; от тях най-напред трябваше да се извлекат тези, които взаимно си противоречаха. И този път той взе един лист и нанесе на него всичко, което трябваше да бъде подложено на анализ:

Данни за престъплението

1. *Предупреждението по телефона за готвещото се покушение.*
2. *Убиецът влиза през мазето за въглища.*
3. *Убиецът знае за тайния вход.*
4. *Убиецът използва пикела от стаята на Леон и не носи със себе си оръжие.*

5. *Потвърждава се алибито на Пиебьоф.*

6. *Потвърждава се алибито на приходящата прислуга.*

7. *Убиецът не е взел портмонето на Леон.*

8. *Лабораторията потвърждава, че отпечатъците от пръсти върху една от чашите в*

барчетата но Пиер
принадлежат на Леон.

Данни за семейство

Костаген

1. Затворената врата между
спалните на двамата
съпрузи (в продължение на
една година).

2. Пиебьоф доставя на Луиза
морфин.

3. Луиза взема решение да не
прибягва вече до услугите на
Пиебьоф.

4. Пиер поръчва на Пиебьоф
морфин за Луиза.

5. Пиебьоф смята, че Луиза е
обичала мъжа си.

6. Снимката на Луиза,
намерена в стаята на Пиер.

7. Камила твърди, че
братята са се обичали
много.

8. Преди смъртта си Леон
пие коняк заедно с Пиер.

9. Пиер не е наследник но
състоянието на Леон.

10. Луиза избира за своя
камериерка Камила,
виновницата за
осакатяването на Пиер.

11. Пиер полага големи грижи
за външността си
(козметичните
принадлежности).

Всеки друг полицейски инспектор би съсредоточил вниманието си върху лявата колонка, където бе събрано всичко, което бе непосредствено свързано с убийството. Но Дебре се интересуваше повече от дясната. В нея се съдържаха психологически противоречия, а комисарят бе заинтригуван най-вече от загадъчния живот на обитателите на старинната къща. В отношенията им се долавяше някаква скрита трагедия и може би тъкмо тук бе ключът към разгадаването на престъплението.

Повече от два часа той непрекъснато изучаваше двете колонки под възхитения поглед на Стрелкина. После пхна написания лист в джоба си и мълчаливо облече палтото си.

– Отивате ли си? – попита стажантката.

– Да – измърмори Дебре и тръгна към вратата.

На крайбрежния булевард той спря едно такси.

Свит в ъгъла, той се опитваше да си представи загадъчните взаимоотношения на тримата. Красавецът Леон, спортист и навярно кумир на много жени; наркоманката Луиза; жалкият недъгав Пиер. Ето, да речем, събират се те за обед в столовата, обзаведена със старинна дъбова мебел. За какво ли разговарят на масата? И разговарят ли изобщо? Може би те просто мълком отбиват това тягостно задължение, по време на което им прислужва Огюстен, стар като самата къща, а после всеки отива в стаята си. Как прекарват вечерите си? В къщата няма нито радио, нито телевизор. Книгите в библиотеката изглежда много отдавна не са пипани от никого. Луиза често ходи при някакви свои познати, Леон – в спортния клуб. Пиер остава сам с барчето си и с тайното чекмедже със снимката на голата Луиза в него. Междувпрочем, как ли се е озовала тя там? Такива сувенири се подаряват само на любовник, но невъзможно е да се предположи, че жена като нея...

– Пристигнахме, господин комисар.

Дебре се намръщи. Много трудно се работи, когато всеки шофьор на такси те познава.

В девет часа вечерта Дебре застана на наблюдателния си пост в градинката срещу къщата на семейство Костаген.

Той не чака дълго. Скоро пред сградата спря черен „Пакард“ и от него слязоха Пиер и Луиза, придружени от Камила. Те влязоха вътре, а шофьорът закара колата в гаража.

В къщата светнаха няколко прозореца, но плътните завеси моментално скриха от Дебре всичко, което ставаше в нея.

Ръмеше дъжд, но Дебре не напускате поста си и се мъчеше да отгатне какво става вътре. Чувствуваше неясна тревога. Все му се струваше, че смъртта още не е приключила своята жетва там.

Върна се в къщи мокър и премръзнал.

Мадам Дебре вече спеше.

Дебре смъкна от себе си подгизналите дрехи, напълни ваната и с наслаждение се потопи в горещата вода.

Преди да си легне, комисарят дълго разглежда листа с данните от следствието. Последната бележка, която той нанесе върху него преди да загаси лампата, беше:

Да взема заповед за арестуването на Пиер Костаген!

...Мадам Дебре неслучайно беше жена на комисар от криминалната полиция. Като стана сутринта да приготви диетична закуска на мъжа си, тя бързо прецени състоянието на нещата от предишната вечер. Мръсните дрехи на пода в банята и недокоснатата вечеря свидетелствуваха, че комисарят е имал тежък ден. Затова реши да го остави да се наспи и блокира звънеца на будилника.

Но Дебре не можа да се наспи. В девет и нещо телефонът над главата му иззвъня. Развълнуваният глас на Моранс му съобщи, че е убит Пиер Костаген. Колата с Дюка е на път за дома на комисаря. Всички останали са вече на местопроизшествието.

Дебре изруга и започна бързо да се облича. Само след няколко минути той обличаше в антрето си палто и слагаше шапката си.

Дюка вече го чакаше с колата пред входа. Дебре се стовари на седалката до него.

– Хайде, момче, давай по-бързо!

В стаята на убития имаше много хора. Пиер седеше в креслото и се бе втренчил с изцъклените си очи в снимката на Луиза. Подпухналият му език бе изплезен и покойникът сякаш дразнеше красивата си снаха. Вратът му бе увит с копринен шал, усукан на въже. В нозете на убития ридаше Камила. Фотографът нагласяше триножника на апарата си така, че да намери най-подходящия ракурс. На стола в ъгъла бе седнал обезумелият от мъка Огюстен.

Моранс прекъсна разговора си с младия човек в елегантен сив костюм и се приближи до Дебре.

– Нищо не сме пипали преди да дойдете.

– А този кой е?

– Доктор Гойяр. От вчера замества Малинда.

Младият човек в сиво почтително се поклони.

В този момент някой отзад хвана Дебре за лакътя.

– Какъв ужас, комисарю! – По бузите на Стрелкина течеха сълзи.

– Не са пощадили дори и недъгавия!

– А, и Вие ли сте тука? – без особен ентузиазъм каза Дебре.

– Че как иначе? – Стрелкина обидено прехапа устни. – Нали се бяхме уговорили...

– Добре, добре! – Дебре не можеше да понася женските сръдни и сълзи. – Стойте, щом искате. Моля Ви, докторе, почвайте.

Лекарят свали копринената връв на убития, внимателно огледа синините, после се взря през лупата в очите му и каза на Дебре:

– Удушен е снощи.

Дебре пое шала, излъчващ слаб мирис на парфюм.

– На кого е тази вещ, Камила?

– Как на кого? – Старицата вдигна към Дебре изпълнен с омраза поглед. – Че на кого друг, ако не на тая змия, – тя мушна с изкривения си пръст снимката на Луиза, – на тая вълчица, на тая... – Силни ридания прекъснаха тирадата ѝ.

– Къде е сега мадам Костаген?

– В спалнята си – отвърна прислужникът. – Съобщих ѝ за всичко, но мадам отказа да излезе от стаята си, каза че...– Огюстен избърса очите си с кърпата. – Като си помисля само какво ще стане с нас сега!

– Какво каза тя, Огюстен?

– Каза, че... че в тази къща имало прекалено много покойници... че ей сега щяла да си събере нещата и да замине някъде, където никога вече нямало да чуе проклетото име Костаген.

– Не каза ли къде смята да отиде?

– Не.

– Добре. Да вървим, Моранс. – Дебре тръгна към вратата.

Стрелкина го последва.

Дебре трябваше дълго да чука, докато най-после зад вратата и чу пълният с нея глас на Луиза:

– Кой е?

– Комисарят Дебре.

– О господи! Няма ли да ме оставят най-сетне на мира?!
Почакайте малко, господин комисар, не съм облечена.

Дебре почака няколко минути и отново почука. Не се чу никакъв отговор. Тогава той отвори вратата.

Луиза лежеше на леглото. Достатъчен бе само един поглед, за да разбере какво бе станало.

– Бързо лекаря! – кресна Дебре.

Стрелкина хукна да изпълни заповедта му.

Доктор Гойяр извади спринцовката от ръката на Луиза, погледна зениците ѝ и помириxa ампулата, която тя още стискаше в лявата си ръка.

– Цианкалий. Вече е късно да се направи каквото и да било.

Дебре взе от масата калъфа от крокодилска кожа. Той бе празен.

Комисарят сне шапка.

– Да вървим, Моранс. Полицията вече няма работа тук.
Справедливостта възтържествува!

– Каква справедливост? – попита Стрелкина.

– Има Върховен Съдия. Той следи нашите постъпки и наказва безжалостно.

– Вярата в бога свидетелствува за примитивност на мисленето – отвърна Стрелкина и строго го погледна иззад дебелите стъкла на очилата си. – Никой никога не е съумял, изхождайки от идеалистически концепции...

Дебре не я доизслуша. Той кимна на лекаря и тръгна към вратата.

11. Различни системи, различни гледни точки

На следващата сутрин Дебре бе дотолкова погълнат от мислите си, че дори не забеляза, че Стрелкина я няма. Той се чувствуваше щастлив, както вероятно се чувствува само музикантът-виртуоз след успешно преминал концерт. Да... навсякъде, където бе необходим внимателен анализ на човешките страсти, комисарят Дебре нямаше равен на себе си. Жалко само, че в сухото си донесение за разкритията по делото на семейство Костаген ще трябва да се откаже от яркия рисунък, изтъкан върху канавата на психологическите познания. Началството не обича тези неща – за съжаление. Как му се искаше сега да сподели с някого резултатите от напрегнатата размисъл, довела го до успех. Дебре извади от бюрото лулата си и я натъпка догоре с любимия си тютюн „Чери бленд”. По дяволите всички лекарски съвети! Доктор Малинда лови антилопи някъде из Африка, а инспекторите са верни момчета и сигурно няма да го наклеветят на жена му.

– Добър ден, комисарю!

Дебре вдигна глава. На вратата, зачервена от бързото ходене, стоеше Стрелкина.

– Добър ден.

– Да знаете само каква неприятност ми се случи?! – Стрелкина съблече палтото си и седна пред масичката си. – Получих телеграма. Баща ми се е разболял и ще трябва да си замина. След три часа има самолет. Купих си вече и билет.

– Много съжалявам! – вежливо отвърна Дебре. – Надявам се, че болестта на баща Ви не е сериозна.

– Не знам какво да мисля, той има болно сърце.

Дебре отново напълни лулата си.

– О, значи Вие пак пушите?! – усмихна се Стрелкина. – Много се радвам.

– Тъй ли? И защо се радвате?

– Първо, това значи, че вече не Ви боли стомахът и второ... – Стрелкина се запъна, – и второ, искам да Ви оставя един сувенир. За спомен от съвместната ни работа. И, ако забраната на доктор Малинда продължаваше да бъде в сила, такъв подарък би бил най-малкото неуместен. А сега... – Тя извади от чантата си лула. – А сега е тъкмо на място.

– Много съм трогнат от вниманието Ви. – Дебре пое лулата. – Не съм чувал тази фирма. Какво значат трите букви Е?

– Това е изработка на Фьодоров, знаменит ленинградски майстор. Дори и Сименон пуши лули, направени от него.

– Още веднъж Ви благодаря. – Дебре разбираше от лули. Още с първото дръпване той почувствува, че и най-взискателният пушач би харесал тази. – Чудесен вкус!

– Радвам се, че Ви харесва. Много жалко, че обстоятелствата се стекоха така лошо и съм принудена да замина, преди да бъдат разкрити тези ужасни престъпления.

– Грешите – добродушно се усмихна Дебре. – Те вече в разкрити.

– Нима?! – От вълнение Стрелкина дори се надигна от стола. – Много Ви моля, комисарю, разкажете ми най-подробно за всичко, това има огромно значение за моята дисертация.

– Е добре – Дебре се облегна назад в креслото, като се мъчеше да си припомни цялостния ход на разсъжденията си. – И тъй, ще трябва да започнем отдалеч, от времето, когато в дома на

семејство Костаген са дошли на белия свят двама очарователни близнаци – Пиер и Леон. Съдбата сякаш се е постарала да направи всичко, за да бъдат те щастливи. Но ето, че в къщата се прокрадва първото нещастие. На петмесечна възраст Пиер се изплъзва от ръцете на кърмачката си и се осакатява за цял живот. Пиер и Леон са неразделни, заедно играят, учат, възмъжават. И през всичкото време пред очите на Пиер е брат му – красив, преуспяващ във всичко, любимец на момичетата. Пиер непрекъснато се сравнява с него. Какво е той, жалкото гърбаво джудже, редом с покорителя на сърца, спортистът, младия светски лъв? Нищо чудно, че душата му става зла и тази злоба се пренася върху брат му. Той не издава истинските си чувства пред никого. Напротив, старее се да създаде у околните впечатлението, че душата си дава за Леон. И ето, че Леон се оженва за Луиза – красиво, очарователно, но много лекомислено момиче. Тримата живеят под един покрив и Пиер започва да изпитва влечение към жената на брат си. Междувременно съпрузите се скарват. Луиза се е пристрастила към наркотиците. Леон, възпитан в спартански дух, не пие дори вино и не може да се помири с порока на жена си. А тя няма сили да се откаже от гибелния си навик. Фактически се стига до разрив. Вратата между спалните на двамата съпрузи е заключена и всеки от тях живее свой собствен живот. Обезумелият от страст Пиер решава да използва това положение. Единственият човек, който знае за чувствата му, а Камила. Той успява да я направи камериерка на Луиза. Именно тя по негово настояване открадва интимната снимка на господарката си. Схващате ли основата на конфликта?

– О да, разбира се! Моля Ви, продължавайте. – Стрелкина склочи молитвено ръце. – Толкова е интересно!

– Добре. – Дебре още веднъж напълни новата лула и запуши. – Приблизително по това време Пиер замисля да убие брат си. Той подготвя всичко дяволски тънко. Отначало се обажда в полицията и съобщава, че в къщата ще бъде поставена адска машина.

– Това лък защо? – учуди се Стрелкина.

– По чисто психологически съображения. По този начин той създава впечатление за надвиснала отвън опасност. Естествено, след убийството на Леон полицията ще го свърже с неизвършения взрив и няма да търси убиеца сред обитателите на къщата, тъй като самите те по чудо са избягнали опасността. Защото никой няма да вземе сам да си поставя адска машина, нали така?

– Разбира се! – уверено заяви Стрелкина. – Защото, ако наистина бяха сложили адска машина...

– Точно така. След това той извиква Леон в стаята си и му съобщава, че Луиза има любовник – търговецът на наркотици Жан Пиебьоф. Известието поразява Леон. Чувствата, които изпитва, са много сложни. В тях са преплетени и някогашната любов към жена му, и горчивината поради наркоманията ѝ, и презрението към съперника му. Пиер много добре разбира състоянието му и му предлага да пийне. Леон не е свикнал с алкохола и бързо се налива. Пиер го завежда в стаята му, помага му да си легне, изчаква да заспи и строшава черепа му с пикела. И тук всичко е предвидено, дори и ръкавиците, за да не останат отпечатьци от пръсти. След това събува обувката си, отива по чорапи в мазето за въглища,

върща се, за да остави забележими следи по пода, обува обувката си и си отива.

– Ама че мръсник! – възкликна Стрелкина.

– Не само мръсник, това е най-хладнокръвният от престъпниците, с които съм се сблъсквал. След като убийството е разкрито, той продължава да плете интриги. Поразената от смъртта на мъжа си Луиза в порив на откровеност му разказва, че предишния ден е решила да престане да взема морфин, за да си възвърне любовта на мъжа си. Пиебьоф казваше истината – тя действително се е отказала от услугите му. Пиер разбира, че преживяното сътресение отново ще тласне Луиза към морфина. Докато ние разпитвахме Костаген, той се е обадил на Пиебьоф и му е поръчал ампулите. Надявал се е с тяхна помощ да сломи волята на нещастната жена. Вечерта те заминават за Понтуаз, за да погребат Леон. Гробът на брат му е още съвсем пресен, когато Пиер признава на Луиза своята страст. Това ѝ се струва кошунствено. Младата вдовица с възмущение отхвърля низките домогвания на гърбавия сладострастник. Тогава Пиер замисля нов дяволски план. Щом не може да му принадлежи, Луиза трябва да умре. Като се връща в Париж, той подменя единствената ампула, останала в калъфа от крокодилска кожа, с ампула, пълна с цианкалий. Сметката му е удивително точна. Вечерта той ѝ съобщава, че е убил Леон, като предполага, че потресената от този факт Луиза ще изпита непреодолимо желание за морфин и ще си инжектира смъртоносна доза отрова. Разчитал е, че дори и най-опитния следовател няма да се усъмни, че това е самоубийство. Но е сбъркал. Разярена, Луиза най-напред е удушила с шала си убиеца

на мъжа си и едва след това е взела спринцовката, за да се поободри преди разпита и ако не беше злополучната ампула, тя вероятно чистосърдечно щеше да ни разкаже всичко. Това е! Както виждате, психологическият метод на разкриване на престъпленията още веднъж се оправда.

Стрелкина плесна с ръце.

– Изумително! Какъв тънък психологически рисунок! Та това е цял детективен роман, издържан в най-добрите традиции на този жанр!

– Естествено! – Дебре се засмя самодоволно. Той вече бе започнал да изпитва симпатия към тази стажантка, толкова скромна и същевременно така възторжена. – Струва ми се, че когато бъдат оповестени резултатите от следствието, много писатели ще се заемат с тази тема. А Вие ми разправете за фантастиката! Е, какво например би могъл да добави към това дело един фантаст?

– Много неща, – усмихна се Стрелкина. – Преди всичко друго решение на сюжета. Вече Ви казах, че за фантастиката е характерно парадоксалното мислене.

– Че какъв парадокс може да има тука?

– Сега ще Ви обясня. – Тя извади от чантата си няколко фототелеграми, изписани със ситен почерк. – Това тук е вече готовият сюжет. Днес го получих от Ленинград.

– Тъй ли?! – Дебре се разсмя. – Ама че бързо работят писателите в наше време! Страхувате се да не ви отнемат темата ли? Може би вече сте се договорили с някое издателство за продажбата на романа? А кой е Вашият съавтор?

– Не, комисарю. Нямам намерение да пиша роман. Това е просто материал за дисертацията ми. А колкото до моя съавтор, той е... електронна машина.

– Така... – Дебре погледна Стрелкина изпитателно. – Значи ме заблудихте, като казахте, че нямате никакво отношение към криминалистиката. Аз Ви повярвах, а Вие междувременно...

– Не, не! Кълна Ви се, че Ви казах самата истина. Машината е направила не криминален, а литературен анализ на границата на фантастиката и детективския роман. Ето, виждате ли, тук пише: „Решение по обобщения алгоритъм”.

– Не разбирам.

– Всичко е много просто. Всеки писател си има свой творчески метод. Именно благодарение на него човек никога не може да сбърка да речем произведенията на Сименон с тези на Агата Кристи. Нали така?

– Да допуснем. Е, и какво от това?

– Но едновременно с тези различия съществуват и някои сходни похвати, характерни за целия литературен вид. Аз успях да извлека основните методи на решение на сюжетните задачи в детективския роман. Същото направих и по отношение на фантастиката. Тези методи, наречени алгоритми, бяха вложени в оперативната памет на електронноизчислителна машина и сега тя може да изгради всяка изходна ситуация в сюжет за детективски или за фантастичен роман. Колкото до делото на семейство Костаген, тук сюжетното решение бе намерено и по двата алгоритъма едновременно. Тройното убийство е заложено в основата на детективския роман, а решението се изгражда върху парадокса – един толкова обичаен за

фантастиката похват. Вчера предадох по телефона в университетския изчислителен център действителните данни, а днес вече получих готовия сюжет. Пак повтарям, не става дума за изследване от гледна точка на криминалистиката и затова не се учудвайте, че решението, предложено от машината, до известна степен се отличава от блестящо проведеното от Вас разследване. Така или иначе, Вашият метод е класическият метод на Сименон, а това тук – някакъв хибрид.

Дебре разбра много малка част от тази лекция по литературознание, но уверенията на Стрелкина, че никой не се е опитвал да направи на електронна машина анализ от гледна точка на криминалистиката и чрез това да постави под съмнение психологическия метод, го успокоиха.

– Е, и каква е развързката във Вашия сюжет? – попита той по-скоро от учтивост отколкото от любопитство.

Стрелкина се смути.

– Едва ли може да се говори за развързка, тъй като машината е дала само една примитивна сюжетна схема. Работата е там, че тя... с една дума предлага се вариант, в който комисарят разследва три убийства, извършени от самия него.

– Какво?! – вратът на Дебре стана пурпурен, очите му сякаш щяха да изскочат от орбитите. – Какво казахте? Но как си позволявате!

– Успокойте се, комисарю! – Стрелкина леко докосна ръкава му с пръсти. – Та ние с Вас говорим за чисто литературни варианти на темата, които съвсем не хвърлят сянка върху Вашата безупречна

репутация. Да поставим, ако искате, на Ваше място някой литературен герой, например... комисаря Мегре.

– Е, това е друга работа, – облекчено въздъхна Дебре, – иначе, честно казано, аз вече мислех, че Вие...

– В никакъв случай не бих дръзнала да поставя под съмнение резултатите от следствието – прекъсна го Стрелкина. – Тук става дума само за това, което може да се направи при дадения сюжет.

– Разказвайте. – Дебре се облегна назад и напълни лулата си. – Интересно какво ли още може да се измисли.

– Чудесно. Ще изхождаме преди всичко от психологическите портрети, така майсторски нарисувани от Вас. Те много добре отразяват моралното разложение на паразитната върхушка на буржоазното общество.ч

Дебре понечи да възрази, но Стрелкина го прекъсна с жест.

– Да, аз разбирам, че работата в полицията Ви кара... Впрочем, сега не става дума за това. Струва ми се, че в анализа Ви на постъпките на Пиер се чувства прекалено увличане от фройдизма. Комплексът за непълноценност, либидото и тъй нататък. Това не винаги е причина за извършване на престъпление.

– Тогава какво?

– Хищническите стимули, характерни за капиталистическия свят.

– Глупости! – уверено каза Дебре. – Пиер не беше наследник на богатството на Леон.

– Да, но негова наследница може да стане жената на доктор Малинда, единствената роднина на семейство Костаген, както изглежда.

– Е и какво от това?

– От това произтича друго сюжетно решение и то има следния вид.

Веднъж доктор... нека го наречем Лолинда среща в бюфета комисаря... Мегре и незабелязано сипва в кафето му малка доза отрова, която може да предизвика само силни болки в стомаха след няколко часа. Комисарят се прибира в кабинета си, а... Лолинда отива в Монмартр и от името на непознат човек съобщава за готвещо се покушение в къщата на семейство Костаген. Той иска комисарят най-старателно да изучи всички кътчета в този дом. Естествено, Мегре, не намира нищо, защото там няма никаква адска машина. През нощта отровата започва да действа и разтревожената жена на комисаря повиква доктор Лолинда – семейния лекар на Мегре. Лолинда знае, че комисарят е страстен пушач. Той му забранява да пуши, напълно уверен, че комисарят няма да може да се откаже от навика си. На другия ден той заварва комисари с лула в устата и го убеждава да се подложи на хипноза. По време на хипнотичния сеанс той внушава на Мегре плана за убийството на Леон. Леон е само първата жертва във веригата от престъпления, замислени от Лолинда. И затова трябва да се отклонят всички подозрения от обитателите на къщата. Защото, ако те бъдат арестувани, изпълнението на целия план ще се затрудни много. На комисаря се внушава съответно, че трябва да влезе през мазето за въглища по чорапи и да остави следи, свидетелстващи, че престъпникът е дошъл откъм двора. Престъплението е извършено точно според плана на Лолинда, но комисарят нищо не помни, тъй като е действувал в състояние на хипнотичен транс. А Лолинда през тази нощ си осигурява алиби като смазва калника на

полицейската кола. По време на убийството той и жена му са в полицейския участък. Не ще и дума, върви му. Лолинда още не е обмислил окончателния план за убийството на Пиер и Луиза, когато случаят сам идва при него. Мегре му дава за анализ калъфа с ампулите, които Пиер е поръчал на Пиебьоф за Луиза. Лекарят-престъпник подменя една от ампулите с такава, в която има цианкалий. Същия ден Мегре бива подложен на нов хипнотичен сеанс. Внушава му се да влезе в стаята на Луиза и да подмени ампулата, като същевременно вземе оттам и шала на Луиза. С него той ще удуши Пиер. Мегре послушно отива в къщата на семейство Костаген, когато там няма никой друг освен Огюстен...

– Откъде знаете?... Хм... Защо Вашата машина смята, че Мегре е постъпил точно така? – попита Дебре пресипнало.

– Не е трудно да се стигне до този извод, като изхождаме от факта, че когато е излязъл от кабинета си, той е взел със себе си калъфа с ампулите, след като те са били вече у Лолинда. И тъй, ампулата е подменена и шалът е откраднат. Късно вечерта, подчинявайки се на внушението на Лолинда, Мегре отново се вмъква в къщата през мазето за въглища. Този път не трябва да остави никакви следи. Затова той и този път минава през мазето по чорапи, но си обува обувките преди тайната врата. Впрочем, сега полицията няма и да търси следи, защото има улики срещу Луиза – шалът ѝ. Пиер е удушен. Мегре отново сваля обувките си, преди да влезе в мазето и ги обува, като излиза на улицата. Това е. Комисарят нищо не знае и не помни, на него просто му е заповядано да забрави всичко и затова, с присъщата си виртуозност, той изгражда изцяло погрешна, но напълно

правдоподобна хипотеза. Междувпрочем, Лолинда и този път има неопровержимо алиби. От два дни той и жена му са а Африка. Харесва ли Ви един такъв вариант?

– Глупости! – каза Дебре. – Вашият вариант не е съобразен с основните положения на криминалистиката. Човек в състояние на хипноза никога не може да извърши престъпление, ако това противоречи на моралните му принципи. Колко статии са написани по този въпрос.

– Вярно е, – потвърди Стрелкина. – Но съществува едно изключение.

– Какво е то?

– Когато този човек е комисар от криминалната полиция и привърженик на психологическия метод на разкриване на престъпленията. Защото той много често мислено се поставя на мястото на престъпника. Олеле! – тя погледна часовника си. – Аз май закъснявам за самолета! Всичко хубаво, комисарю, много благодаря за всичко!

– Няма защо, – отвърна Дебре.

Той почака да се затвори вратата след нея, дръпна телефона към себе си и набра един номер.

– Ало!

– Господин Севал?

– Да, аз съм.

– Обажда се комисарят Дебре. Можете ли сега вече да ми кажете кой е вероятният наследник на състоянието на семейство Костаген?

– Мисля, че мога. По всяка вероятност една от далечните им роднини, мадам Малинда. Изглежда няма други наследници.

Дебре остави слушалката и се замисли.

Епилог

Две седмици по-късно мадам Дебре се оплакваше на съседката си:

– Не мога да разбера какво става с мъжа ми. Откакто се пенсионира, думица не можеш да изкопчиш от него. По цял ден седи, пуши лула след лула, взе да приказва насън. Днес на разсъмване като кресна: „Че за какъв дявол тогава е пил, заедно с Пиер?!“ Събудих го, питам го какво е сънувал, а той мълчи. Добре поне, че коремът престана да го боли.

Съседката кимна съчувствено,

– Случват се такива неща с тях. И моят най-напред като излезе в пенсия, място не можеше да си намери, но сега горе-долу свикна.

– Може и да свикне, – въздъхна съкрушена мадам Дебре. – Нали искахме да купим една къщичка на брега на Лоара. А сега не смея думица да обеля за това. Преуморил се е в тая полиция, не му е лека службата. Просто няма да ми повярват в какъв вид си дойде наскоро на два пъти от работа, даже чорапите му бяха изпоцапани с въглища, от коминочистач по-мръсен беше, честна дума.

